
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

M2400

कविकुलगुरू कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M2400 विषय काव्य

नाव रुक्मीणी स्वयंवर

लेखक/लिपीकार

पृठ 290 काळ पूर्ण/अपूर्ण

M2400

रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ ६ ॥

प्रसंग ६ वा.

श्रीगणेशाय नमः । भीमकीचा विवाहसंभ्रम । पाहों आले कृष्णराम । हें परिसोन भीमकोत्तम । दर्शना सकाम उठिला ॥ १ ॥ भेरी निशाण मृदंग । नाना वाजंत्रें अनेग । पूजासामग्री घेऊनि सांग । समारंभेंशीं पैं आला ॥ २ ॥कृष्ण देखोनी सावधान । केलें साष्टांग नमन । कृष्णें दिधलें आलिंगन । विस्मित मन रायाचें ॥ ३ ॥ मूळेंवीण तूं आलासी । परमसुख हें आह्मासीं । शब्देंवीण सोयरा होसी । तूं जाणसी ब्रह्मसूत्र ॥ ४ ॥ वर वरिष्ठ कृष्णदेवो । मनीं धरूनी हाचि भावो । मधुपर्कविधी पाहा हो । पूजाविधान करीतसे ॥ ५ ॥ नानापरींचीं उपायनें । वस्त्रें अलंकार भूषणें । अंगिकारिलीं श्रीकृष्णें । जीवींची खूण जाणोनी ॥ ॥ ६ ॥ बळिभद्रादि प्रमुख । जे आले यादवादिक । त्यांची पूजा केली देख । यथोचितविधानें ॥ ७ ॥ राव ह्मणे श्रीहरी । आतां चलावें न-

गरांतरीं । समारंभेंशीं सहपरिवारीं । चलावें झडकरी कृपाळुवा ॥ ८ ॥ जानवसा नगराआंत । देतां बोलिला कृष्णनाथ । विरोध आह्मांमागधांत । निकट वास करूं नये ॥ ९ ॥ जवळी राहतां बोलाबोली । शोभनामाजी होईल कळी । निकरा जाईल रांडोळी । आह्मां आणि रुक्मिया ॥ १० ॥ यासाठीं पाउलें दोन दूरी । राहूं नगराबाहेरी । ठाव द्यावा अंबिकापुरीं । ऐसें श्रीहरी बोलिला ॥ ११ ॥ तंव राव हांसिन्नला मनीं । होय बुद्धिमंत शार्ङ्गपाणी । ठाव दिधला अंबिकाभुवनीं । घाव निशाणीं घातला ॥ १२ ॥ राजा ह्मणे चक्रपाणी । मार्ग नगराचे मधूनी कृष्णदर्शना उदित राणी । यालागोनी बुद्धि केली ॥ १३ ॥ जाणोनीयां तो भावो । रथीं चढला श्रीकृष्णदेवो । जवळी बैसविला रावो । थोर उत्साहो मांडिला ॥ १४ ॥ लागली वाद्यांची घाई । चवरें ढळती दोहीं

बाहीं । बंदीजन गर्जती पाहीं । कृष्णकीर्तीही कीर्तनें ॥ १५ ॥ छेदावया हृदयबंध । साधकांमाजी रिघे बोध । तैसा प्रवेशला गोविंद । नगरामाजी निजबळें ॥ १६ ॥ नगरा आला श्रीकृष्ण । नगरनागरिक जन । उतावळे कृष्णदर्शन । करावया धांविन्नले ॥ १७ ॥ कृष्ण पाहावया नरनारी । मंडपघसणी होतसे भारी । एक चढले माडिया गोपुरीं । पाहावया श्रीहरी स्वानंदें ॥ १८ ॥ कृष्णमुखकमळ सुंदर । जननयन तेचि भ्रमर । तेथेंचि गुंतले साचार । कृष्णआमोदरसभावें ॥ १९ ॥ नयनद्वारें प्राशन । करूनि हृदयीं आणिती कृष्ण । सबाह्य पावली समाधान । समदृष्टी कृष्णातें ॥ २० ॥ ऐसा देखोन श्रीपती । कृष्णमय जाहली वृत्ती । लवों विसरलीं नेत्रपातीं । कृष्णमूर्ती पाहतां ॥ २१ ॥ घेऊन निजबोधाची वेताटी । विवेकदृश्याची मांदी लोटी । तैसा सात्विक

जगजेठी । जनसंकुलता वारित ॥ २२ ॥ मागें परमात्मा कृष्णवीर । करूनी निज बोधाचा भार । चालतसे स्थीरस्थीर । आत्मस्थितीच्या पाउलीं ॥ २३ ॥ बोलती नरनारी सकळां । काल मिरविलेंगे शिशुपाळा । न देखों नोवरपणाची कळा । नाहीं जिव्हाळा लग्नाचा ॥ २४ ॥ कृष्ण नोवरा भीमकीलागीं । भीमकी होय कृष्णाजोगी । सृष्टीं शोभती हेही दोघीं । न देखों जगीं तिसरें ॥ २५ ॥ आमचें जन्मोजन्मींचें सुकृत । शुद्ध पुण्य सुशोभित । तेणें तरी कृष्णनाथ । भीमकीकांत हो लग्नीं ॥ २६ ॥ ऐसे आशीर्वाद देती । कृष्णरूपीं वेधल्या वृत्ती । प्रत्यावृत्ती हरि पाहती । नाहीं उपरती जनाशीं ॥ २७ ॥ कृष्णें केला मेळीकार । भीमकें केला आदर थोर । सकळ सैन्य पाहुणेर । यथोचित यादवातें ॥ २८ ॥ भीमकें देखिलें कृष्णासीं । दृष्टी जडली त्या रूपासीं । सा-

खरेवरून नुठे माशी । तेवीं रायाशीं जाहलें ॥ २९ ॥ भीमकें पूजिलें कृष्णासीं । विकल्प वाटेल चैद्यासीं । यालागीं सकळिकां रायांसीं । पूजा विधीसीं मांडिली ॥ ३० ॥ यथा कुल तथा शील । जैसें वीर्य तैसें बळ । तदनुसार राजे सकळ । भीमकें केवळ पूजियेले ॥ ३१ ॥ कृष्ण आला महाबळी । ऐकोन चिंतेची काजळी । वाढिन्नली हृदयकमळीं । तोंडें काळीं तेणें झालीं ॥ ३२ ॥ कृष्ण आणि हलायुध । आले ऐकोनी चैद्य मागध । दचकोनि ह्मणती विरोध । थोर आह्मांसीं मांडेल ॥ ३३ ॥ परस्परें आपणांत । कुजबुज करूं लागले बहुत । एकमेकांतें खुणावित । समस्त त्यांत मिळाले ॥ ३४ ॥ भीमकें पूजिलें कृष्णासीं । केला मधुपर्क विधानेंसीं । तोही मीनला आहे त्यांसीं । आहेच आह्मांसीं सोयरिक ॥ ३५ ॥ लग्न लागलियापाठीं । कायसी यादवांची गोष्टी । कार्य करूं

दाटोदाटी । आह्मां जगजेठी असतां ॥ ३६ ॥ रुक्मिया आहे आह्मां-कडे । भीमक सात्विक तें बापुडें । ह्मातारपणीं जाहलें वेडें । त्याचें त्या-पुढें काय चाले ॥ ३७ ॥ वेगीं विस्तारा पैं फळ । सन्नद्ध झाले वीर स-कळ । तूर्यें लागलीं प्रबळ । घाव निशाणीं घातला ॥ ३८ ॥ शुद्धमती ह्मणे रायासीं । तुह्मीं विसरलेति कुळधर्मासीं । कन्या न्यावी अंबिकेसीं । गौरीहरासीं पूजावया ॥ ३९ ॥ तंव रायाचा ज्येष्ठ कुमर । कोपा च-ढिन्नला थोर । मिथ्या बायकांचा विचार । केवि साचार मानितां॥४०॥ **॥ श्लोकः ॥ आत्मबुद्धिर्हितार्थाय गुरुबुद्धिर्विशेषतः ॥ परबुद्धि-विनाशाय स्त्रीबुद्धिः प्रलयंगता ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥** आपुली बुद्धि ते हितार्शी । गुरुबुद्धि त्याहून विशेषीं । परबुद्धी विनाशासीं । मूळ प्र-ळयासीं स्त्रीबुद्धी ॥ ४१ ॥ अंबालयीं यादव वीर । उतरले असती अ-

कर्मकार । हिरोन नेतील सुंदर । लाज थोर होईल ॥ ४२ ॥ ऐसें बोले रुक्मिया वीर । करूं नये आणीक विचार । कार्या साधावें सत्वर । मग होकां भलतेंची ॥ ४३ ॥ राजा ह्मणे कटकटा । व्यर्थ आलासी माझिया पोटा । नव्हेसी वीरवृत्तिलाटा । अतिकरंटा नपुंसक ॥ ४४ ॥ आजि कळली तुझी बुद्धी । वाटी नौषधी हांडिया सांठी । हागीर भ्याड तूं त्रिशुद्धी । गाढा बुद्धी नव्हेसीं ॥ ४५ ॥ वर्मीं खोंचला रुक्मिया । कन्या नेईन अंबालया । ख्याती लावीन यादवां तयां । मज कोपलिया कोण साहे ॥ ४६ ॥ ऐसें होतें माझे पोटीं । लग्न लागलिया पाठीं । दोघें वधूवरें गोमटीं । न्यावीं भेटी जगदंबे ॥ ४७ ॥ ऐसा नव्हेची कुळधर्म । लग्नापूर्वील हा नेम । सिद्धी पाववीन सुगम । पराक्रम पाहें माझा॥४८॥ ऐसें सांगोनी रायासीं । वेगीं आला चैद्यांपासीं । गुज सांगतसे तयांसीं । विघ्न

लग्नासीं वोढवलें ॥ ४९ ॥ कृष्णाकडे आमुचा पिता । जिवें भावें तिकडेच माता । कार्याकारण प्रपंचता । मिथ्या दाविती आह्मांकडे ॥ ५० ॥ ऐका आमुच्या कुळधर्मासीं । नोवरी न्यावी अंबिकेसीं । सकळ सैन्यसंभारेसीं । आलें तुह्मांसीं पाहिजे ॥ ५१ ॥ येरीकडे चौघे बंधू । घेउनी निघाले जी वधू । करूनी दळभार सन्नद्धू । महावीर उदित ॥ ५२ ॥ भीतरीं परवडीं आढावांची । शस्त्रें उघडीं हातीं त्यांचीं । मागें परवडी धनुर्धरांची । शितें धनुष्यांचीं वाहिलीं ॥ ५३ ॥ तयांमागें वीर घोडीं । रथ जोडियले जोडी । वर बैसले परवडी । शस्त्रें उघडीं झळकती ॥ ५४ ॥ तयांमागें कुंजरथाट गळां सांखळिया एकवट । खिळिले चालतां गजघंट । दुर्ग अचाट सैन्याचा ॥ ५५ ॥ भक्तजनांचिया काजा । जेवीं करिती आवरणपूजा । तेंवीं सैन्य रचिलें वोजा । कृष्णभाजा रुक्मिणी ॥ ५६ ॥ ना तरी उ-

पासनायंत्र । तैसें दिसे सैन्यसूत्र । भीमकी मध्यपीठ पवित्र । कृष्ण
क्षेत्र निजबीज ॥ ५७ ॥ जैसे साधनचतुष्टयसंपत्ती । परमात्मसन्मुख
करिती वृत्ती । तैसे चौघे बंधू घेऊन येती । कृष्णसन्मुख भीमकी॥५८॥
ना तरी जैसे चारी वेद । उपनिषदें करिती बोध । वृत्ति स्वयें देखे निज-
पद । तैसे बंधू भीमकीसीं ॥ ५९ ॥ ना तरी चारी पुरुषार्थ जैसे । भ-
क्तापाशीं येती अपैसे । चारी बंधू जाण तैसे । भीमकीसरिसे चालती
॥ ६० ॥ विवेक वैराग्यांचे मेळीं । तैसा रुक्मरथ रुक्ममाळी । मागें
पुढें जी सांभाळी । परिके जवळी येऊं नेदी ॥ ६१ ॥ स्वानंद आणि अनु-
भवू । जीवाहून आवडती बहू । तैसे रुक्मकेली रुक्मबाहू । दोघे भाऊ
दोहीं भागीं ॥ ६२ ॥ ऐसे भीमकीच्या चहूं भागीं । चौघे भाऊ रंगले
रंगीं । भीमकीसवें चालती वेगीं । धन्य जगीं रुक्मिणी ॥ ६३ ॥

वडील बंधू चौघांहूनी । जो कां अतिगर्वी अभिमानी । तो सांडिलासे त्यजूनीं । साधुजनीं जेविं निंदा ॥ ६४ ॥ कृष्णद्वेषिया तो खरा । मिळणी मिळालासे असुरां । ह्मणुनी त्यजिला परबाहेरा । नव्हे सोयिरा निजाचा ॥ ६५ ॥ योग त्यजुनी वैरागी । योगसाधना निघे योगी । तैसी माया माहेर सांडून वेगीं । चरणचालीं निघाली ॥ ६६ ॥ लोकप्रतिष्ठा महंती । बैसावें अश्वगजरथीं । जेणें होय कृष्णप्राप्ती । भीमकी गती ते जाणे ॥ ६७ ॥ परक्याठायीं कृष्ण ठाके । हें बोलणें समूळ लटिकें । ऐसें जाणोनी निष्टंकें । चरणीं चमके वैदर्भी ॥ ६८ ॥ कृष्णचरणीं जडलें मन । यालागीं वाचे पडलें मौन । दृढ लागलें अनुसंधान । सहजस्थिती चालली ॥ ६९ ॥ आत्मसाक्षात्कारवृत्ती । अनिवार अहिंसादिक येती । तेवीं भीमकीसवें समस्ती । सखिया धांवती आनंदें

॥ ७० ॥ जे कां निरपेक्ष मानसीं । सिद्धी तिष्ठती सेवेसीं । तैशा सखिया भीमकीपाशीं । उपचारेंसीं चालती ॥ ७१ ॥ वडिलांमाजी वडील-पर्णीं । निजशांतीची स्वामिणी । वागवीतसे रुक्मिणी । अग्रगणी सक-ळिकां ॥ ७२ ॥ बोधपुत्राची जननी । ब्रह्मवेत्त्यांची ब्राह्मणी । अकाम-कामाचिया कामिनी । सवें सुवासिनी चालती ॥ ७३ ॥ जैसा अनुह-ताचा गजर । तैसीं तुरें वाजती अपार । नादें कोंदलें अंबर । शब्दाकार नभ झालें ॥७४॥ पहिले उठिले घंटानाद । मागें किंकिणींचे शब्द । मधून शंखांचे अनुवाद । वीणावेणू रुणझुणती ॥७५ ॥ नादें उठिल्या झल्लरी । मृदंगध्वनी त्यामाझारी । निशाणीं दुमदुमिल्या भेरी । नादाभीतरीं मन निवे ॥ ७६ ॥ कृष्णकीर्तीचिया कीर्तनीं । चौघीजणी गाती गाणीं । त्यां-पुढें नाचती नाचणीं । चारी मुक्ती उदास ॥७७॥ कृष्ण वर्णावया श्रेष्ठ ।

चौघेजण गर्जती भाट । अठरा मागध अतिउद्धट । वंशावळी वर्णिती ॥ ७८ ॥ कळा वाढविती शब्द । साहीजणींशीं विवाद । युक्ती प्रयुक्तीचे बोध । नाना शब्द छंदांचे ॥ ७९ ॥ पातली अंबिकेचें रंगण । केलें करचरणक्षालन । रुक्मिणीचें सावध मन । शुद्धाचमन तिनें केलें । ॥ ८० ॥ श्रद्धा पूजेचे संभार । शुद्ध सुमनांचे पैं हार । चिद्रत्नांचे अलंकार । चिदांबर पूजेसीं ॥ ८१ ॥ देवालया आली हरिखें । अंबा पाहतां कृष्णची देखे । येणें रूपें यदुनायकें । पाणिग्रहण करावें ॥ ॥८२॥ सावध होऊन पाहे चित्ता । ह्मणे हे आमुची कुलदेवता । आपुलें रूप दावी अनंता । होईल भर्ता निश्चित ॥ ८३ ॥ हरिखें वोसंडली पोटीं । मग बांधिली शकुनगांठी । अतिउल्हासें गोरटी । पूजा विधीसीं मांडिली ॥ ८४ ॥ षोडशोपचारीं पूजा । करिती जाहली भीमकात्मजा ।

विधी सांगती द्विजभाजा । गरुडध्वजप्राप्तीसीं ॥ ८५ ॥ वस्त्रें अलंकार भूषणें । नाना उपचार बलिदानें । दीपावली नीरांजनें । सावधानें अर्पिलीं ॥ ८६ ॥ कृष्ण धरूनियां मानसीं । भीमकी पूजी द्विजपत्न्यांसीं । जें जें बोलिलें विधीसीं । तें तें त्यांसीं दीधलें ॥ ८७ ॥ निंबें नारिंगें नारिकेळें । अपूप लाडू अमृतफळें । इक्षुदंड आंबे केळें । दिधलीं वाणें नारींसीं ॥८८॥ मुक्ताफळेंसीं आभरणें । सौभाग्यद्रव्य कंठाभरणें । हळदी जिरें लवण धणे । दिधलीं वाणें नारींसीं ॥ ८९ ॥ होती नीलोत्पलांची माळा । ते घातली जगदंबेच्या गळां । वर देई वो घनसांवळा । उचितकाळा आजिच्या ॥ ९० ॥ ह्मणोनि विसर्जिलें मौन । करूं आरंभिलें स्तवन । नमनामागें ठेवून मन । सावधान स्तवनासीं ॥ ९१ ॥ जयजय वो अव्यक्त शक्ती । जयजय वो अमूर्त मूर्ती । जय-

जय वो विश्वस्फूर्ती । चिच्छक्ती चिन्मात्रे ॥ ९२ ॥ जयजय वो जग-
दंबे । जयजय वो आरंभस्तंभे । जयजय वो सौभाग्यशोभे । स्वयंस्व-
यंभ कुमारी ॥ ९३ ॥ जयजय वो अनादि । ना कळशी तूं मनोबुद्धी ।
देवोदेवीं इहीं शब्दीं । तूं त्रिशुद्धी नांदसी ॥ ९४ ॥ शिवा तुझेनी शिव-
पण । जीवा तुझेनी जीवपण । देवा तुझेनी देवपण । निजकारण तूं माये
॥ ९५ ॥ तुझेनी शब्दादिकां शोभा । तुझेनी नभत्व आलें नभा । तूंचि
मूळ प्रारंभा । विश्वकदंबा जीवन तूं ॥ ९६ ॥ तुझी उघडलिया दृष्टी ।
नांदों लागेल सकळ सृष्टी । तुवां उपेक्षिलिया पाठीं । देवांही नुठी दैव-
पण ॥ ९७ ॥ ओंपुण्याहं सुमुहूर्तीं । लग्न लावणें तुझे हातीं । मज नो-
वरा श्रीपती । समूळ कीर्ती तूं माये ॥ ९८ ॥ ऐसा स्तुतिवाद करितां ।
कंठींची माळ आली हाता । येचिमाळें श्रीकृष्णनाथा । वरीन आतां

निर्धारीं ॥ ९९ ॥ महाप्रसाद जी सर्वथा। ह्मणोनि चरणीं ठेविला माथा। आशीर्वाद देती समस्ता । पतिव्रता द्विजपत्न्या ॥ १०० ॥ येणें उल्हासें सुंदरा । करून घे श्रीकृष्ण वरा । स्वानुभवाचा सेवक खरा । त्यातें करा धरूनी ॥ १०१ ॥ भीमकी सौंदर्यें अमूप । जिचेनी जगा नांव रूप । तिचे लावण्याचे दीप । मुख्य स्वरूप केवीं वर्णूं ॥ १०२ ॥ जीवें स्वजूं न शकती चतुरानन । कृष्णप्रभावें स्वरूप पूर्ण । तिचिया स्वरूपाचें वर्णन । एका जनार्दन करीतसे ॥१०३॥ ॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कंधे हरिवंशसंहितासंमते रुक्मिणीस्वयंवरे अंबिकापूजनं नाम षष्ठः प्रसंगः ॥ ६ ॥

॥ रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ६ समाप्त ॥

॥ रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ ७ ॥

प्रसंग ७ वा.

॥ रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ १ ॥

प्रसंग ९ वा.

श्रीगणेशाय नमः ॥ येऊनी जरासंधाप्रती । वीर प्रतिज्ञा बोलती । धनुष्यें वाहिलीं हातीं । रणीं ख्याती लावूं आह्मी ॥ १ ॥ आमुच्या बाणींची प्रौढी । केवीं साहतील बापुडीं । नेणती युद्धाची परवडी । रणनिखडी रामाची ॥ २ ॥ यादवांचें बळ तें किती । आह्मां सन्मुख केवीं राहती । नोवरी सांडूनियां पळती । महारथी लोटले ॥ ३ ॥ आचांगळी अधिक शब्द । ऐकून उठावला वीर गद । कोपें खवळला हलायुध । रणमदें चालिला ॥ ४ ॥ रागें पेटला प्रबळ । घेतलें नांगर मुसळ । नेत्रींहूनी निघती ज्वाळ । परदळ खवळलें ॥ ५ ॥ सैन्य आटी हलायुध । देखोनि चालिला जरासंध । त्यावरी उठावला वीर गद । द्वंद्वयुद्ध मांडिलें ॥ ६ ॥ महावीर बळिभद्र । ह्मणोनि चालिला दंतवक्र । त्यावरी उठावला सात्विक वीर । येर येरां पडखळले ॥ ७ ॥ दोघां

झाली दृष्टादृष्टी । घडघडिल्या चक्रवाटी । वोढल्या धनुष्यांच्या मुष्टी । दोघे हट्टी महावीर ॥ ८ ॥ रागें पौंड्रिक पातला । त्यावरी कृतवर्मा लोटला । रथासी रथ तगटला । गुण सुटला धनुष्याचा ॥ ९ ॥ बाण ओढूनियां ओढी । कृतवर्मा सवेग सोडी । पौंड्रिकाचा ध्वज तोडी । पताका पाडी महीतळीं ॥ १० ॥ ध्वज तोडिला देखोनी । वेगें विंधिला सहा बाणीं । हातींचें धनुष्य तोडूनी । पाडिला धरणीं कृतवर्मा ॥ ११ ॥ कृतवर्मा वीर अंगें । [illegible]ावरी चढला वेगें । धनुष्य वाहूनियां रागें । बाण अनेक वर्षला ॥ १[illegible] ॥ पौंड्रिक बाणांतें तोडित । बाणामागें बाण सोडित । लक्ष्य लक्षूनी भे[illegible]दित । वीर विख्यात कृतवर्मा ॥ १३ ॥ हातीं घेऊन तीन बाण । ध[illegible]वगित अतिदारुण । पौंड्रिका तुझा घेईन प्राण । वेगीं विंदान पाहें [illegible]सें ॥ १४ ॥ पौंड्रिक निवारण करी । परी ते अनिवार

भारी । एक सारथीयातें मारी । दोन उरीं आदळले ॥ १५ ॥ बाण भेदिले सपिच्छेंसीं । पौंड्रिक पाडिला धरणीसी । मूर्च्छना दाटली त्या कैसी । देहभावाची विसरला ॥ १६ ॥ पौंड्रिक पाडिला मूर्च्छित । तंव धांविन्नला विदूरथ । त्यातें अक्रूर त्वरित । पाचारित रणभूमी ॥ १७ ॥ अक्रूर वीर अति गाढा । रथ आडवा रथापुढां । घालों उठिला वेंघाटा । बळें मेंढा वाहिला ॥ १८ ॥ तुझें नांव तंव अक्रूर । दारुण योद्धा न-व्हेसि क्रूर । तुज कोण गणील वीर । रणीं धीर न धरवे ॥ १९ ॥ ज-यासी नाहीं वीरवृत्ती । तयासी अक्रूर गा ह्मणती । तुजसीं युद्ध तें किती । बाण शितीं लाविला ॥ २० ॥ तुझिया हृदयाची क्रूरता । समूळ बाण छेदील आतां । पाहें माझी अक्रूरता । मदगर्विता झाडीन ॥ २१ ॥ सु-टले दोघांचेही बाण । अति झणत्कारें वाजती गुण । बाणीं गगन झालें

पूर्ण । सूर्यकिरणें झांकुळती ॥ २२ ॥ मेघामाजी विजु तळपती । तैशा भाली झळकताती । बाण बाणांतें आदळती । तिडक्या उठती अंतराळीं ॥ २३ ॥ षड्विकार साही बाण । अक्रूरावरी घाली दारुण । येरीं निर्विकार लक्ष साधून । बाणीं बाण निवारिले ॥ २४ ॥ तिखट उर्मींचिया भाली । सवेंचि विदूरथ घाली । घायेंकरून जीव भुली । गर्जून बोलीं विंधित ॥ २५ ॥ काढिला निजबोधाचा कुऱ्हाडा । गुणीं लावूनी लोटिला पुढां । भालीसहित तोडिला मेंढा । गाढा धनुर्वाडा अक्रूर॥२६॥ घेऊन सक्रोधाचा भाला । रथावरून तो उडाला । निश्चळ निजशांतीं विंधिला । भाला तोडिला माझारी ॥ २७ ॥ गुप्त होती वासना सुरी । हाणो धांविन्नला उरावरी । स्वानुभवाची भाली खरी । वीरें निर्धारीं विंधिली ॥ २८ ॥ भाळीं आदळलीं सत्राणें । विदूरथ झणाणिला तेणें ।

सुरी उडविली [illegible]णें मानें । गेली गगना दिसेना ॥ २९॥ बाण अव्यय का-
ढिला । गुणीं अ[illegible]गुणातें जोडिला । अक्रूरें कानाडीं ओढिला । उडविला
हो विदूरथ ॥३०॥ बाप अक्रूर वीरराणा । कोणीं सोडिलें नेणें बाणा ।
रथासकट उडविला गगना । रणप्रदक्षिणा करविली ॥ ३१ ॥ बाण
भेदिले जिव्हारीं । विदूरथ पाडिला धरणीवरी । डोळां लागली अर्ध
चंद्री । जेवीं खेचरी योगियां ॥ ३२ ॥ श्वफल्क सात्यकी चक्रदेव ।
कंकसारणादिक यादव । यांवरी उठावले राजे सर्व । अंगवंगादि कलिंग
॥ ३३ ॥ बाण सणसणा सूटती । खड्गें खणखणां वाजती । रथ रथांसी
आदळती । वीर गर्जती सिंहनादें ॥३४॥ रणीं उडविला लोहधुरोळा ।
तेणें चालों न शके वारा । रणमद चढलासे वीरां । येर येरां हांकिती
॥ ३५ ॥ बाण बाणांतें आदळती । घायीं ठिणकिया उसळती । तेणें

पिसारे पेट घेती । बाण जळती अंतराळीं ॥ ३६ ॥ कारूषें घेऊनि बाण नव । वेगीं विंधिला चक्रदेव । बाणासरसी घेऊनि धांव । रथावरूनी आसुडिला ॥ ३७ ॥ चक्रदेवें लवडसवडी । कारुषिकावरी घातली उडी । येरू सांपडला रथाबुडीं । बुद्धी गाढी तेणें केली ॥ ३८ ॥ अंग चुकवून वेगेसीं । चक्रदेव धरिला केशीं । थडक हाणोन उराशीं । कारु-षिकासी पाडिलें ॥ ३९ ॥ गजारूढ वीर विख्यात । अंगरायें पेलिला हस्त । चक्रदेवाचा मोडिला रथ । वीरा स्वस्त करीतसे ॥४०॥ अंग योद्धा महाबळी । रथ रगडी गजातळीं । यादव सैनिक मंडळी । रणीं रांगोळी करूं आला ॥ ४१ ॥ यादवांमाजी कंक बळी । रागें करीत उठिला होळी । अंगासी हाणोनी कपाळीं । गजासहित मारिला ॥ ४२ ॥ क-लिंगसैन्यावरी [illegible]रेख । रागें उठिला सात्यक । वीर मारिले अनेक । रणीं

सैनिक पाडिले॥ ४३॥ कोप आला कलिंगासी। सात्यकी विंधिला बाणेसीं। एकचि बाणें तोडून त्यासी। कलिंगासी पाचारिलें ॥ ४४ ॥ गुणीं लावूनि कुऱ्हाडा। मुकुट पाडूनि तोडिला मेंढा। धनुष्य घेऊनि उठावे गाढा। कलिंग गाढा कोपला ॥ ४५ ॥ रथ विंधिला मकरतोंडी। सवेंचि दोन्ही चाकें फोडी। पडली सात्यकीची मुरकुंडी। बाणवितंडी विंधिला ॥ ४६ ॥ सात्यकी वीर जगजेठी। पडत पडत सवेंचि उठी। गदा घेऊनियां मुष्टी। कलिंग दृष्टी सूदला ॥ ४७ ॥ सव्य अपसव्य वोसंडी गदा। न धरत पातला तो योद्धा। कलिंगें तोडिली ते गदा। सात्यकी क्रोधा चढिन्नला ॥ ४८ ॥ घेऊन रथाचा पैं आंख। वेगें धांविन्नला सन्मुख। कोपें हाणों आला सात्यक। येरें मस्तक चुकविला॥४९॥ रथाखालीं घातली उडी। आंग चुकविलें रथाबुडीं। कलिंगाचा रथ

मोडी । चारी घोडीं मारिलीं ॥ ९० ॥ वंगराजा रणप्रवीण । कोपें चालिला घेऊनि बाण । त्यावरी उठावला सारण । युद्ध दारुण तेथें झालें ॥ ९१ ॥ भोंवता बाणांचा वळसा । सैन्य पाडिलें धारसा । बाण भेदिले सपिच्छा । वंग त्रासा पावला ॥ ९२ ॥ सारणें थोर केला मारू । सारथी आणि मारिले वारू । बाणीं भेदिले रहंवरू । आणि दळभारू झोडिला ॥ ९३ ॥ विरथ केला वंगराजा । सवेंचि चढे पट्टगजा । धनुष्य वाहोनियां वोजा । बाणपैजा घेतल्या ॥ ९४ ॥ बाण सोडिले सारणावरी । सारण बाणांतें निवारी । गजें रथ केला चुरी । दांत उरीं लाविले ॥ ९५ ॥ रथाखालीं घातली उडी । गज धरिला शुंडादंडीं । सारण सोंडेतें मुरडी । गजाबुडीं निघाला ॥ ९६ ॥ गज मारावया एकसरें । सारण गजातळीं फिरे । वंग वर्षताहे शस्त्रें । सारण बाहेर निघों नेदी

॥ ९७ ॥ सारण कोंडिला महावीर । यादवदळीं हाहाकार । ऐकोनि पातला बळिभद्र । वृक्ष थोर उपडिला ॥ ९८ ॥ राहें साहें ह्मणे वंगातें । तैं विंधिला बाण सातें । मुसळ घेऊन डावे हातें । त्या बाणांतें निवारिलें ॥ ९९ ॥ दक्षिणहातीं होता वृक्ष । एकेचि घायीं कपाळमोक्ष । गज निमाला निःशेष । अधोमुख पडियेला ॥ ६० ॥ आडवा धांविन्नला केशिक । राजे उठावले मुख्य । झाला बळिभद्र सन्मुख । दोघे देख खवळले ॥ ६१ ॥ केशिकावरी हलायुध । मारा पडिला सुबद्ध । येरीकडे राजे सन्नद्ध । यादवांवरी उठावले ॥ ६२ ॥ केशिक राजा अतुर्बळी । रामें मारिला निजहाळीं । गवेषण राजा निजकल्लोळीं । घेईल समफळी यादवांसी ॥ ६३ ॥ तेव्हां राम माजवील रणनदी । तेथें चहूं पुरुषार्थां मोक्षसिद्धी । कृष्णदृष्टीचिया प्रबोधीं । सायुज्यपदीं निज-

योद्धे ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्णाचिया दृष्टीपुढें । रणा येतां सायुज्य चढे । निधडिया वीरां भाग्य चोखडें । सायुज्य रोकडें साधिती ॥ ६५ ॥ द्वंद्व-युद्ध अतितुंबळ । रणीं माजेल रणकल्लोळ । एका जनार्दनीं रसाळ । कथा कलिमलनाशिनी ॥ ६६ ॥ ॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कंधे हरिवंशसंहितासंमते रुक्मिणीस्वयंवरे नवमः प्रसंगः ९

रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ १० ॥

प्रसंग १० वा.

श्रीगणेशाय नमः ॥ राजे चालिले मुगुटांचे । थोर बळ गवेषणाचें । सैन्य पातलें मागधाचें । युद्ध त्याचें दारुण ॥ १ ॥ वेगीं धनुष्यीं वाहिला गुण । शितीं लावूनियां बाण । शस्त्रें झळकती दारुण । रणकंदन करूं आले ॥ २ ॥ राजे चालिले प्रबळ । यादव उठावले सकळ । दुमदुमिलीं दोन्हीं दळें । एकमेळें मिसळले ॥ ३ ॥ गगन कोंदलें तिहीं बाणीं । तळीं खिळियेली धरणी । मागें पाय न ठेविती कोणी । वीर रणीं खवळले ॥ ४ ॥ वीर वीरांतें हाणित । लोहधुरोळा उसळत । वाऱ्या वाट न चले तेथ । वीर अद्भुत मातले ॥ ५ ॥ शस्त्रेंसहित तोडिती कर । मुगुटेंसहित पाडिती शिर । गजांसहित मारिती वीर । सपिच्छ तीर भेदिले ॥ ६ ॥ चरण तोडिले गजांचे । राजे पाडिले ब्रीदांचे । खुर छेदिले अश्वांचे । अंक रथांचे भेदिले ॥ ७ ॥ राजे विन-

टले अनेक । त्यांवरी उठावला श्वफल्क । बाणीं त्रासूनियां देख । एकें एक खिळियेले ॥ ८ ॥ वीर भिडिन्नले पडिपाडें । यादवांचें बळ गाढें । गवेषण चालिला पुढें । गुणीं कुऱ्हाडे लाविले ॥ ९ ॥ श्वफल्क विंधिला पांच बाणीं । रथ छेदून पाडिला धरणीं । कंक सात्यकी हे दोन्ही । वीस बाणीं विंधिले ॥ १० ॥ बाण अनिवार निर्व्यंग । भेदिलें वीरांचें अष्टांग । गवेषण योद्धा चांग । न कळे पांग दुजयाचा ॥ ११ ॥ चक्रदेव चालिला रागें । एकें बाणें विंधिला वेगें । रथासहित घातला मागें । रणभूमीं सांडिला ॥ १२ ॥ देखोनि चालिला अतिदंत । कोपें खवळला अद्भुत । दहा वीस पांच सात । बाण शत वरुषला ॥ १३ ॥ बाणें निवारिले बाण । हांसिन्नला गवेषण । येर कोपले दारुण । आठ बाण सोडिले ॥ १४ ॥ दारुण बाण आले आठ । अनिवार अति उद्भट ।

रथसारथी केला पीठ । शिरींचा मुगुट पाडिला ॥ १५ ॥ एक खडत-
रला बाण । गगना गेला गवेषण । क्रमूनियां ग्रहगण । ध्रुवमंडळीं
उडविला ॥ १६ ॥ घायासरसी आली भवंडी । पडत पडत आवरली मुर-
कुंडी । रणांगणीं घातली उडी । मूर्च्छा गाढी सांवरिली ॥ १७ ॥ गवेषण
आणिके रथा । चढोनि पातला अवचिता । पाचारून अतिदंता ॥ होय
विंधिता साहा बाणीं ॥ १८ ॥ बाण सुटले कडाडी । पडली डोळियां
झांपडी । काढों विसरला वोढी । थोर हडबडी अतिदंता ॥ १९ ॥ दोन
भेदले भुजांवरी । एक उरीं एक शिरीं । दोनी रुतले दोहीं करीं । ध-
रणीवरी पाडिला ॥ २० ॥ घायें लोळविला महाबळी । अधोमुख मही-
तळीं । झोंटी सुटली मोकळी । भाते तळीं रिचविले ॥ २१ ॥ हांक दे-
उनी गवेषण । रणांगणीं उभा आपण । त्यावरी चालिला सारण ।

बाण दारुण घेउनी ॥ २२ ॥ बाण विंधित चपळ । धनुष्य तोडिलें तत्काळ । दुजें धनुष्य घे उताविळ । तेंही सबळ तोडिलें ॥ २३ ॥ एक खडतरला बाण । तोही केला निवारण । बाणीं बाण तोडिले जाण । हाक देऊनि उभा असे ॥ २४ ॥ तिजे धनुष्या वाहिला गुण । तेंही तोडिलें विंधोनि बाण । जें जें धनुष्य घेई गवेषण । तें तें सारण तोडित ॥ २५ ॥ सारणें थोर केली ख्याती । धनुष्य घेऊं नेदी हातीं । देखोन कोपला भूपती । मेंढा निगुती वाहिला ॥ २६ ॥ सारणें विंधिला सारथी । ध्वजस्तंभ पाडिला क्षितीं । येरें विंधिला बाणें सातीं । दोहीं हातीं खोंचला ॥ २७ ॥ सारण विकळ पाडिला रथीं ॥ वीर मूर्च्छित पाडिले क्षितीं । गवेषणें लाविली ख्याती । भद्रजाती खवळला ॥ २८ ॥ मग मिसळला दळभारीं । करीत असे महामारी । वीर खिळिले जे

शिरीं ॥ शरधारीं वर्षती ॥ २९ ॥ येरीकडे शिववीर । वर्षत बाणांचा महापूर । बाणीं त्रासिला बळिभद्र । दळभार वेढिला ॥ ३० ॥ खड्ग तोमर गदा परिघ । वीर हाणिताती संघ । राम साधक अति चांग । घाय आंगा लागों नेदी ॥ ३१ ॥ हळ भवंडी चहूंकडां । वीर पाडिले दडदडां । नांगरें केला जीव वेडा । केशिक गाढा हांकिला ॥ ३२ ॥ बाणीं विंधिला प्रबळें । तिखट सोडिलीं शरजाळें । बाण तोडोनी पाडिले । निजबळें लोटला ॥ ३३ ॥ नांगर उचलूनियां वाडें । नेटून पाय ठेविला पुढें । घायीं चूर केलीं हाडें । अशुद्ध उडे आकाशीं ॥ ३४ ॥ सैन्यावरी लोटला देख । पायीं पाडिले सेनानायक । धरितां न धरवेचि तवक । वीर अनेक मारिले ॥ ३५ ॥ रथ भूमीसी आफळी । गज शुंडादंडीं पिळी । शिरें खेळती चेंडूफळी । रणकंदोळी मांडिलेषण॥ ३६ ॥

धाक घेतला झुंजारीं । केशिकसैन्य पळालें दूरी । बळिभद्र पेटला महामारी । युद्ध वीरीं मांडिलें ॥ ३७ ॥ जरासंध देखिला दूरी । राम चढे रथावरी । रथ पेलिला झडकरी । उपराउपरी मारिला ॥ ३८ ॥ वेगीं धनुष्या चढविला गुण । रामें काढिले निर्वाणबाण । गदें घातली आपुली आण । रणविंदाण पाहें माझें ॥ ३९ ॥ धीर धरीं अर्ध घडी । पाहें युद्धाची निरवडी । जरासंधा बाणें फोडीं । गर्वझाडी करीन ॥ ४० ॥ गदू निजगडा महावीर । योद्धा रणरंगचतुर । बळिभद्रासी केला स्थिर । रहंवर धांवविला ॥ ४१ ॥ येरीकडे यादवभारा । गवेषण पेटला मारा । बाणें विंधिलें महावीरां । मुख्य धनुर्धर खोंचले ॥ ४२ ॥ विकळ देखोनि दळभार । मागधवीरीं केला मार । आढ भविन्नला जो थोर । हाहाकार उठिला ॥ ४३ ॥ निजसैन्यासी महावीर । दुरोनि

देखे बळिभद्र । कोपें खवळला अतिदुर्धर । रहंवर लोटला ॥ ४४ ॥
परसैन्य देखोनि दृष्टीं । वेगें चालिला जगजेठी । घडघडिल्या चक्रवाटी ।
उठाउठीं पातला ॥ ४५ ॥ देखोनि शत्रूचा खटाटोप । बळिभद्रासी न
धरवे कोप । बाहुस्फुरणें आला कंप । वेगें साटोप उठिला ॥ ४६ ॥
रथाखालीं घातली उडी । शेष दडपला फडेबुडीं । वराहाची दाढ
तडाडी । कूर्में गाढी पाठ केली ॥ ४७ ॥ वीर खिळूनियां बाणीं । गवे-
षण गर्जे तरणी । आला बळिभद्र धांवोनी । निर्वाणबाणीं विंधिला
॥ ४८ ॥ बाण विंधिला सबळ । येरें परजिलें मुसळ । साधक बळिभद्र
प्रबळ । बाणजाळ तोडिलें ॥ ४९ ॥ नांगर उचलूनियां बळें । न धरत
पातला तये वेळे । रथ सांडिला तत्काळें । वेगें पळे गवेषण ॥ ५० ॥
सवेंचि परतावया पाहत । पायीं घातला नांगरदांत । गवेषण पाडिला

तेथ । भूमीदांत आदळले ॥ ९१ ॥ उठता झाला त्वरित । बळिभद्रें
दिधली लाथ । येरें अशुद्धातें वमित । पडिला मूर्च्छित अचेतन ॥ ९२ ॥
सांडूनियां धनुष्यबाण । सैनिक धांविन्नला आपण । रथीं घालोनियां
गवेषण । घेऊन प्राण पळाला ॥ ९३ ॥ देखोनि बळिभद्राचें बळ । राजे
चालिले प्रबळ । पुढें करूनियां गजदळ । एकवेळ लोटले ॥ ९४ ॥
आलें देखोनि परदळ । करित हरुषाचा गोंधळ । झेलित नांगर मुसळ ।
वेगें सबळ लोटला ॥ ९५ ॥ गजा हाणीतसे मुसळें । घायीं किळकि-
ळती एकवेळे । विदारिलीं कुंभस्थळें । गजकलेवरें पाडिलीं ॥ ९६ ॥
नांगर घालूनि रथावरी । शतसहस्त्रां करी चुरी । पळत गज पायीं धरी ।
करीत किरकिरी पळताती ॥ ९७ ॥ चपळ चौताळती घोडीं । नांगर घा-
लोनी त्यांतें वोढी । घायें मुसळाचे निपाडी । वीरझोडी मांडिली ॥ ९८ ॥

वीर वरुषताती शरां । जैशा मेघ वर्षती पर्जन्यधारा । रणीं चालतां बळिभद्रा । वीर थरथरां कांपती ॥ ५९ ॥ पायींचे रगडिले पायीं । अश्वगज पाडिले भुई । रथें रथ मोडिले पाहीं । सन्मुख घायीं कोण राहे ॥ ६० ॥ पृथ्वी तेचि उखळ जाण । नांगरें वीर घाली वैरण । मुसळघायें करी चूर्ण । रणकंदन मांडिलें ॥ ६१ ॥ सात्यकी दंतवक्र युद्ध । गदें गोंविला जरासंध । मोकळा पाडिला हलायुध । वऱ्हाडी सुबुद्ध कोंडावया ॥ ६२ ॥ वीरीं घेतला रणकाहो । देखोनि धांविन्नला शाल्वो । मिळोनि वीरांचा समुदावो । महाबाहो खवळला ॥ ६३ ॥ धांवतां देखोनि शाल्व वीर । आडवा आला अक्रूर । राहें साहें ह्मणे स्थिर । धरीं धीर संग्रामीं ॥ ६४ ॥ तंव बळिभद्र पातला रागें । अक्रूरातें ह्मणे उगें । मज पाचारितां अंगें । तूं कां संगें आलासी ॥ ६५ ॥ रणीं झुंजार

विकळ जाय। तरी दुजयानें व्हावें साह्य। शाल्व बापुडें तें काय। कौतुक पाहें पैं माझें ॥ ६६ ॥ मग चालिला शाल्वावरी। बळिभद्र वेढिला वीरीं। बहुत उठिले महामारी। शरधारीं वर्षती ॥ ६७ ॥ बाप बळिराम जगजेठी। नांगरें बाण करी पिटी। अंगा लागूं नेदी चिरटी। शाल्व दृष्टी सूदला ॥ ६८ ॥ बाणीं विंधिला अमित। राम बाणांतें न गणित। वेगें उसळला अद्भुत। आला न धरत आंगासी ॥ ६९ ॥ रथ तोडिला मकरतोंडीं। शाल्वें वेगीं घातली उडी। सांपडला तो रथा-बुडीं। वोढाकाढी निष्टला ॥ ७० ॥ रथ आपटिला भूमंडळीं। वीर सांपडले रथातळीं। घायें केली रांगोळी। निधापाता उठिला ॥ ७१ ॥ ते वेळीं शाल्वें चुकविलें आंग। घायासरिसा उडाला सवेग। मागुता आवेश धरूनियां चांग। रणीं अव्यंग उभा असे ॥ ७२ ॥ शाल्व

घेऊनियां गदा । हृदयीं हाणीत हलायुधा । गगना उसळे तो योद्धा । घाय नुसंधा तळीं गेला ॥ ७३ ॥ शाल्व रथीं जंव चढे । तंव मुसळ वोपिलें रोकडें । घायें उडती अशुद्धांचे सडे । मूर्च्छित पडे अवनीये ॥७४॥ मग मिसळला मागधांत । घायें शतसहस्त्रां मारित । अशुद्ध भडभडां वाहात । नांगरें अंत पुरविला ॥ ७५ ॥ बळिभद्रें केली महामारी । वीर झोडिले नांगरीं । तेथें वीर वीरांतें परस्परीं । ऐशियापरी बोलती ॥ ७६ ॥ हातीयारांसीं दुकाळ पडला । त्यांसीं नांगर सांपडला । सैन्य नांगरावया आला । वीर काशिया काढिती ॥ ७७ ॥ नांगर घालूनियां बुडीं । थोर थोर उचलिल्या पेढी । रथ गज खुंट मोडी । पाल्या तोडी वीरांच्या ॥ ७८ ॥ अतिरथी जे उद्भट । समूळ खुडियेले खुंट । बळिभद्र हा कुळंबट । केली चोखट रणभूमी ॥ ७९ ॥ महावीरां

घालितां घावो । अशुद्धें डवरिला बलदेवो । तेणें शोभत महाबाहो । रणभैरव डुल्लत ॥ ८० ॥ रणमदें झाला मत्त । नांगर घेऊनियां नाचत । वीर देखोनियां धांवत । पुरला अंत सैन्याचा ॥ ८१ ॥ घायें मारित महावीर । भडभडां वाहे रुधिर । लोटला अशुद्धाचा पूर । नदी दुस्तर उलथली ॥ ८२ ॥ नदी वाहतां दुथडी । झाल्या प्रेतांच्या दरडी । वोढणें कमठपृष्ठी गाढी । गज कुरवंडी महाग्राह ॥ ८३ ॥ बाबरझोटिया केशजाळ । तेचि नदीमाजी शेवाळ । मगर सुसर महाविशाळ । शिरें विक्राळ वीरांचीं ॥ ८४ ॥ बाण तरती सपिच्छेंसीं । तेचि मत्स्य रणनदीसी । धनुष्यें वाहती शितेंसी । वक्रगतीसी ते सर्प ॥ ८५ ॥ पडले गजांचे अलंकार । घंटा घागरिया नूपुर । तेचि नदीमाजी दुर्धर । लहान थोर किरकिरती ॥ ८६ ॥ रथ ध्वजेंसी वाहात ।

तेंचि तारूं शिडेंसहित । वीरां मोक्ष भरिलें भरित । तारूं तेथें श्रीकृष्ण ॥ ८७ ॥ घायासरिसें शिर पडे । स्वर्गापर्यंत तें उडे । स्वर्गभोग त्या नावडे । कृष्णाकडे तें परते ॥ ८८ ॥ कृष्ण दृष्टी देहत्याग । तुच्छ करूनी सांडिती स्वर्ग । जिंकिला जन्ममरणाचा पांग । सुख अव्यंग पावले ॥ ८९ ॥ घायीं उडालें शिरकमळ । टाकून गेलें ध्रुवमंडळ । पद न पवेची अढळ । उतावीळ परतलें ॥ ९० ॥ देह अर्पितां श्रीकृष्णासी । चारी मुक्ती होती दासी । ह्मणोनि आलें कृष्णचरणासी । निजसुखासी पावलें ॥ ९१ ॥ घायीं उडालें शिर एक । टाकून गेलें सत्यलोक । ब्रह्मसदन नावडे देख । कृष्णसदना परतलें ॥ ९२ ॥ देखोनि श्रीकृष्णाचें मुख । धिक्कारिला सत्यलोक । ब्रह्मसदन वांछिती मूर्ख । परमसुख हरिचरणीं ॥ ९३ ॥ घायासरिसें शिर उडे । वैकुंठपर्यंत तें

चढे । एकदेशी गती नावडे । हरीकडे मुरडलें ॥ ९४ ॥ सांडूनियां कृ-
ष्णनाथा । आह्मी न घेऊं सलोकता । हरिचरणीं ठेविला माथा । न
घेऊं सर्वथा वैकुंठ ॥ ९५ ॥ शिर उडालें अंतराळीं । अहंकारमुगुट प-
डला तळीं । शिर न उतरेची भूतळीं । हरीजवळी पावलें ॥ ९६ ॥
जेथें अभिमान तुटला । तेथेंचि त्यास हरि भेटला । युद्धमिसें लाभ
झाला । वीरां फावला निजमोक्ष ॥ ९७ ॥ अत्यंत प्रळयींचा चिद्घन ।
वर्षताहे संकर्षण । वीरांचा अभिमान मर्दून । लिंगदेहबंधन छेदिलें
॥ ९८ ॥ अधिकारियां मोक्ष भावो । द्यावयालागीं कृष्णदेवो । मिष
भीमकीचा विवाहो । रणीं निर्वाहो मोक्षाचा ॥ ९९ ॥ विघड्या वीरां
जाहली मुक्ती । देहलोभिया कवण गती । रण सांडोनियां जे पळती ।
ते विन्मुख होती कृष्णासीं ॥ १०० ॥ अश्व गज जे रणां आले । तेही

श्रीकृष्णें उद्धरिले। युद्ध सांडून जे पळाले। ते पावले अधोगती ॥ १ ॥ यापरी तो बळिभद्र। कृपेनें कोपला दुर्धर। ब्रह्मसायुज्येंकरून मार। वीरें वीर आटिले ॥ २ ॥ एका जनार्दनीं कौतुक। कथारहस्य सुखदायक। पुढील कथा अलौकिक। समाधिसुख संग्रामीं ॥ १०३ ॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कंधे हरिवंशसंहितासंमते रुक्मिणीस्वयंवरे चैद्यमागधपराजयो नाम दशमः प्रसंगः ॥ १० ॥

॥ रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग १० समाप्त ॥

रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ ११ ॥

प्रसंग ११ वा.

श्रीगणेशाय नमः ॥ येरीकडे वक्रदंत । सात्विकातें पाचारित । कोपें खवळला अद्भुत । टाकून बोलत येरयेरां ॥ १ ॥ केवळ सात्विक तूं पैंगा ॥ तापसियांमाजी तूं होसी दांडगा । न साहवे युद्धवेगा । पळोन मागां जासील ॥ २ ॥ सात्विकासी युद्ध घडे । हें तव बोलणेंचि कुडें । केवळ सात्विक तें बापुडें । युद्धापुढें केवि राहे ॥ ३ ॥ अरे मी सात्विकासीं न भेटतां । वक्रदंतासीं श्लाघ्यता । तुझी तोडीन रे वक्रता । सात्विकता पाहें माझी ॥ ४ ॥ सात्विका शरण न रिघतां साचें । तोंवरी तुह्मां सत्व कैंचें ॥ लेइलेति अभिमानाचीं कवचें । लक्ष्य साचें भेदीन ॥ ५ ॥ लावितां सात्विकाचा घावो । परतोनि जावया नाहीं ठावो । आली वाट भुलवीन पाहा हो । महाबाहो खवळला ॥ ६ ॥ घायेंवीण घेईन प्राण । तुझी माया करील रुदन । तिचें देखों न शकसी वदन । देहबंधन छेदितां

॥ ७ ॥ वक्रदंत कोपला गाढा । वाहिला रजतमाचा मेंढा । ममता भाली तडतडां । कोपें वेंगाढा विंधित ॥ ८ ॥ बाप सात्विक निजगडा । बोधकवचें लेइला गाढा । निजबळें चालिला पुढां । भाली तडतडां तोडिल्या ॥ ९ ॥ लक्ष्य आतुल्या परवडी । गुण धनुष्याचें शीत तोडी । खुंटली विषयबाणाची वोढी । धनुष्य लडबडी नुसतेंची ॥ १० ॥ धनुष्य तुटलिया पाठीं । कामकोतेंसी सवेग उठी । सत्वें सात्विक जगजेठी । लक्ष्यदृष्टी साधिलें ॥ ११ ॥ काढिला कामांतक बाण । धगधगित अति दारुण । कामकोतें केलें चूर्ण । बाणें संपूर्ण सात्विकें ॥ १२ ॥ घेऊनि क्रोधाचा परिघ । अविचारीत टाकिला अव्यंग । शांतिबाणीं विंधिला चांग । घायें परिघ उडविला ॥ १३ ॥ घेऊन लोभाची पैं गदा । भुलवूनी करितां हृदयभेदा । वैराग्यबाणें विंधिला सांधा । तोडोनि गदा सोडिली

॥ १४ गदा तुटलियावरी । मोह ओडण आदळे उरीं । गुप्तशस्त्र घे-
उनी करीं । हृदयावरी हाणों आला ॥ १५ ॥ दृढ सात्विकें अनुसंधानें ।
विवेक तेजें तिखटबाणें । विंधोनि उडविलीं ओढणें । वक्रदंत मागें सा-
रिला ॥ १६ ॥ घेऊनि वासनेचें वज्र । वेगें धांविन्नला दंतवक्र । भेदा-
वया जिव्हार । सोहंकार चालिला ॥ १७ ॥ सात्विकें थोर धरिला धीर ।
अत्यंत तेजें तिखट वीर । विंधोनि वज्र केलें चूर । घायीं अंबर गर्जिन्नलें
॥ १८ ॥ वज्र छेदिलें वीरनायकें । वक्रदंत चालिला रोखें । चहूं मु-
क्तींचीं वाघनखें । हृदयीं तिखें हाणों आला ॥ १९ ॥ सात्विक उठिला
आंगें । शस्त्र साधिलें वेगें । लाता मारोनि घातला मागें । मोडिलीं रागें
वाघनखें ॥ २० मग सात्विकें दिधली हांक । वक्रदंतें घेतला धाक ।
देहलोभा भेणें देख । अधोमुख पळाला ॥ २१ ॥ पळतां भुलला तो वाट ।

पडिला अभिमानाचा मुगुट । सात्विक झुंजार चोखट । पळत्या पाठी न लागेची ॥ २२ ॥ जरासंध आणि गद । दोघां चढला रणमद । क्रोधें झाले सक्रोध । वीर उन्नद्ध लोटले ॥ २३ ॥ मेरु मांदार झगटले । तैसे रथासी रथ तगटले । दोघे महामारीं पेटले । विरुद्धबोलें बोलती ॥ २४ ॥ सन्मुख देखोनियां गद । हांसिन्नला जरासंध । मजसीं पुरों न शके गोविंद । बुद्धिमंद तूं कैंचा ॥ २५ ॥ वीरपायीं ऐसें घडे । जैं अंधारीं सूर्य बुडे । बागुल स्वयें भितीं चढे । तरी युद्ध न घडे तुज मजसीं ॥ २६ ॥ मशकाचेनि चरणप्रहारें । महामेरु उभाचि चिरे । इंद्रासीं भिडिजे उंदिरें । तैं तुज मज समोरे संग्राम ॥ २७ ॥ घटामाजी सिंह सांपडे । जांभाईमाजी आकाश बुडे । वागुरेमाजी वारा अडे । तैं तुज मज घडे संग्राम ॥ २८ ॥ मुरकुट सगळा समुद्र सोखी । गज घालिजे मुंगीचे मुखीं ।

आकाशपडळ काढिजे टाकीं । तैं तुज मज घडे संग्राम ॥ २९ ॥ चित्रींचा देखोनियां सर्प । गरुडाअंगीं सुटे महाकंप । तैसाच तुझा हा साटोप । खटाटोप घडे युद्धीं ॥ ३० ॥ सूर्यातें खद्योत रणांगणीं । भिडों शकती झोट धरणी । तरी तुज मजलागोनी । पडिपाड रणीं असेना ॥ ३१ ॥ नवग्रहांचें बळ घटांसी । परी न भिडवे पाषाणासीं । तेवी तूं यादवांमाजी योद्धा होसी । तरी मजसी न भिडवे ॥ ३२ ॥ ससा चढोन सिंहाचे माथां । जरी नाचवील निजसत्ता । तरी तुजमजसीं समता । युद्धीं सर्वथा घडेना ॥ ३३ ॥ वांझेचा पुत्र महारोगी । संध्याराग करूनी भृंगी । कां राव घृतांसीं आरोगी । निर्जरा रोगी व्हावया ॥ ३४ ॥ तैसा प्रकार आजि झाला । यादववीरीं दुकाळ पडला । यालागीं गद् येथें धाडिला । नावाथिला पुरुषार्थी ॥ ३५ ॥ गदू नांवाचे रे शब्दीं ।

तुझा संग्रह कीजे वैद्यीं । पोतडीं घालोनि काखे खांदीं । दारोदारीं हिंडविती ॥ ३६ ॥ रोगियांमाजी तूं सबळ । तुज युद्धीं कैंचें रे बळ । धर्मवाट दिधली पळ । सांडीं स्थळ युद्धाचें ॥ ३७ ॥ हांसूनि बोलिला वीर गदू । तुझा जरेनें सांधिला रे सांधू । संधान बैसेचि निबंधू । फाड शुद्ध तुज करूं आलों ॥ ॥ ३८ ॥ शस्त्र घालीन मी गदू । काढीन अभिमानाचा रेंदू । तोडीन जरामरणकंदू । हृदय शुद्ध करीन ॥ ३९ ॥ ऐकोनि खवळला मागध । झाला कवचेंसीं सन्नद्ध । किती करशील अनुवाद । होईं सावध चावटा ॥ ४० ॥ वोढी काढोनी सत्राणें । गद विंधिला आठ बाणें । येरू धनुर्विद्या जाणे । बाण तत्क्षणीं तोडिले ॥ ४१ ॥ गदें ओढोनियां कानाडी । धगधगित बाण सोडी । पाडिली जरासंधा झांपडी । निवारण झणी न करवे ॥ ४२ ॥ जरेनें सांधिला जो सांधू । तो सांधा पाहूनि विंधी

गदू । वर्मी खोंचला जरासंधू । रणमदू उतरला ॥ ४३ ॥ बाण सोडिला अति निगुती । विकळ गेला दोहीं हातीं । धनुष्य गळून पडिलें क्षितीं । गदें ख्याती लाविली ॥ ४४ ॥ मागधासी पडलें ठक । तटस्थ ठेला मुहूर्त एक । पोटीं धरिला जी धाक । तुटलें तुक युद्धाचें ॥ ४५ ॥ जरासंध मागें पाहे । कोणींच न देखे साह्य । बळिभद्रें झोडिले राय । हुंबत घायें पडियेले ॥ ४६ ॥ मुळींच झाला अपशकुन । पडिलें हातींचें धनुष्यबाण । सिद्धी नपवे आंगवण । रणांगण सांडिलें ॥ ४७ ॥ काळ साह्य श्रीकृष्णासी । यश आलें यादवांसी । पाठी देऊन गदासी । निघे वेगेंसीं जरासंध ॥ ४८ ॥ जरासंध मोडल्या पाठीं । पळती राजे देखतां दृष्टी । तीहीं सांडिली युद्धगोष्टी । उठाउठी पळाले ॥ ४९ ॥ यादवां यश आलें गाढें । पळतां न पाहे मागें पुढें । रथ गज सांडूनि घोडे । वीर गाढे प-

ळाले ॥ ९० ॥ पळतां पडती वेंगाटी । योद्धे नव्हों आह्मी वऱ्हाडी । ब-
ळिभद्रें निजपरवडी । रणलुगडीं वोपियेलीं ॥ ९१ ॥ नवरीचा वडील
भावो । तेणें केला जी गौरवो । पाठी तांबड्या करूनि पाहा हो । रायें
रायें बोळविले ॥ ९२ ॥ निजप्राप्तीसी विन्मुख । युद्धीं झाला पराङ्मुख ।
राजे नरवीर अनेक । पळतां दुःख पावले ॥ ९३ ॥ देहलोभियें बापुडीं ।
पायीं ममतेची बेडी । विस्मरणाची खरस तोंडीं । जरें मुरकुंडी घालिती
॥ ९४ ॥ अत्यंत प्रळय करितां देख । संकर्षणें दिधली हांक । पोटीं घे-
ऊनियां धाक । एक एक पळाले ॥ ९५ ॥ सांडिलीं पुरुषार्थाचीं लुगडीं ।
केवळ नागवीं उघडीं । विन्मुख पडती उबडीं । मेलीं मडीं होउनी ठेलीं
॥ ९६ ॥ चहूं पुरुषार्थीं न होय वाट । केवळ नरस्तुतीचे भाट । करिती
युक्तीची खटपट । भिकें पोट भरूं आले ॥ ९७ ॥ एकें लटिकें करूनि

खत । धरणें धरूं ऐसें बोलत । आह्मांसी विन्मुख जगन्नाथ । जीवघात करूं नका ॥ ९८ ॥ नवविधा सांडूनि लुगडीं वेगीं । प्रपंचराख लाविती आंगीं । लक्ष चुकोन झाले योगी । भिकेलागीं हिंडावया ॥ ९९ ॥ एक मरणाचेनि धाकें । काखे लोभाचें चौडुकें । प्रपंचगोंधळांचे हरिखें । उदो ह्मणूनी नाचती ॥ १० ॥ एकीं धाक घेतला भारी । धनलोभें कांपवीत टिरी । अधर्मटोले वाजती शिरीं । मुखीं उच्चारू नकारू ॥ ११ ॥ कामखंडे रायापुढें । एक कुतरें झालें गाढें । कोणी आलिया दारापुढें । वसवसूनी रोकडे उठती ॥ १२ ॥ एक झाले कापडी । सलोभलोभें रंगविलीं लुगडीं । धरूनी जीवकीची गोडी । तीर्थपरवडी सांगती ॥ १३ ॥ पळतां न पळवे निश्चित । ह्मणोनि बैसले ध्यानस्थ । पूजा लोकांची वांछित । भोगीं चित्त ठेवोनियां ॥ १४ ॥ दांतीं तृण तोडिती पाहीं । एक ह्मणती

आह्मी गाई। पशू जाहलों मनुष्यदेहीं। अभक्ष्य पाहीं भक्षिती ॥ ६५ ॥
केवळ देहलोभासाठीं। मोक्षश्रियेसी पाडिली तुटी। युद्धीं पळालिया
पाठीं। आपदा मोठी वीरांसी ॥ ६६ ॥ यादववीर जगजेठी। न लागती
पळत्यांचे पाठी। भेडे न पाहतीच दृष्टीं। उठाउठीं पळाले ॥ ६७ ॥ रणीं
जिंकिले महाशूर। तुरें वाजती अपार। विजयी जाहले यादववीर। जय-
जयकार प्रवर्तला ॥ ६८ ॥ वीर सांगती युद्धगोष्टी। सोडिल्या कव-
चांच्या गांठी। उल्हास भीमकीच्या पोटीं। हरिख सृष्टीं न समाये
॥ ६९ ॥ आपुले न पडती रणीं। बंधू आले नाहींत कोणी। राजे गेलेजी
पळूनी। भीमकी मनीं हरिखली ॥ ७० ॥ पुढें होईल विनोदकथा। युद्ध
रुक्मिया कृष्णनाथा। तया विनोदाचिया अर्था। संतीं परमार्था परिसावें
॥ ७१ ॥ आतां कृष्ण रुक्मिया सन्नद्ध। दोघां होईल द्वंद्वयुद्ध। मेहुणेप-

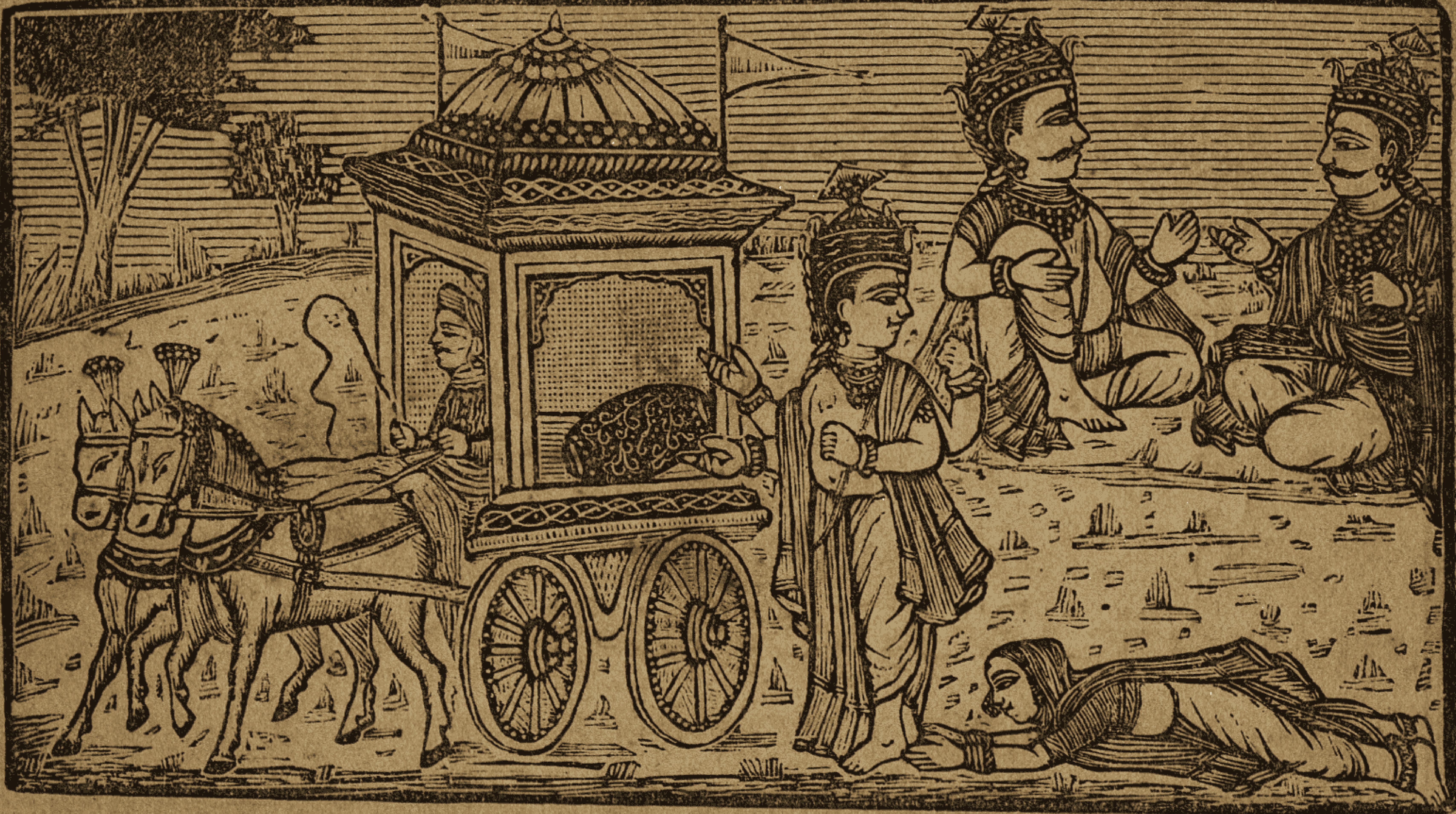
णाचा विनोद । अतिविनोद निकराचा ॥ ७२ ॥ पुढील कथा अतिगहन । रसाळ आहे अनुसंधान । एका विनवी जनार्दन । सावधानवृत्ती परिसावें ॥ ७३ ॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कंधे हरिवंशसंमते रुक्मिणीस्वयंवरे यादवविजयो नाम एकादशः प्रसंगः ॥११॥

॥ रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ११ समाप्त ॥

रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ १२ ॥

प्रसंग १२ वा.

श्रीगणेशाय नमः । निजमंडपीं शिशुपाळ । करीत होता गदारोळ । भीमकी घेऊन गेला गोपाळ । ऐकोन विकळ पडियेला ॥ १ ॥ पांडुरवर्ण झाले डोळे । मुखांतून लाळ गळे । सेवक धरिती आंगबळें । गात्रें विकळ पडियेलीं ॥ २ ॥ भीमकी अप्राप्तीचे बाण । हृदयीं लागले दारुण । घायेंवीण घेतला प्राण । अकालमरण वोढवलें ॥ ३ ॥ वोखटवाणें दिसे मुख । नाडी तुटल्या निःशेष देख । कृष्णधाकाची धुकधुक । हृदयामाजी उरली असे ॥ ४ ॥ बोंब उठली मंडपद्वारीं । मिळालीया नगरनारी । माता येऊन रुदन करी । कपाळ करीं पिटीत ॥ ५ ॥ सिद्धी नपवेचि गे शोभन । वांयां गेलें वरमायपण । अंबिका क्षोभली जाण । वराचे प्राण वांचोत कां ॥ ६ ॥ थोर ओढावलें वो दुःख । न देखोंचि सुनमुख । बुडालें सोहळ्याचें सुख । हरिखीं विख कालविलें ॥ ७ ॥ अगे

हा रुक्मिया दुर्बुद्धी । न पाहेच लग्नशुद्धी । मृत्युपंचकाचे संधी । ल-
ग्नसिद्धि मांडिली ॥ ८ ॥ कृष्ण ज्योतिषी हो निका । वश नोहे पांचां
पंचकां । काळ साधिला नेटका । समयो देखा तो जाणे ॥ ९ ॥ तेणेंचि
साधिली गे वेळ । साधोन गेली भीमकबाळ । आमुचेंची करंटें कपाळ ।
आतां शिशुपाळ वांचावा ॥ १० ॥ विलाप करूनी अनेक । शिंपिलें
शिशुपाळाचें मुख । वारा घालिती एक । झाला नावेक सावध ॥ ११ ॥
उठूनि बसला एकसरें । श्वास घातला पैं थोरें । दुःख हृदयींचें नावरे ।
नेत्रद्वारें जळ चालिलें ॥ १२ ॥ शिशुपाळा आलें रुदन । न धरत चा-
ललें स्फुंदन । धीरें आवरूनियां जाण । शहाणपण मांडिलें ॥ १३ ॥
नोवरी नेली सुंदर । पडिलें समर्थाचें वैर । कृष्ण नेटका झुंजार । आणि
बळिभद्र महाबळी ॥ १४ ॥ हेचि दोघे नावरती । येर यादव नेणों

किती । ऐसें विचारूनि चित्तीं । काय वीरांप्रती बोलिला ॥ १५ ॥
सैन्य पालाणा पालाणा । घाव घाला रे निशाणा । रथ संजोगोनि आणा ।
रणांगणा जाऊं वेगीं ॥ १६ ॥ सन्नद्ध करूनियां दळ । रथीं चढला
शिशुपाळ । नगरद्वारा आले सकळ । पुढें घायाळ भेटले ॥ १७ ॥ घायीं
तुटलें जी सबळ । अशुद्धें झालें जी बंबाळ । बाणीं भेदलें कपाळ । वीर
विकळ पडताती ॥ १८ ॥ वीरीं घेतलें घायवारें । ह्मणती पळा रे पळा रे ।
मारि मारिजे बळिभद्रें । साह्य दुसरें कोणी न ये ॥ १९ ॥ एकीं घेतला
भेदरा । एक कांपती थरथरां । मारूं नको बा बळिभद्रा । दास डिंगरा
आह्मी तुझे ॥ २० ॥ एकाचे तुटले हात । एकीं विचकले दांत । एक
कण्हत कुंथत । तवका देत पैं एक ॥ २१ ॥ घाईं जर्जर बहुत । एक
हुंबत हुंबत । एकाचीं लोंबती आंतें । घायीं कोंतें आडकलीं ॥२२॥ एक

रडत पडत । एक अत्यंत चडफडित । एक पाणी जी मागत । खुणा हातें दाउनी ॥ २३ ॥ मस्तक फुटोनि वाहे रुधिर । एकाचें अर्ध तुटलें शिर । एकाचे घायीं बुडाले तीर । तेणें वीर तळमळती ॥ २४ ॥ भले गौरविले वऱ्हाडी । स्थिती गेली लेणीं लुगडीं । एक नागवीं उघडीं । मेलीं मडीं वोढिलीं ॥ २५ ॥ घायाळा घालोनी वोढणीं । धनुष्यदंडाच्या अडणीं । उचलोनी चौघीं जणीं । वीरश्रेणी आटिल्या ॥ २६ ॥ एक मार्गीं झालें पुरें । एकाचें आणिलें खटारें । वीर आपटिले जी वीरें । बळिभद्रें मारिले ॥ २७ ॥ राये खोंचले मुगुटांचे । अत्यंत प्राण विकळ त्यांचे । सेवक उचलिती पायांचे । ढाळे मोरकुंचे वारिती ॥ २८ ॥ देखोनि दचकला शिशुपाळ । धाकिन्नलें त्याचें दळ । राजे मारिले सबळ । प्रबळ बळ यादवांचें ॥ २९ ॥ युद्धीं झाले पराङ्मुख । अत्यंत कोमाइलें मुख ।

राजे भंगले अनेक । बुद्धीं धाक घेतला ॥ ३० ॥ भेटला शिशुपाळ सन्मुख । अत्यंत कोमाइलें मुख । बुडालें सोहळ्याचें सुख । हृदयीं दुःख भीमकीचें ॥ ३१ ॥ दुःखें मुख काळवंडलें । दोन्ही ओंठ जी वाळले । लाजें न बोलवे बोलें । तें देखिलें जरासंधें ॥ ३२ ॥ मग ह्मणे पुरुषपंचानना । व्यर्थ खेद कां करिसी मना । प्राप्त अप्राप्तीची गणना । आधीन कोणा पैं नाहीं ॥ ३३ ॥ संसार ह्मणजे खांबसूत्र । चौऱ्यायशीं लक्ष पुतळ्या विचित्र । त्यांचा सूत्रधारी ईश्वर । त्याचिया इच्छे वर्तिजे ॥ ३४ ॥ आपण राहोनियां दूरी । हालवी प्राचीनाची दोरी । भूतें तदनुसार सारीं । निजव्यापारीं वर्तती ॥ ३५ ॥ तेथें सुखदुःख निजतंत्र । मांडूनि ठेविलें स्वतंत्र । ते ते तये गती पात्र । अहोरात्र होताती ॥ ३६ ॥ येथें यश आलियाचें सुख । अथवा अपेशाचें दुःख । अहंपणीं मानिती मूर्ख ।

कर्ता देख तो नव्हे ॥ ३७ ॥ येथें कर्ता जो मी ह्मणे । तो पडे सुख-
दुःखा नागवणे । जन्ममरणासी अवतणें । दीधलें तेणें सर्वथा ॥ ३८ ॥ अहं-
कर्तव्यपणाचा भावो । तेणेंचि सुखदुःखाचा ठावो । जन्ममरणाचा निर्वाहो ।
तेणेंचि पहाहो होतसे ॥ ३९ ॥ यालागीं अहंकर्तव्यता । न धरावी गा
सर्वथा । भीमकीअप्राप्तीची व्यथा । दुर्ममता येऊं नेदीं ॥४०॥ म्यांचि पाहें
पां केवळ । तेवीस अक्षौहिणी दळ । युद्ध केलें सत्रा वेळ । एक वेळ जयो
आला ॥४१॥ भंग झाल्याचें दुःख । यश आलियाचें सुख । न मानुनियां
देख । यथासुखें वर्तावें ॥ ४२ ॥ एवं सुखदुःख जें आहे । तें तंव काळाधी-
न पाहें । तो काळ ज्यासी साह्य होय । तोचि लाहे यशातें ॥ ४३ ॥
आजि तुज युद्धासी जातां । यश नये गा सर्वथा । काळ साह्य कृष्ण-
नाथा । झाला तत्वतां निजबळें ॥ ४४ ॥ काळ साह्य झालेपणीं । प्राप्त

झाली पैं रुक्मिणी । मजसहित राजे रणांगणीं । तृणप्राय करूनि जिंकिले ॥ ४५ ॥ तो जंव काळ साह्य नाहीं । तंववरी युद्ध करशील काई । वीर झोडिजेतील घायीं । योद्धे घायीं पडतील ॥ ४६ ॥ जंव अनुकूळ नाहीं काळ । तोंवरी काय करिशील बळ । सिद्धी नपवे सकळ । श्रम केवळ पावशील ॥ ४७ ॥ यालागीं धीर धरीं शहाणपणीं । जंव होय काळसाह्याची मांडणी । मग यादव जिंकोन अर्धक्षणीं । कवी रणीं राहातील ॥ ४८ ॥ यापरी राजमित्र जरासंध । करीत शिशुपाळाशीं बोध । मग सांडोनि युद्धक्रोध । निजनगरासी निघाला ॥ ४९ ॥ शिशुपाळासी युद्धअंत । जीवचि घेता कृष्णनाथ । आजिचा चुकला जी अनर्थ । हित मानित दमघोष ॥ ५० ॥ तो ह्मणे दमघोषासी । उत्तीर्ण नव्हे उपकारासी । तुवां वांचविलें शिशुपाळासी । पुत्रदानासी

तूं दाता ॥ ५१ ॥ ऐसें मानूनियां सुख । परतला दमघोष । घेऊनि सो-
यरेसेवक । एक एक परतले ॥ ५२ ॥ युद्धीं यादवांनीं मारितां । राजे
उरले जे झुंजतां । तेही मानूनियां हिता । मागें सर्वथा निघाले ॥ ५३ ॥
घायीं जर्जर नेणों किती । नागवे सैन्यसंपत्ती । आपुलालिया नगराप्रती ।
वेगें भूपती निघाले ॥ ५४ ॥ मागें परतला शिशुपाळ । राजे चालिले
सकळ । रुक्मिया कोपला प्रबळ । सन्निध दळ तेणें केलें ॥ ५५ ॥
वीर रणीं होय विन्मुख । तेऱ्हांचि त्याचें काळें मुख । कवण वांचल्याचें
सुख । घेऊनि विख मरावें ॥ ५६ ॥ जरासंधा शिशुपाळ देखतां । स-
कळ राजेही ऐकतां । उभा राहोनी भीमकसुत । थोर गर्जता पैं झाला
॥ ५७ ॥ तुह्मीं सांडिलें पुरुषार्थां । मी तंव नेऊं नेदीं राजदुहिता । रणीं
जिंकोन कृष्णनाथा । भीमकी आतां आणीन ॥ ५८ ॥ कृष्ण विभां-

डोनी बाणीं । हिरोनि नाणीच रुक्मिणी । तरी स्वधर्म सांडिजे ब्राह्मणीं । मजलागोनी तो दोष ॥ ५९ ॥ जे करिती साधुनिंदा । त्या पापाच्या मज आपदा । रणीं न जिंकितां गोविंदा । जरी मी नुसता परतेन ॥६०॥ विद्या घेऊन गर्वा येती । विकल्पून गुरू निंदिती । तीं पापें मज होती । जरी मी श्रीपती न जिंकें ॥ ६१ ॥ केवळ पूज्य मातापिता । त्यांसी पुत्र हाणे लाथा । तीं तीं पापें मजची होत आतां । जरी श्रीकृष्णनाथा न जिंकें ॥ ६२ ॥ देखोनि साधुसज्जनांसी । दोष आरोपिती त्यांसी । तीं तीं पापें मजपासीं । जरी मी कृष्णासी न जिंकें ॥ ६३ ॥ कृष्ण न जिंकितां रणीं । घेऊन न येतां रुक्मिणी । पुरी न प्रवेशें कौंडिणी । मुख परतोनी दाखवीं ना ॥ ६४ ॥ ऐसी वाहूनियां आण । कवचें लेइला आपण । वेगें घेऊन धनुष्यबाण । आंगवण पहा माझें ॥ ६५ ॥ कृष्ण

अज्ञानाचे अनादी । त्यांसी हृदयीं नाहीं बुद्धी । पर्णू पाहे राक्षसविधीं । ते मी सिद्धी जाऊं नेदीं ॥ ६६ ॥ कृष्ण गर्वित एकलेपणीं । दुजियातें दृष्टी नाणी । हिरोन नेली माझी बहिणी । तो मी बाणीं दंडीन ॥ ६७ ॥ दांत खातसे करकरां । धूम्र निघत नेत्रद्वारा । रागें कांपतसे थरथरां । रहंवरा चढियेला ॥ ६८ ॥ रथीं बैसला मदगर्वित । वेगें सारथ्यातें ह्मणत । चपळ चौताळों दे रथ । कृष्णनाथ जेथें असे ॥ ६९ ॥ आजि कृष्णासीं सन्नद्ध । करणें असे द्वंद्वयुद्ध । अगर्वी धरितो गर्वमद । बुद्धिमंद श्रीकृष्ण ॥ ७० ॥ आजि माझ्या तिखटबाणीं । कृष्ण खिळीन रणांगणीं । चोरूनि नेतो माझी बहिणी । कैसेन रुक्मिणी जिरेल ॥ ७१ ॥ सैन्य अवलोकिलें दृष्टीं । वीर चालिले जगजेठी । अश्व गज रथांचिया थाटीं । शस्त्रें मुष्टी झळकती ॥ ७२ ॥ चातुरंग सैन्य

सकळ । एक अक्षौहिणी दळ । सन्नद्ध करूनियां सकळ । संख्या केवळ परियेसा ॥७३॥ दोन लक्ष अकरा सहस्र । सातशें अधिक वीर । संख्या अक्षौहिणीप्रकार । केला निर्धार मनाचा ॥ ७४ ॥ किती गज किती रथ । अश्वपदाती समस्त । विभाग संख्या सुनिश्चित । पुराणोक्त सांगेन ॥ ७५ ॥ एकवीस सहस्र अठरा शत । सत्तरी संख्या जी रथ । तितुकेचि गजभार उन्नत । सैन्याआंत चालती ॥ ७६ ॥ एक लक्ष सहस्र नव । तीन शतें पन्नास अश्व । पायांचे वीर अभिनव । सांगेन सर्व परियेसा ॥ ७७ ॥ पांसष्ट सहस्र सात शतें । एक दशक अधिक तेथें । वीर पायांचे भिडते । युद्धीं पुरते निजगडें ॥७८॥ इतुकी सैन्याची मिळणी । तयां नांव अक्षौहिणी । संख्या बोलिली पुराणीं । महामुनी श्रीव्यासें ॥ ७९ ॥ ऐसें निजसैन्य अद्भुत । त्यामाजी रुक्मिया विराजित । साह्य

आले राजे दक्षिणाइत । वीर गर्जती महाबळी ॥ ८० ॥ रणीं जिंकोनि जरासंध । मिळाले गद हलायुध । अवघे करिताती विनोद । थोर आल्हाद पैं त्यांचा ॥ ८१ ॥ यादव मिळोनि थोर थोर । करिती परतावयाचा विचार । येतां देखोनि परिका भार । मग सामोरे लोटले ॥ ८२ ॥ दोन्ही सैन्यां झाला मेळू । घाईं उठला हलकल्लोळू । वाजंत्र्यांची ध्वनी प्रबळू । रणवेताळू खवळला ॥८३॥ कोपें चालिला रुक्मिया वीरू । दाटोनि आला यादवभारू । तेथें न दिसे शारंगधरू । रथ सत्वरू पेलिला ॥ ८४ ॥ एकाएकीं एकला चक्रपाणी । दुरोनी देखिला नयनीं । एकरथीं कृष्ण आणि रुक्मिणी । देखोनि मनीं प्रज्वाळले ॥ ८५ ॥ सांडोनि गोत्रज कुटुंबासी । जेवीं वैरागी निघे योगासी । तेवीं सैन्य सोडोनि यादवांसी । एके रथेंसीं धांविन्नला ॥ ८६ ॥ धनुष्य मांडून मां-

डणीं । गुण वाइला तत्क्षणीं । बाण लावूनियां गुणीं । वोढी काढोनी चालिला ॥ ८७ ॥ कृष्ण देवांचा आदिदेवो । ईश्वर नियंता नेणे प्रभावो । कुंती धरोनियां मदगर्वो । काय पाहा हो बोलत ॥ ८८ ॥ कृष्णासी ह्मणे राहें साहें । माझा बाण आला पाहें । चोरी करून पळशील काये । कोण माय राखील ॥ ८९ ॥ जगामाजी तूं चोरटा होशी । चोरून दिसूं न देशी लोकांशीं । आजि मी पावलों रागासी । केउता जाशील निजचोरा ॥ ९० ॥ उद्देश देवां इंद्रादिकीं । होम कीजे अग्निमुखीं । ते अवघे तूं खाशी शेखीं । अग्निमुखीं कांहीं नुरे ॥ ९१ ॥ देव ह्मणती आह्मांसी पावलें । त्यांसी ठकवूनी हव्य त्वां नेलें । तें काउळें मत येथें न चाले । सांडीं वहिलें भीमकीसी ॥ ९२ ॥ जन्मोनियां यादववंशीं । कुळगोत्रासी नाश करिसी । बुडविलें नामरूपासी । जाती तुजपाशीं पैं

नाहीं ॥ ९३ ॥ भोग अवघे भोगिशी। आणि तूं योगिया ह्मणविशी। मूळमाया ते तुजपाशीं। वेष धरिशी कमठाचा ॥ ९४ ॥ तुझिया कपाळाची झाडणी। करावया आलों मी गुणीं। झाडणी करीन् रणांगणीं। झणीं पळोनी जाशील ॥९५॥ सांडीं सांडीं रे माझी बहिणी। नाहीं तरी खोंचीन तिखट बाणीं। निजबाण लावूनि गुणीं। चक्रपाणी धांविन्नला ॥ ९६ ॥ शार्ङ्ग टणत्कारूनि हरी। सहा बाण घेतले करीं। तीन् सोडून माझारीं। धनुष्य करींचें छेदिलें ॥ ९७ ॥ सवेंचि सोडिले आठ बाणांसी। चारी चहूं वारूंसी। सारथी पाडून धरणीसी। ध्वजस्तंभ छेदिला ॥ ९८ ॥ रुक्मिया कोपा चढिन्नला भारी। पंच बाण घेतले करीं। रागें सोडिले कृष्णावरी। बळें निर्धारीं सोडिला ॥ ९९ ॥ कृष्ण धनुर्वाडा निजगडी। अचुक संधान परवडी। पांचही बाण बाणें तोडी। ध-

नुष्य पाडी छेदुनी ॥ १०० ॥ आणीक धनुष्य घेतलें वेगें। सन्मुख विंधों आला रागें। तेंही तोडिलें श्रीरंगें। आणीक आंगें घेतलें ॥ १ ॥ बाण लावोनियां वोढी। तेंही कृष्ण सवेंचि तोडी। जें जें धनुष्य रुक्मिया काढी ॥ तें तें तोडी श्रीकृष्ण ॥ २ ॥ धनुष्य घेतलें घाव टाकुनी। अग्नि-अस्त्र लाविलें गुणीं। धूम्र कोंदला दिशा व्यापुनी। ज्वाळा गगनीं न समाती ॥ ३ ॥ पर्जन्यास्त्र सोडी हरी। मेघ वर्षती मुसळधारीं। अग्नि-शांति क्षणामाझारीं। वेगें श्रीहरीनें पैं केली ॥ ४ ॥ येरें वायव्यास्त्र लाविलें गुणीं। झंझामारुत सुटला रणीं। वाऱ्यानें जाऊं पाहे अवनी। कानटाळीं बैसलीं ॥ ५ ॥ पर्वतास्त्र सोडी श्रीकृष्ण। वारा सांडिला बुझोन। येरें वज्रास्त्र सोडून। गिरी तोडून सांडिले ॥ ६ ॥ रुक्मिया कोपला थोर। कृष्णासी ह्मणे स्थीर स्थीर। गुणीं लाविलें रुद्रास्त्र। महा-

रुद्र प्रगटला ॥ ७ ॥ दाढा विक्राळ तिखट । माथां मोकळिया जटा । काळिमा आलीसे कंठा । मिशा पिंगटा आरक्त ॥ ८ ॥ कृष्ण अस्त्र-विद्याचतुर । अस्त्रीं योजिला भस्मासुर । बाण देखोनि पळे रुद्र । धाकें थोर कांपतसे ॥ ९ ॥ रुक्मिया आणीक शस्त्र विचारी । तंव कृष्णें धनुष्य छेदिलें करीं । सरली कोदंडसामग्री । रथावरी कांहीं नाहीं ॥ ११० ॥ सरली धनुष्याची प्रौढी । परिघ घेऊन घाली उडी । कृष्ण विंधोन परिघ तोडी । अवघी परवडी वांयांची ॥ ११ ॥ परिघ खुंटलिया पाठीं । रागें पट्टिश घेऊनियां उठी । न धरत पातला उठाउठी । कृष्ण-दृष्टी सूदला ॥ १२ ॥ कृष्णें विंधिले तीन बाण । पट्टिश उडविला ग-गना । सवेंचि शूळ घेऊनी जाणा । हाणों कृष्णा पैं आला ॥ १३ ॥ दांत खातसे करकरां । शूळ भवंडीतसे गरगरां । राहें साहें ह्मणे शार्ङ्ग-

धरा । घायें पुरा करीन ॥ १४ ॥ कृष्णें बाण सोडिले पाहीं । शूळ तो-
डिला तिहीं ठायीं । सवेंचि पाडिला भाई । तिहीं ठायीं तीन खंडें ॥ १५ ॥
शूळ वांयां गेला थोर । रुक्मिया दोनी चुरी कर । सवेंचि घेऊनि तोमर ।
कृष्णासमोर धांविन्नला ॥ १६ ॥ साहें ह्मणे कृष्णनाथा । तोमर हाणों
पाहे माथां । माझारीं विंधिला येतयेतां । घायें मागुता सारिला ॥१७॥
बाण आदळिला थोर । छेदून पाडिला तोमर । रुक्मिया ह्मणे मर मर ।
शक्ति थोर काढिली ॥ १८ ॥ शक्ति घेऊनियां हातीं । कृष्णा तुझा पाड
किती । रणीं लावीन रे ख्याती । भद्रजाती लोटला ॥ १९ ॥ कृष्ण जे
जे बाण सोडी । शक्तिहस्तें रुक्मिया तोडी । रथ तोडिला मकरतोंडीं ।
शक्ति भवंडी ह्मणावया ॥ १२० ॥ कृष्णें बाण सोडिला तिधारा । रु-
क्मियासी लागला पिसारा । मागें सारिला अवडंबरा । शक्ति अंबरा

उडविली ॥ २१ ॥ रुक्मियाची क्षीणशक्ती । साह्य आले दक्षिणपती । तिहीं हांकारिला श्रीपती । सैन्यसंपत्ति अनिवार ॥ २२ ॥ कृष्णें नेटका झुंजार । बाणीं त्रासिला महावीर। आठ बाणीं खोंचला धुर । हाहाकार उठिला ॥ २३ ॥ बाणा सांडिलें निर्व्यंग । घायीं निवटिलें चातुरंग । त्याच्या सैन्या झाला भंग। रणश्रीरंग खवळिला ॥ २४ ॥ बाण वरुषे शार्ङ्गधर । सैन्या झाला थोर मार। कोपें खवळला रुक्मिया वीर । सा-टोप दुर्धर मांडिला ॥ २५ ॥ कृष्ण मारीन हें निर्धारीं । वोडण खांडें घेतलें करीं । पतंग जैसा दीपकावरी । तैशापरी धांविन्नला ॥ २६ ॥ रुक्मिया महावीर नेटक । वोडण खर्गाचा साधक । थोर कसरक दावी चवक । अति निःशंक निजगडा ॥ २७ ॥ वोडण ढकलूनी आदळीत । खर्ग तोलोनि पेलित । उह्माळ देऊनी उसळत । हाता मिरवित खर्गाचा

॥ २८ ॥ कृष्ण जे जे बाण सोडी । खर्गधारीं तितुके तोडी । चारी मारावया घोडीं । रथाबुडीं रिघों आला ॥ २९ ॥ दारुक सारथी निजगडा । रथाचा करूं पाहे रगडा । कृष्णें विंधिला कुऱ्हाडा । रथाबुडीं येऊं नेदी ॥ १३० ॥ बाण आदळला सत्राणें । आडवें वोडण धरिलें तेणें । वोडण भेदूनियां बाणें । शिरींचा मुगुट पाडिला ॥ ३१ ॥ कोप आला रुक्मियासी । वेगें धांविन्नला मोकळे केशीं । हात घालूनी भूमीसी । हातावशी खर्गातें ॥ ३२ ॥ कृष्णासी ह्मणे देख देख । घायीं छेदीन रे मस्तक । विकट देऊनियां हांक । वेगीं सन्मुख प्रगटला ॥ ३३ ॥ कृष्णें विंधिले तिखट बाण । तिळप्राय केलें वोडण । खर्ग छेदूनियां जाण । अणुप्रमाण तेंही केलें ॥ ३४ ॥ बाण वर्षला घनदाट । रुक्मिया भूलविला आलीवाट । रथ लोटुनियां घडघडाट । मौर्व्या कंठ बांधिला

॥ ३५ ॥ धनुष्य घालूनियां गळां । वोढोनि आणिला रथातळा । कांपि-न्नली भीमकबाळा । घनसांवळा देखतसे ॥ ३६ ॥ दाटून आणिला जी क्रोधा । झळफळित काढिली गदा । याच्या करीन शिरच्छेदा । येरी थरथरां कांपतसे ॥ ३७ ॥ कांहीं न बोलवे सर्वथा । ह्मणोनि चरणावरी ठेविला माथा । कृपाळुवा जगन्नाथा । यासी सर्वथा न मारावें ॥ ३८ ॥ कृष्ण ह्मणे परती सर । येणें निंदा केली थोर । याचें छेदीन मी शिर । ह्मणोनि शस्त्र उचलिलें ॥ ३९ ॥ तिखट देखोन शस्त्रधारा । चरण न सोडी च सुंदरा । मृदु मंजुळ उत्तरा । गदाधरा विनवीतसे ॥ १४० ॥ सुरां असुरां तूं दुर्धर । योगियांमाजी योगेश्वर । विश्वनियंता ईश्वर । वेदां पार नकळेची ॥ ४१ ॥ ऐशियाशीं तुज युद्धीं । आकळूं पाहे अहं-बुद्धी । पिता अवगणून तूतें निंदी । होय अपराधी सर्वथा ॥ ४२ ॥ हा

अभिमानिया मारिशी रणीं । माया प्राण सोडील तत्क्षणीं । होईल लौ-
किकीं टेहणी । माहेर येथूनि तुटेल ॥ ४३ ॥ जेथूनि उठे निंदा क्रोधू ।
त्या लिंगदेहासी करीं छेदू । मारूं नको ज्येष्ठ बंधू । लोकविरुद्ध न
करावें ॥ ४४ ॥ धरिलिया कृष्णाची कास । द्यावा दोहीं पक्षीं उल्हास।
नांदवावें सावकाश । येथें तेथें समत्वें ॥ ४५ ॥ न धरत चाललें स्फुंदन ।
नेत्रीं लोटलें जीवन । झालें कृष्णपदक्षालन । जगजीवन हांसिन्नला
॥ ४६ ॥ देखूनि बोलाची चतुरी । मग उचलिली दोहीं करीं । आलिं-
गिली प्रीतीं थोरीं । बंधू न मारीं सर्वथा ॥ ४७ ॥ मस्तकवपना आणा
पाणी । नाहीं आड ना विहीर रणीं । घाला वाटेचें वाटवणीं । विनोद
मेहुणीं मांडिला ॥ ४८ ॥ अर्धखांड अर्धमिशी । पांच पाट काढिले शि-
रासी । विरूप करूनी रुक्मियासी । गळा रथासी बांधिला ॥ ४९ ॥

रुक्मिणीसी ह्मणे श्रीकृष्ण । पाहें बंधूचें वदन । वेगें करीं निंबलोण । सकळ जन हांसती ॥ १५० ॥ रुक्मियाचें विरूपकरण । यापरी करी श्रीकृष्ण । बळीराम येउनी आपण । बंधमोचन करील त्यासी ॥ १५१ ॥ परि उपहासमिषें बोध । रुक्मिणीसी करील हलायुध । एका जनार्दनीं विनोद । परमानंदें प्रगटेल ॥ १५२ ॥ ॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कंधे हरिवंशसंहितासंमते रुक्मिणीस्वयंवरे रुक्मिपराभवो नाम द्वादशः प्रसंगः ॥ १२ ॥

रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ १३ ॥

प्रसंग १३ वा.

श्रीगणेशाय नमः ॥ येरीकडे दळभार । देखोनि चालिला यादववीर । लोटले येरयेरां समोर । घायें निष्ठुर हाणिती ॥ १ ॥ दक्षिणराजे निज-भारीं । युद्ध पाहती राहोन दुरी । रुक्मिया क्षीण केला हरीं । कृष्णा-वरी उठावले ॥ २ ॥ उरलें रुक्मियाचें दळ । यादववीरीं त्रासिलें प्र-बळ । वर्षोनियां बाणजाळ । वीर सकळ भेदिले ॥ ३ ॥ यादवांच्या तिखट बाणीं । निधडे वीर पाडिले रणीं । धडमुंडांकित धरणी । अर्धक्षणीं तिहीं केली ॥ ४ ॥ कृष्णें रुक्मिया बांधिला । उरल्या सैन्या पळ सुटला । जयो यादवांसी आला । मग परतला बळिभद्र ॥ ५ ॥ गज करी खंदळी । स-रोवरामाजी कमळी । तैशी मर्दून शत्रुफळी । कृष्णाजवळी तो आला ॥ ६ ॥ रुक्मियाचें विरूपकरण । देखता झाला संकर्षण । कृपेनें द्र-वलें अंतःकरण । दीन वदन देखोनी ॥ ७ ॥ सोडोनियां गळबंधन ।

कृष्णासी ह्मणे हे बुद्धि कोण । सोयरीयासी विरूपकरण । तें निंद्य जाण आह्मांसी ॥ ८ ॥ शरीरसंबंधासी विरूप बाधू । हा तंव वधाहूनि अधिक वधू । तुवां थोर केला अपराधू । सुहृद संबंधू लाजविला ॥ ९ ॥ याचा वध तूं करितासी । तरी हा पावता निजसुखासी । मान देऊन सोडीं यासी । सोयरिकेसी श्लाघ्यता ॥ १० ॥ क्षत्रिय सांपडे रणसां-कडी । त्यासी द्यावीं लेणीं लुगडीं । युद्धीं खांड मिशी बोडी । हे पर-वडी त्वां केली ॥ ११ ॥ सर्वेचि ह्मणे रुक्मिणीसी । दोष न ठेवावा कृ-ष्णासी । जो कर्मै करील जैसीं । फळें तैसीं तो पावे ॥ १२ ॥ कृष्ण निजतत्व तत्वतां । कर्म करून अकर्ता । बंधुवैरूप्याचा दाता । नव्हे सर्वथा श्रीकृष्ण ॥ १३ ॥ तुझ्या बंधूचें वैरूप्य । तें त्याचें त्यास फ-ळलें पाप । हेंचि जाण भोगाचें निरूप । सांडीं कोप सर्वथा ॥ १४ ॥

येथें कर्ता तोचि भोक्ता । बोल न ठेवीं कृष्णमाथां । ऐसी कर्ममर्यादा तत्वतां । हृदयीं व्यथा न धरावी ॥ १५ ॥ सर्वेंचि ह्मणे श्रीकृष्णासी । रणीं विटंबूं नये सुहृदासी । बोल लागला क्षत्रियधर्मासी । हृषीकेशी हें अनुचित ॥ १६ ॥ दंडा योग्य जरी अपराधू । तरी न दंडावा सोयरा बंधू । दंडापरीस अधिक बाधू । न मारून वधू त्वां केला ॥ १७ ॥ इतरापासून अन्याय झाला । तो आपण पाहिजे क्षमा केला । शेखीं त्वां सोयरा दंडिला । बोल लागला निजधर्मा ॥ १८ ॥ जो आवडीनें विष प्याला । तो आपआपणा मारक झाला । त्या अन्याया दंड नाहीं वहिला । घात केला निजकर्में ॥ १९ ॥ यालागीं प्रवर्ते जो अधर्मासी । तेणेंचि कर्में दंडिलें त्यासी । मेलेंची तूं कां मारूं पाहासी । रुक्मियासी जाऊं दे ॥ २० ॥ मेलियासीच मारणें । तें आह्मांसीच लाजिरवाणें । विनोद न करावा मेहुणेपणें । सोडून देणें

सर्वथा ॥ २१ ॥ सर्वेंचि ह्मणे रुक्मिणीसी । कठिण कर्म क्षत्रियांसी । उ-
ल्लंघन न करवे आह्मांसी । निजधर्मासी सर्वथा ॥ २२ ॥ विधात्यानें ने-
मिला नेम । क्षत्रियांचें अघोर कर्म । दारुण मांडिलिया संग्राम । आप-
पर न ह्मणावा ॥ २३ ॥ समरंगणीं सन्नद्धू । सन्मुख आलिया पिता
बंधू । रणांगणीं करितां वधू । नाहीं साधू क्षत्रियां ॥ २४ ॥ ऐसें जाणून
रुक्मिणी । खेद न करीं वो मनीं । सर्वेंचि ह्मणे शार्ङ्गपाणी । विरुद्धकरणी
त्वां केली ॥ २५ ॥ राज्यलोभें श्रीमदांध । त्यासी न उपजे कामक्रोध ।
तेणें लोभें होऊनियां मंद । थोर विरुद्ध आचरती ॥ २६ ॥ आपुलें राज्य
जातां । कीं पुढिलाचें राज्य घेतां । तेणें स्वार्थें क्रोध चित्ता । उठे स-
र्वथा अनिवार ॥ २७ ॥ नातरी वृत्तिभूमी उच्छेदू । होतां सज्ञान होय
मंदू । तोही करूं लागे विरुद्ध । निंदानुवादू द्वेषाचा ॥ २८ ॥ अथवा

धनागमनगमनीं । प्रबळलोभ उपजे मनीं । वेदविक्रय करिजे ब्राह्मणीं । धनालागीं कलियुगीं ॥ २९ ॥ धनालागीं वेदाध्ययन । धनालागीं पुराणपठण । धनालागीं व्याकरण । शास्त्रश्रवण वेदांत ॥ ३० ॥ धनालागीं देती दान । धनालागीं होती सज्ञान । धनालागीं नीचसेवन । उपसर्पण हीनाचें ॥ ३१ ॥ धनालागीं देह विकिती । धनालागीं दांभिकभक्ती । धनकामना कर्मैं करिती । नानावृत्ती धनेच्छा ॥ ३२ ॥ त्या धनासी होय अवरोधू । तेव्हां सज्ञानियासी उपजे क्रोधू । विवेकिया होय बुद्धिमंदू । प्रबळ विरोधू धनवंता ॥ ३३ ॥ आणीक एक थोर कारण । जेव्हां होय दाराहरण । न विचारिती आत्ममरण । वेंचिती प्राण स्त्रीलोभें ॥ ३४ ॥ अथवा होतां मानहानी । विवेकी होय अभिमानी । निंदा द्वेष उपजे मनीं । मानालागोनी सर्वथा ॥ ३५ ॥ कां आंगींचेनि

शौर्यतेजें । येरयेरां निंदिती राजे । वीर्यशौर्याचेनि माजें । अतिउन्माद होउनी ॥ ३६ ॥ अणुमात्र स्वार्थाचा अवरोधू । होतां समस्तां उपजे क्रोधू । स्वार्थालागोनि निरोधू । पडे संबंधू द्वेषाचा ॥ ३७ ॥ इतुकीं कारणें सर्वथा । तुज तंव नाहीं कृष्णनाथा । या रुक्मियाची विरूपता । कवणें स्वार्थां तुवां केली ॥ ३८ ॥ तूं परिपूर्ण आत्माराम । तुज सर्वथा नाहीं काम । तरी कां केलें निंद्य कर्म । क्षत्रियधर्म हा नव्हे ॥ ३९ ॥ तैसेंचि ह्मणे रुक्मिणीसी । पावोनियां कृष्णचरणासी । विषमबुद्धी तुजपाशीं । निजमानसीं न धरावी ॥ ४० ॥ सुहृद दुर्हृद उदासीन । ऐसें त्रिविध न करीं वो मन । सर्वांभूतीं सदा पूर्ण । पाहें श्रीकृष्ण सर्वदां ॥ ४१ ॥ अभद्र व्हावें शिशुपाळासी । कल्याण रुक्मिया वांछिसी । हे विषमता तुजपाशीं । कृष्णसुखासी प्रतिबद्ध ॥ ४२ ॥

ह्मणसी शिशुपाळ कृष्णद्वेषी । सर्वदां अभद्र पाहिजे त्यासी । मातेची दशा रुक्मियासी । तोही कृष्णातें द्वेषित ॥ ४३ ॥ हा सर्वभूतात्मा हृषीकेशी । ऐशिया द्वेषिती जे कृष्णासी । तैशिया दुष्टां सोयरीयांसी । भद्र वांछिसी तें अभद्र ॥ ४४ ॥ ऐशिया सर्वभूतद्वेषियासी । दंड मुंडन तें कल्याण त्यासी । तें तूं अकल्याण मानिसी । चतुर नव्हेसी निजबोधें ॥ ४५ ॥ कृष्ण ज्ञानियां चतुर । विनोदरूपें केला उपकार । रुक्मियाचा तर्क थोर । यमप्रहार चुकविला ॥ ४६ ॥ कृष्णयुद्धीं रुक्मियासी । दंड न करितां खांड मिशांसी । तरी हा होता रौरवासी । अधःपातासी पैं जाता ॥ ४७ ॥ कृष्ण सोयरिया स्नेहाळू । वपनरूपें अतिकृपाळू । केलें निजकरें निर्मळू । फेडिला विटाळू द्वेषाचा ॥ ४८ ॥ यालागीं कृष्णें केलें तें भद्र । तूं कां मानितेसी अभद्र । कृष्ण ज्ञानि-

यांचा नरेंद्र । वेदा पार न कळेची ॥ ४९ ॥ दुर्घट मोह पैं प्राणिया । कृष्णें केली असे कृष्णमाया । ब्रह्मादिकां नये आया । देवमाया देहबुद्धी ॥ ५० ॥ तये देहबुद्धीचें लक्षण । सुहृद दुर्हृद उदासीन । त्रिविध त्रिगुण न करीं मन । देहाभिमान नुपजवीं ॥ ५१ ॥ नैश्वर्य देह तंव जाणती । देह निमालिया मृत्यु मानिती । देहसंबंध्या अतिप्रीति । येरां द्वेषिती उपेक्षा ॥ ५२ ॥ नाना अलंकारीं कनक । तैसा सर्वांभूतीं आत्मा एक । हेंचि नेणोनियां मूर्ख । एकासी अनेक ह्मणताती ॥ ५३ ॥ अनेकां घटीं जेवीं अनेक । प्रतिबिंबोनि भासे अर्क । तैसा विश्वात्मा विश्वव्यापक । दिसे अनेक देहयोगें ॥ ५४ ॥ आकाश एकलें एक निर्मळ । मठीं चौकोनें घटीं वर्तुळ । विकारयोगें भासे प्रबळ । नव्हे केवळ निजवाच्य ॥ ५५ ॥ तैसा परमात्मा श्रीहरी । एका अनेकत्वातें धरी ।

नानाअलंकार विकारी । देह संचारी देहयोगें ॥ ९६ ॥ येथें देहासीच जन्मनाश । आत्मा नित्य अविनाश । घटभंगें घटाकाश । सहजस्थिती जेवीं विरे ॥ ९७ ॥ देहाचें जन्ममरण । महाभूतें गुणप्रमाण । अविद्येनें केलें जाण । जन्ममरण यालागीं ॥ ९८ ॥ अविद्येनें नवल केलें । मिथ्या देहीं सत्यत्व दाविलें । तेंचि अभिमानें घेतलें । प्रेम बांधिलें देहबुद्धी ॥ ९९ ॥ जयासी देहाभिमान थोरू । तयासी कल्पना अनिवारू । तेणेंचि दृढमूळ संसारू । येरझार न खुंटे ॥ ६० ॥ आतां ऐकें वो सुंदरी । परमात्मा अलिप्त चराचरीं । संयोग वियोगाचिये परी । न धरीं संसारीं सर्वथा ॥ ६१ ॥ आत्मसंयोगाविणें सहसा । स्वयें संसार चाले कैसा । विकल्प न धरीं वो ऐसा । तेही दशा सांगेन ॥ ६२ ॥ जैसा रवि अलिप्त आकाशीं । दृष्टिरूपा निजप्रकाशीं । तैसा परमात्मा

हृषीकेशी । संसारासी द्योतक ॥ ६३ ॥ नातरी जैसा खांबसूत्र । अचेतन पुतळ्या नाचवी यंत्र । एका जैत्य एका हार । दोहीं परी अलिप्त ॥ ६४ ॥ पुतळ्यांचेनि झालेपणें । नाहीं सूत्रधारिया जन्मणें । तयांचे निमालेपणें । नाहीं मरणें सर्वथा ॥ ६५ ॥ ऐसा अलिप्त कृष्ण प्रसिद्धू । तयासी दंड न अपराधू । लावितेसी नववधू । नव्हे शुद्ध भाव तुझा ॥ ६६ ॥ कृष्ण चालक वेगळेपणीं । तरी व्यापकत्वा आली हानी। ऐसें न ह्मणवे वो रुक्मिणी । तेही कहाणी ऐक पां ॥ ६७ ॥ जैसें गगन आपणावरी । शीत उष्ण पर्जन्यधारी । परी अलिप्त तिहीं विकारीं । तैसा श्रीहरी कर्मासी ॥ ६८ ॥ गगन सर्वत्र तत्वतां । तयासीं चिखल लाऊं जातां । चिखलें माखे जो लाविता । गगन सर्वथा अलिप्त ॥६९॥ तैसेंचि जाण कृष्णनाथा । भोग भोगोनि अभोक्ता । कर्म करोनी अकर्ता ।

अलिप्तता निजबोधें ॥ ७० ॥ कृष्णाअंगीं लावितां कर्म । तोचि त्यासी होय अधर्म । हेंचि कोणा न कळे वर्म । कृष्ण निष्कर्म सर्वथा ॥ ७१ ॥ यालागीं तुवां ऐसें जाण । आत्मा अविनाशी परिपूर्ण । देहासीच जन्म-मरण । जीवीं हे खूण राखावी ॥ ७२ ॥ लोकापवाद बरळा । नाश मानिती केवळा । चंद्रींच तुटती चंद्रकळा । ह्मणती नासला अमावास्येसी ॥७३॥ चंद्रीं चंद्र यथास्थिती । जैशा कळा तुटती वाढती । तैसा आत्मा सहजस्थिती । नाश उत्पत्ती देहासी ॥ ७४ ॥ जैशी वांझेची संपत्ती । तैसी संसाराची विपत्ती । भ्रांती सत्यत्वें मानिती । मिथ्या प्रतीती प्रबुद्धां ॥ ७५ ॥ स्वप्नीं देखे आत्ममरण । चित्तीं घालूनि देहदहन । जागृतीउदयीं मिथ्या स्वप्न । जन्ममरण मज नाहीं ॥ ७६ ॥ ऐसाचि जाण संसारभ्रम । यालागीं भीमकी सोडीं भ्रम । कृष्ण पावलीसी पुरुषोत्तम ।

मिथ्या भ्रम करूं नको ॥ ७७ ॥ स्वप्नीं सोयरिया झालें दुःख । सत्य मानिती ते तंव मूर्ख । बंधुवैरूप्याचें असुख । सोडीं निःशेष वेल्हाळे ॥ ७८ ॥ कृष्ण न पावतांचि आधीं । शोक मोह जीवासी बाधी । कृष्ण पावलिया आधि व्याधि । जाती त्रिशुद्धी सर्वथा ॥ ७९ ॥ कृष्ण पावलिया पाठीं । मोह ममता तुझे पोटीं । कृष्ण नोळखसी वो गोरटी । आत्मदृष्टी तुज नाहीं ॥ ८० ॥ आत्मदृष्टीचें लक्षण । दृश्य द्रष्टा आणि दर्शन । तिहीं होऊनियां अकारण । परिपूर्ण श्रीकृष्ण ॥ ८१ ॥ येथें कैंचें ध्येय ध्यान । ध्याता ध्येय झालें शून्य । तुटला बोल खुंटलें मौन्य । चैतन्यघन श्रीकृष्ण ॥ ८२ ॥ उरलें चिन्मात्र स्फुरण । तेंही मायिक तूं जाण । हें तुह्मांतें नाहीं लक्षण । ऐसा श्रीकृष्ण जाणावा ॥ ८३ ॥ ऐकोनि बळिरामाचें वचन । होती कृष्णरूपीं सलग्न । कृष्णमय झालें

मन । तेणें स्फुंदन चालिलें ॥ ८४ ॥ कृष्णभाव झाला चित्ता । गेली देहबुद्धी तत्त्वतां । चरणावरी ठेविला माथा । तीन्ही अवस्था सांडुनी ॥८५॥ वाचा झाली सद्गद । निःशेष खुंटला अनुवाद । सुखें कोंदला परमानंद । पूर्ण बोध भीमकीसी ॥ ८६ ॥ नाठवती भावे दीर । वृत्ती झाली तदाकार । ब्रह्मरूप चराचर । देखे सुंदर निजबोधें ॥ ८७ ॥ देखोनि भीमकीची निजवृत्ती । हरिख न माये रेवतीपती । उचलोनियां दोहीं हातीं । अतिप्रीती मातली ॥ ८८ ॥ कृष्ण बळिभद्र रुक्मिणी । तिघें मीनलीं पूर्णपणीं । परमानंद रणांगणीं । भावें रुक्मिणी भोगित ॥ ८९ ॥ कृष्ण रुक्मिणी हलायुध । तिघां झाला एकचि बोध । एका जनार्दनीं आनंद । परमानंद प्रगटला ॥ ९० ॥ इति श्रीम० म० द० ह० रु० रुक्मिणीप्रबोधे रुक्मिबंधनमुक्तिर्नाम त्रयोदशः प्रसंगः ॥१३॥

॥ रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग १३ समाप्त ॥

॥ रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग १४ ॥

प्रसंग १४ वा.

श्रीगणेशाय नमः ॥ यापरि कृष्णपत्नी । रामें प्रबोधिली वचनीं । रुक्मिया दिधला सोडोनी । विरूपपणीं सलज्ज ॥ १ ॥ दीन हीन गेली कळा । वीर्यशौर्य मुकला बळा । केवीं मुख दाखवूं भूपाळा । भीमकबाळा न सुटेची ॥ २ ॥ त्यानें ह्मणीतलें नपुंसक । त्या वचनाचें मोठें दुःख । दावितां विरूपतेचें मुख । सकळ लोक हांसती ॥ ३ ॥ प्रतिज्ञा करूनी वाहिली आण । रणीं विभांडोनी श्रीकृष्ण । भीमकी आणीन मी जाण । तोही पण सिद्धी नपवेची ॥ ४ ॥ यालागीं न वसें कौंडिण्यपुरा । लाजां राहिला बाहेरा । उभवोनी भोजकटनगरा । वस्तीसी थारा तेथें केला॥ ५॥ रुक्मिया सोडिल्याउपरी । यादवांच्या दळभारीं । लागल्या निशाण-भेरी । जयजयकारीं गर्जती ॥ ६ ॥ यापरी तये रणांगणीं । जिणोनि महावीरश्रेणी । कृष्णें आणिली रुक्मिणी । अति विंदाणी लाघवी ॥ ७ ॥

कृष्ण निघाला वेगेंसी । आला प्रभासक्षेत्रासी । तेथें पुजोनी सोमनाथासी । दुसरे चौपाशीं दिधलीं ॥ ८ ॥ पाहोनि सावकाश वाडी । कटक उतरलें निरवडी । हाट चोहाट परवडी । घडामोडी वस्तूंची ॥ ९ ॥ राजे प्रजा देशदेशिक । नगर नागरिक लोक । उपायनें जीं अनेक । येती सन्मुख घेउनी ॥ १० ॥ जिंकोनि सकळिक रायांसी । विरूप करूनी रुक्मियासी । कृष्णें नेलें नोवरीसी । भीमकासी श्रुत झालें ॥ ११ ॥ ऐकोनि झालें अत्यंत सुख । जीवीं न समाये हरिख । मज तुष्टला आदिपुरुष एक । भाव चोख भीमकीचा ॥ १२ ॥ मजपासूनि दोघांसी जन्म । परि दोघांचें भिन्न कर्म । भीमकी पावली पुरुषोत्तम । विरूप कर्म रुक्मिया ॥ १३ ॥ रुक्मिया निंदी कृष्णासी । तेणें कर्में विरूप त्यासी । भीमकी भावार्थ कृष्णचरणासी । अर्धांगासी ते पावली ॥ १४ ॥ आपला भावा-

र्थचि जाण । कृष्णप्राप्तीसी कारण । यावेगळें शाहाणपण । केवळ जाण दंभार्थ ॥ १५ ॥ यालागीं निजभावेंसी । शरण जावें श्रीकृष्णासी । भीमकी अर्पूनियां त्यासी । हृषीकेशी भजावें ॥ १६ ॥ पाचारून शुद्धमतीसी । वृत्तांत सांगितला तियेसी । येरी ह्मणे राहवा श्रीकृष्णासी । कन्यादानासी विधि करूं ॥ १७ ॥ कन्यादानाचेनि मिषें । कृष्ण पूजूं सावकाशें । पांचां पंचकांचें फिटेल पिसें । अनायासें मन निवे ॥ १८ ॥ भीमक निघाला वेगेंसी । आला प्रभासक्षेत्रासी । लोटांगण श्रीकृष्णासी । निजभावेंसी घालित ॥ १९ ॥ त्राहि त्राहि जी दातारा ॥ नेत्रीं अश्रूंचिया धारा । कृपा उपजली कृष्णवीरा । वेगें सामोरा धांविन्नला ॥ २० ॥ उचलोनियां वेगेंसी । हृदयीं धरी हृषीकेशी । येरें मिठी घातली कमरेसी । भावार्थेंसी मिसळला ॥ २१ ॥ जीवींच्या जीवा झाली

भेटी । कांहीं केलिया न सुटे मिठी । पाव कृपाळू जगजेठी । पूर्ण दृष्टीं पाहिला ॥ २२ ॥ सच्चिदानंदीं झाला तृप्त । सबाह्य देखे कृष्णनाथ । फिटला अर्तीचा मनोरथ । कृतकृत्यार्थ पैं झाला ॥ २३ ॥ मग ह्मणे जयजयाजी चक्रपाणी । माझें भाग्य तें रुक्मिणी । विनटली तुझ्या चरणीं । कुलतारिणी चिद्गंगा ॥ २४ ॥ शुद्ध करीत दोन्ही कुळ । जेवीं प्रवाह गंगाजळ । तेवीं जन्मली हे बाळ । सकळ कुळा उद्धरी ॥ २५ ॥ श्रद्धा शांती निवृत्ति भक्ती । ते ही भीमकी निजमूर्ती । तुज वोपिली श्रीपती । परी एक विनंती परिसावी ॥ २६ ॥ वीरशौर्यें भीमकीहरण । करितां नलगे अर्धक्षण । आतां विधियुक्त कन्यादान । पाणिग्रहण करावें ॥ २७ ॥ हेचि विनंति गरुडध्वजा । चारी दिवस माझी पूजा । अंगिकारावी अधोक्षजा । दास मी तुझा निजभावें ॥ २८ ॥ ऐका श्रीकृष्ण-

विंदान । भक्ताआधीन होय आपण । भीमकीचें पाणिग्रहण । भावें जाण करीतसे ॥ २९ ॥ होतें श्रीकृष्णाचे मनीं । संभ्रमें पर्णावी रुक्मिणी । देवकी सुभद्रादि आणोनि । महोत्साह करावा ॥ ३० ॥ हेंचि भीमकीच्या चित्तीं । सोहळ्यानें वरावा श्रीपती । हळदी लावीन आपुले हातीं । बहुल्याप्रती बैसोनी ॥ ३१ ॥ दोघांसीही प्रीतिकर । भीमक बोलिला नृपवर । कृष्णासी मानलें उत्तर । हर्षें निर्भर भीमकी ॥ ३२ ॥ कृष्ण ह्मणे ज्येष्ठ माझा । दादाजींस विनंती करा जा । राम नमस्कारी राजा । चरण वोजा धरियेले ॥ ३३॥ कृष्णासी ह्मणे बळिभद्र । होसी कार्यार्थी अति चतुर । रामें उठविला नृपवर । अति सन्मान पैं केला ॥ ३४ ॥ राजा ह्मणे श्रीहरी । माझा आश्रम पवित्र करीं । आपुल्या दासातें उद्धरीं । कौंडिण्यपुरीं त्वां यावें ॥ ३५ ॥ भीमकी ह्मणे ऐक

ताता । भाग्यें पावलासी अनंता । मागें सरों नये सर्वथा । गृहममता सांडावी ॥ ३६ ॥ सर्व सामग्री जिवेंभावेंसीं । आडवी आणावी कृष्णापाशीं । भावें पूजिल्या हृषीकेशी । सकळ कुळासी उद्धार ॥ ३७ ॥ वचनें मानिला बळिदेवो । ऐकोनि वदला देवाधिदेवो । पाणिग्रहण मूळ आघवो । मुळींचा ठावो लग्नासी ॥ ३८ ॥ भीमक ह्मणे कळलें बीज । कृष्णपूजनें आमुचें काज । धन्य धन्य माझी आत्मज । श्रीकृष्ण निज पावली ॥ ३९ ॥ इच्या वचनाचें महिमान । पाहतां बुडोन गेलें मन । वचनें पळविला अभिमान । मीतूंपण उडविलें ॥ ४० ॥ बाप माझें भाग्य थोर । कृष्ण परब्रह्म साचार । भीमकीयोगें चराचर । ब्रह्माकार पैं झालें ॥ ४१ ॥ अवचटवंशींचा कोणी । जो विनटला कृष्णचरणीं । तोचि सकळ कुळातें तारूनी । परब्रह्मभुवनीं नांदवी ॥ ४२ ॥ ऐशा

सुखाचेनि हरिखें । राजा बोलिला निजमुखें । वचन भीमकेंचि कौतुकें । अवश्यक मानिलें ॥ ४३ ॥ सेवक पाठविले नगरासी । वैभवसामग्री वेगेंसी । नगर नागरिकवासी । मूळ माधवासी आणावें ॥ ४४ ॥ सवेंचि विनवी कृष्णासी । मूळ पाठवा द्वारकेसी । देवकी आणि वसुदेवासी । सोहळ्यासी आणावें ॥ ४५ ॥ भाव जाणोनी मानसीं । संतोषला हृषीकेशी । मूळ पाठविलें द्वारकेशी । सोहळ्यासी आणावया ॥ ४६ ॥ पाचारूनि विश्वकर्म्यासी । आज्ञा दिधली मंडपासी । मूळमाधवीं विशेषीं । शोभा चौकासी आणावी ॥ ४७ ॥ मूळमाधवीं अद्यापवरी । वृक्षमात्र मंडपाकारी । कृष्णआज्ञा पैं तरुवरीं । अजूनवरी पाळिजे ॥ ४८ ॥ मूळमाधवा आला हरी । शोभा देखोनि साजिरी । संतोषला श्रीहरी । निजपरिवारीं उतरला ॥ ४९ ॥ तीर्थस्नान केलें सहजीं । मूळमाधवा

माधव पूजी । पूजाविधि सांगिजे द्विजीं । पुण्यपुंजीं ऋषीश्वरीं ॥ ९० ॥
भीमकी दिधली भीमकापाशीं । थोर उल्हास झाला त्यासी । कन्या नेली
निजमंडपासी । हृषीकेशीपासून ॥ ९१ ॥ कौंडिण्यपुरींची आइती । सकळ
सामग्री संपत्ती । घेऊन आली शुद्धमती । भावें श्रीपती पूजावया ॥ ९२ ॥
कृष्णरुक्मिणींचें देख । पाहावया विवाहसुख । नगरनागरिक लोक ।
आले सकळिक उल्हासें ॥ ९३ ॥ थोर उल्हास श्रीकृष्णासी । मूळें पा-
ठविलीं रायांसी । कुरु सृंजय कैकयांसी । सोयरियांसी निजलग्ना ॥ ९४ ॥
कृष्णविवाह मनोहर । पाहों आले जी सुरवर । शिव शांभव यक्ष कि-
न्नर । वैष्णववीर नारदादि ॥ ९५ ॥ वऱ्हाड निघालें द्वारकेबाहेर ।
गणेश चढला उंदिरावर । अग्रपूजेचा अधिकार । निर्विघ्नकर लग्नासी
॥ ९६ ॥ सिंहें पसरिलें जाभाडें । दुर्गा येउनी त्यावरी चढे । मुक्तकेश

खांडें उघडें । तेही पुढें निघाली ॥ ५७ ॥ वेगें आल्या अष्टमातृका । एकी चढल्या वृश्चिका । वाराही ते सूकरमुखा । वऱ्हाड देखा निघालें ॥ ५८ ॥ नेणती वऱ्हाडिणी चर्बटा । स्थूल उदर दांत मोठा । उंदिरा चढोनी लुटलुटां । ढेरपोटा कां आला ॥ ५९ ॥ विक्राळ सिंहाचें जाभाडें । वाइले हातीं उघडें खांडें । कोणीं प्राचारिलें वऱ्हाडें । अवघ्यांपुढें निघाली ॥ ६० ॥ रोडकें आंग चढे वृश्चिका । कोणें बोलाविली हे चंडिका । फजीतीचें वऱ्हाड देखा । सूकरमुखा कां आली ॥ ६१ ॥ ऐसियासी नेतां वऱ्हाडीं । व्याही हांसती रोकडीं । यांसी राहवा मागिले कडी । वऱ्हाड पुढें चालों द्या ॥ ६२ ॥ मिळोनि पांचां पंचकांचा मेळा । निंदूं लागल्या त्या बरळा । कोपला गणमातृकांचा मेळा । तत्काळ कळा रुसलिया ॥ ६३ ॥ गणेशें विघ्न केलें गाढें । ठायीं ठायीं

मोडिती गाडे । रथींचे पांगुळले घोडे । वऱ्हाड पुढें चालेना ॥ ६४ ॥ कोपलिया महामातृका । शीतज्वर सोडिला देखा । दुर्गा सोडी विषूचिका । हगि ओकि देखा सूटली ॥ ६५ ॥ ओकाओकी वऱ्हाडणी । एकी ह्मणती पाणी पाणी । उठली माशांची गोंगाणी । सांडिली पोहाणी घालिती ॥ ६६ ॥ कृष्णासी लग्नाची अति गोडी । कां न येतीच द्वारकेचे वऱ्हाडी । मार्गीं कांहीं पडली अढी । दूत तांतडी पाठविले ॥ ६७ ॥ दूत सांगती श्रीहरी । वऱ्हाडिणीसी लागली शाहारी । खटखटां वाजती दांतोरी । रथीं कुंजरीं न बैसवे ॥ ६८ ॥ बहुतां झाली विषूचिका । गाडे मोडले निःशेष देखा । तुटले रथांचे आंख ऐका । घोडे देखा पांगुळले ॥ ६९ ॥ कृष्ण ह्मणे अबला मूर्खा । उपहासिलें विनायका । क्षोभविल्या महामातृका । दुर्गा देखा कोपली ॥ ७० ॥ कृष्णें स्तविलें विना-

यका । दिधलें साखरेचिया मोदकां । सुख झालें गणनायका । विघ्नें देखा निवारिलीं ॥ ७१ ॥ सुखसेवया कुंकुमरेखा । कृष्णें पूजिली अंबालिका । सन्मानूनी महामातृका । मंडपीं देखा स्थापिल्या ॥ ७२ ॥ वऱ्हाड पावलें गजरें । वाजती नाना परींचीं तुरें । नर नारी अलंकारें । केले साजिरे रथ गज ॥ ७३ ॥ श्रीकृष्णाची निजजननी । देवकी बैसली सुखासनीं । करवली सुभद्रा बहिणी । गजारोहणीं मिरवली ॥ ७४ ॥ ज्येष्ठ बंधूची जे राणी । रेवती कृष्णाची वहिनी । यादवांच्या वऱ्हाडिणी । अनर्घ्य लेणीं लेइल्या ॥ ७५ ॥ उग्रसेन वसुदेवासमान । दोघां एकसारखाची मान । वऱ्हाड दाटलें संपूर्ण । भेरी निशाणें गर्जती ॥ ७६ ॥ दोहीं मंडपीं झाली प्रतिष्ठा । होम दिधला हव्यवाटा । द्विज पूजिले बरवियां निष्ठां । वस्त्रें ज्येष्ठां अर्पिलीं ॥ ७७ ॥ आइती केली शुद्धमती । भीमकें आणिली

शेवंती । नोवरा अभ्यंतरीं श्रीपती । यादव पंक्ती बैसले ॥ ७८ ॥ समाधिसुख तेंचि आसन । मुक्तचौके मंडप जाण । बैसावया श्रीकृष्ण । भीमकें विंदान मांडिलें ॥ ७९ ॥ चार पुरुषार्थांची चवाई । तें आसन त्यावरी पाहीं । पूजावया निज जांवाई । भीमक ठायीं तिष्ठत ॥ ८० ॥ ह्मणती आचार्य सावधान । शब्द सांडून धरा मौन । वर वरिष्ठ श्रीकृष्ण । फल संपूर्ण त्या हातीं ॥ ८१ ॥ पाहातां श्रीकृष्णाचें रूपडें । अनंतरूपें कृष्ण चहूंकडे । विस्मयें भीमक झालें वेडें । मागें पुढें हरि देखे ॥ ८२ ॥ अनंतरूपें यादवपती । कैसेनि मी पूजूं श्रीपती । पूज्य पूजकतावृत्ती । हेही स्थिति नाठवे ॥ ८३ ॥ केवळ प्रपंच तें वऱ्हाड । परी भीमकाचें भाग्य वाड । पुरत परमार्थाचें कोड । वऱ्हाड गोड त्या झालें ॥ ८४ ॥ उदक घाली शुद्धमती । चरण प्रक्षाळी नृपती । तीर्थ चरणतीर्थ मागती ।

कृष्णपदप्राप्ती दुर्लभ ॥ ८५ ॥ कृष्णकपाळा पावे कोण । तेथेंही स-
प्रेम चंदन । भीमकें अर्पिलें शुद्ध सुमन । कृष्णभजन दृढ गावें ॥ ८६ ॥
शुद्धसत्वाचें विरजांबर । चिद्रत्नांचे अलंकार । भीमकें अर्पूनियां अ-
पार । कृष्ण वर पूजियेला ॥ ८७ ॥ भीमक गौरवी व्याहीयांसी ।
व्याहीरूपें देखे कृष्णासी । भूतांमात्रीं हृषीकेशी । निजवृत्तीसी ठसा-
वला ॥ ८८ ॥ वृद्धपरंपरा ऐसी आहे । वरचरण उठी बहुमाये ।
शुद्धमती येऊनि लवलाहें । वदन पाहे कृष्णाचें ॥ ८९ ॥ मुगुट कुंडलें
कौस्तुभमाळा । झळकत पीतांबर मेखळा । देखोनियां घनसांवळा ।
दोहीं डोळां निवाली ॥ ९० ॥ झणीं लागेल बाह्यदृष्टी । ह्मणोनि घे-
तली इटी मिठी । निंबलोण उठाउठी । करी गोरटी निजभावें ॥ ९१ ॥
कृष्णचरणालागीं लावितां हळदी । अहंभावेंसी ठकली बुद्धी । लाज

विसरली त्रिशुद्धी । मीतूंउपाधी नाठवे ॥ ९२ ॥ ज्याचे चरणींचे र-
जःकण । शिव विरंची आपण । वंदिताती सांडूनि गुण । ते कृष्णचरण
पावली ॥ ९३ ॥ अक्षय वाणें करी आरती । कृष्णप्रभा दीपदीप्ती ।
कृष्णीं लागलिया परमप्रीति । चित्तवृत्ती तद्रूप ॥ ९४ ॥ चिच्छक्ती न
सोडी चिन्मात्रा । तेवीं कृष्णा धाकुटी सुभद्रा । माणिकें मौक्तिकें रत्न-
हारां । दिव्यांबरां दीधलीं ॥ ९५ ॥ शुद्धमती ह्मणे देवकीसी । धन्य
धन्य तुमची कुशी । जेथें जन्मला हृषीकेशी । ह्मणोनि पायांसी ला-
गली ॥ ९६ ॥ मग पूजिली यथाविधीसीं । वस्त्रें भूषणें अर्पिलीं तिशीं ।
जगन्निवास जन्मला कुशी । मान्य सकळांसी यालागीं ॥ ९७ ॥ एवं
भीमक आणि शुद्धमती । विनीत होऊनी सर्वांप्रती । वस्त्रें भूषणें अ-
र्पिती । सोयरा श्रीपती जोडिला ॥ ९८ ॥ सावधान आचार्य ह्मणती ।

झाली रुखवताची आइती । संतोषली शुद्धमती । भावें श्रीपती प्रार्थिला ॥ ९९ ॥ कृष्ण परमात्मा मध्यमूर्ती । आवरण पूजा यादवपंक्ती । लाविल्या स्वप्रकाश वाती । शुद्धमती सावध ॥ १०० ॥ तळीं त्रिगुणाची आडणी । त्यावरी ताटाची मांडणी । वाढिताती नवजणी । रुखवतखावणी जाणोनी ॥ १ ॥ ऐका रुखवताची स्थिती । वाढितसे शुद्धमती । जे जे धाले कृष्णपंक्ती । क्षुधा पुढती त्यां नलगे ॥ २ ॥ झळकती भावार्थाचीं ताटें । जडित चतुर्विध चोखटें । स्वानंदरसें भरिलीं ताटें । वोतूं कोठें नेणती ॥ ३ ॥ खाणी वाखुडिवा तोडिवा । त्रिगुण गुणांचा सोलिवा । शाका वाढिती स्वानुभावा । हावभावा फोडणिया ॥ ४ ॥ एकें पचली गोडपणें । एकें सप्रेम लवणें । एकें नुसतीं अलवणें । बरवेपणें मिरवती ॥ ५ ॥ एकें सबाह्य अंबटें । एकें अधिकची तुरटें । एकें बहुबीजें क-

डवटें । एकें तिखटें तोंडलीं ॥ ६ ॥ एकें हिरवीं करकरीतें । एकें परि-
पक्कें निश्चितें । एकें जारसें कचकचितें । एकें स्नेहदेठें सूदलीं ॥ ७ ॥
वाळल्या अनुताप काचरी । वैराग्यतळणें अतिअरुवरी । राजसा वाढिल्या
कोशिंबिरी । नाना कुसरी राइतीं ॥ ८ ॥ मुखीं घालितां अतितिखटीं ।
नाकीं तोंडीं धूर उठी । कुसमुसुनी कपाळपिटी । दुसरे न गोष्टी न करवे
॥ ९ ॥ एकें वाळोनी कोरडीं । तोंडीं घालितां अति कुडकुडीं । त्यांची
आनारिसी गोडी । बहु परवडी स्वादाची ॥ ११० ॥ वळवटाची नवल-
परी । एक पोळें अभ्यंतरीं । एकें वर्तुळें साजिरीं । सुमनाकारीं पैं एक
॥ ११ ॥ परवडी दावी यादवराया । सूक्ष्म तंतूंच्या शेवया । मांडोनि
देतां सगळिया । अतिसोज्वळ सतारा ॥ १२ ॥ शेवया वळिल्या अ-
तिकुसरी । असार वळण मांडिलें दूरी । घोळिल्या क्षीरसागरीं । चवी

जेवणारीं जाणिजे ॥ १३ ॥ अत्यंत लाडें वळले लाडू । विवेक तिळव्याचे जोडू । सुरस रसें रसाळ गोडू । चवी निवड हरि जाणे ॥ १४ ॥ पापड भाजिले वैराग्यआंगीं । तेणें ते फुगले सर्वांगीं । ह्मणोनि ठेले मागल्या भागीं । नखें सवेगीं पीठ होती ॥ १५ ॥ उकलतां ते न उकलती । आंतच्या आंत गुंडाळती । तापल्या तेला तळिजेती । कुडी आइती कुरडिया ॥ १६ ॥ भीमकी प्रिय व्हावी श्रीपती । सांडगिया न करीच शुद्धमती । जाणे वृद्धाचाररीती । परम प्रीती वधूवरांची ॥ १७ ॥ त्रिगुण त्रिकुट काचवी काई । भोंकरें खारलीं ठायींच्या ठायीं । कृष्णरंगें रंगलीं पाहीं । आलें ठायीं ठेविलें ॥१८॥ पूरणें परिपूर्ण पोळिया । क्षीरसागरींच्या क्षीरधारिया । रसागरींच्या क्षीरधारिया । इडूरिया सकुमार॥१९॥ सफेत फेणिया पदरोपदरीं । शुद्ध शर्करा भरली भरीं । अमृतफळें ठे-

विलीं वरी । अभेद घारगिया वाढिल्या ॥ १२० ॥ नुसंधें गोडियेची घडली । तैसी खांडवी वाढिली । गगनगर्भीची काढिली । घडी घातली मांडियांची ॥ २१ ॥ स्नेहदेठींहून सुटलीं । अत्यंत परिपाकें उतटलीं । वनिता हातींहून निष्टलीं । फळें घातिलीं शिकरिणी ॥ २२ ॥ अत्यंत सूक्ष्म आणियाळें । तांदूळां वेळियेलें सोज्वळें । सोहंभावाचें ओगराळें । भावबळें भरियलें ॥ २३ ॥ खालीं न पडतां शीत । न माखतां वृत्तीचा हात । ओगराळां भरिला भात । न फुटत वाढियेला ॥ २४ ॥ अन्नावरिष्ठ वरान्न । विवेक कोंडा काढून । अवघ्यावरी वाढिलें जाण । वरी वरान्न स्वादिष्ट ॥ २५ ॥ लेह्य पेय चोष्य खाद्य । भक्ष्य भोज्यादि प्रसिद्ध । षड्रसांचें जें खाद्य । केले विविध उपचार ॥ २६ ॥ जिव्हे चाटून जें घेइजे । लेह्य त्या नांव ह्मणिजे । घटघटूनी प्राशन कीजे । पेय बो-

लिजे तयासी ॥ २७ ॥ रसा चोखून घेइजे । बाकूस थुंकोनी सांडिजे । चोष्य त्या नांव बोलिजे । खूण जाणिजे रसाची ॥ २८ ॥ अग्नि उदक लवणेंवीण । जें जें खावया योग्य जाण । खाद्य ह्मणती विचक्षण । केलें लक्षण सूपशास्त्रीं ॥ २९ ॥ क्षीर भात या नांव अन्न । भोज्य यातें ह्मणती जाण । रोटी पोळी आणि पक्कान्न । भक्षण जाण या नांव ॥१३०॥ ऐसी षड्रसांची गोडी । ताटें वाढिलीं परवडी । चाखों जाती जे गोडी । निज आवडीचेनि मुखें ॥ ३१ ॥ कृष्ण स्वादांसी जाणतां जाण । अवघियां आणिलें गोडपण । यालागीं वाढिलें आदि लवण । अपूर्ण तें पूर्ण करावया ॥ ३२ ॥ नाहीं श्रद्धेची जया भूक । आंगीं अश्रद्धेचें असुख । गोड तेंचि ह्मणती विख । थुंकोन देख सांडिती ॥ ३३ ॥ कृष्णपंक्तीची आवडी । श्रद्धा क्षुधा जया गाढी । ग्रासोग्रासीं अधिक गोडी । हे पर-

वडी त्यालागीं ॥ ३४ ॥ कृष्णपंक्ती नाहीं उणें । जेवितां जेविते जाणती खुणे । रुचलेपणें वाढिती जाणें । सावधपणें शुद्धमती ॥ ३५ ॥ कृष्ण देखोनियां डोळां । जीवा जीवन देती चपळा । चतुर्विध सुपरिमळा । येळा वाळा उदादि ॥ ३६ ॥ चतुर्विध चारी मुक्ती । शुद्धमती पुढें राबती । जें जें पाहिजे ज्या ज्या पंक्ती । तें तें देइजे ते ठायीं ॥ ३७ ॥ पहिलें वाढिलें नवजणीं । पूर्ण करिती चौघी जणी । एका जनार्दन भोजनीं । अतृप्त कोणा राहूं नेदी ॥ १३८ ॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कंधे हरिवंशसंहितासंमते रुक्मिणीस्वयंवरे रुखवतवर्णनं नाम चतुर्दशः प्रसंगः ॥ १४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग १८ ॥

प्रसंग १९ वा.

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ शुद्धमतीनें सगळे ॥ न फोडितां रांधिले कोहळे । चवी आले सोहंमेळे । स्वाद गोपाळें जाणिजे ॥ १ ॥ धालेपणाचे ढेंकर । स्वानंदें देती जेवणार । गोडी नित्य नवी अपार । कृष्ण दातार जे पंक्ती ॥ २ ॥ स्वाद घेती जेवणारे । जेवितां कोणी न ह्मणे पुरे । गोडी घेतली शार्ङ्गधरें । भाग्य उदारें शुद्धमती ॥ ३ ॥ सावध शुद्धमति वाढी । यादवांची तृप्ती झाली गाढी । ब्राह्मणांची शेंडी तडतडी । धोत्रें बुडीं ढिलाविती ॥ ४ ॥ भीमक करीतसे विनंती । अवघ्यां झाली परम तृप्ती । उष्टावणालागीं श्रीपती । ठायीं ठेविती निजमुद्रा ॥ ५ ॥ देखोन आनंदली शुद्धमती । भीमकी भाग्यवान किती । कृष्णमुद्रा चढली हातीं । शेषप्राप्ती निजभावें ॥ ६ ॥ कृष्णपंक्ती जे अन्न जेविले । ते संसारा आंचवले । कृष्णरंग सुरंग झाले । विडे घे-

तले सकळिकीं ॥ ७ ॥ कृष्ण देखोनियां डोळां । भीमकीच्या सख्या सकळा । विस्मित राहिल्या वेल्हाळा । आणीक डोळां नावडे ॥ ८ ॥ कृष्ण उच्छिष्ट घेऊनी हातीं । वेगें निघे शुद्धमती । संतोषोनियां श्रीपती । प्रसाद देती निजमाळा ॥ ९ ॥ कृष्णप्रसाद सुमनमाळा । शुद्धमती घाली गळां । लाज विसरोन वेल्हाळा । चरणकमळा लागली ॥ १० ॥ कृष्णास रुखवत शेवंती । देतां न कळे दिवस राती । ज्योतिषी रायातें ह्मणती । उदयप्राप्ती होऊं आली ॥ ११ ॥ वेगीं मंडपासी चला । घडवटें आधीं घाला । उशीर न लावा जी फळा । यादवां सकळां सांगिजे ॥ १२ ॥ नमस्कारूनियां श्रीपती । मंडपा आली शुद्धमती । उष्टावण भीमकीहातीं । परम प्रीतीं दीधलें ॥ १३ ॥ कृष्णप्रसाद धरिला माथां । भीमकी झाली रोमांचिता । चित्त विसरलें

चित्ता । सावधानता कृष्णशेषें ॥ १४ ॥ जंव जंव कृष्णशेष सेवी ।
तंव तंव समाधिसुख वांकुल्या दावी ॥ बाप भाग्याची पदवी ॥ स्वर्गीं
देवीं वाखाणिजे ॥ १५ ॥ कृष्णमुद्रा हृदयीं धरी । अभिवंदूनियां
शिरीं । मग घातली कराग्रीं । लोण उतरी शुद्धमती ॥ १६ ॥ चढोनी
परेचिये उपरी । सद्गुरु सावधान करी । घटिका प्रतिष्ठिली अंतरीं ।
जीवनावरी संख्येच्या ॥ १७ ॥ घडी झेंगटातें हाणित । झेंगट तेणें नादें
गर्जत । काळ गेला रे गेला ह्मणत । वेळ व्यर्थ जाऊं न दीजे ॥ १८ ॥
अक्षर निमिष पळेंपळ । घटिका भरतां न लागे वेळ । लोक व्यापारें
बरळ । गेला काळ नेणती ॥ १९ ॥ सद्गुरु सांगे भरली घडी । उगेंच
पहाती वऱ्हाडी । ज्यासी निजकार्याची तांतडी । घडिया घडी ते सा-
धिती ॥ २० ॥ आळशी लोक निद्रापर । निजमंडपीं कृष्ण सादर । वि-

स्तारवी फलसंभार । नानाप्रकार मेचूचे ॥ २१ ॥ शून्य सांडूनि विर-
जांबर । चिद्रत्नाचे अलंकार । पदकीं नीळा मनोहर । जो शृंगार हृद-
यींचा ॥ २२ ॥ अहंकाराचें बीज भरडी । मोहममतेचा कोंडा काढी ।
सोलीव डाळीची परवडी । भरली दुरडी श्रद्धेची ॥ २३ ॥ विवेकचा-
ळणिया चाळी । कणीक आणिली तेजाळी । निवडून स्वादाची न-
व्हाळी । ठेविली मुळीं निजगोडी ॥ २४ ॥ देठींहूनी सुटलीं फळें । अ-
त्यंत परिपाकें निर्मळें । घमघमीत सुपरिमळें । सफळ फळें रुक्मिणी
॥ २५ ॥ अंतरपटीं ये भीमकबाळा । गुणेंवीण सुमनमाळा । अंगें गुंफी
घनसांवळा । हार गळां आणि जाळी ॥ २६ ॥ सौभाग्यद्रव्यें ठेविलीं
आधीं । धनीपणें धणे हळदी । जिरें मेळविलें त्यामधीं । जेवीं सद्बुद्धी वि-
वेक ॥ २७ ॥ गांठी सांडिल्या सोडुनी। घेतला सूक्ष्म तंतू काढोनी । श्रीकृष्ण

वोवी कृष्णमणी । ते रुक्मिणी भव्य गळसरी ॥ २८ ॥ सांडोनि कठिण-
त्वाचें बंड । केवळ रसाचें प्रचंड । कृष्णें कृष्णवर्ण इक्षुदंड । अतिउदंड
आणिले ॥ २९ ॥ बीजेंवीण काढिलीं फळें । एक त्वचेवीण रसाळें । चम-
त्काराचीं निर्मळें । कृष्णफळें विस्तारीं ॥ ३० ॥ फळ विस्तारलें प्रबळ ।
यादव शृंगारले सकळ । भेरी त्राहाटिल्या पायदळ । निशाणें ढोल ला-
गले ॥ ३१ ॥ अनर्घ्य लुगडीं आणि लेणीं । लेऊनी निघाल्या वऱ्हा-
डिणी । चारी बारा सोळाजणी । चौघीजणी तयांपुढें ॥ ३२ ॥ जीवा शिवा
वडिलमान । तैसे वसुदेव उग्रसेन । संतोषवून संकर्षण । करी परिपूर्ण
याचकां ॥ ३३ ॥ एका दिधलें कांहीं एक । एका दिधलें अनंत सुख । चिद्रत्नें
अलोकिक । देऊनि याचक सुखी केले ॥ ३४ ॥ फळ चालिलें गजरें ।
ढळती रत्नदंड चवरें । झळकती छत्रें पालव छत्रें । दशविध तुरें वाजती

॥ ३५ ॥ जैसी श्रद्धा आणि शांति । तैसीच सुभद्रा आणि रेवती । मुख्यपणें माजी मिरवती । घेतल्या बुंथी मायेच्या ॥ ३६ ॥ नानापरींच्या घेतल्या बुंथी । तरी अंतरशोभा बाह्य फांकती । अलंकारींच्या निजवृत्ती । त्यांत झांकिती झांकिल्या ॥ ३७ ॥ समीप फळ आलें देखा । ऐसें जाणवलें भीमका । सावधान अतिनेटका । भावें बैठका घातल्या ॥ ३८ ॥ सामोरा येऊनी आपण । वसुदेवादि उग्रसेन । नमस्कारूनी संकर्षण । भीतरीं जाण आणिलें ॥ ३९ ॥ विचित्र घातलीं आसनें । सकुमार मृदुपणें । गाद्या पडगाद्या टेंकणें । वोठंगणें मृदोलिया ॥ ४० ॥ भीतरीं आलिया वऱ्हाडिणी । शोभती जैशा दिव्य योगिनी । फळ मांडिलें विस्तारोनी । भावें रुक्मिणी हरुषली ॥ ४१ ॥ पीठ स्थापिलें कुसरीं । शृंगारोनियां नोवरी । वेगें आणिली बाहेरी । मंत्रोच्चारीं द्विजवरीं ॥ ४२ ॥

पाहतां भीमकीचें रूपडें। अरूपरूपें तेज गाढें। मंडपामाजी उजेड पडे॥
आणिकेकडे पाहों नेदी ॥ ४३ ॥ नामरूपाचेनि प्रकाशें। अवघी भीम-
कीच भासे। देखोनि जीव भुलले कैसे। डोळ्यां पिसें लाविलें॥ ४४ ॥
उभवूनी स्वरूपरूपठसा। भुलविलें आदिपुरुषा। एकाएकीं धांवि-
न्नला कैसा। कृष्ण पिसा इणें केला ॥ ४५ ॥ कृष्ण शहाणपणें अति-
गाढा। तोही भीमकीनें केला वेडा। वोढून नेला आपुल्याकडा। दुजें
पडिपाडा इसी नाहीं ॥ ४६ ॥ भीमकी लावण्याची राशी। कृष्णरूपा
भाळली कैसी। सांडून जातीकुळासी। कृष्णस्वरूपासी विनटली ॥ ४७ ॥
भीमकी कृष्णयोग्य सहजें। कृष्णरूप इसींच साजे। यासारिखें न देखों
दुजें। बोलों लाजिजे बोलतां ॥ ४८ ॥ पाहतां भीमकीची रूपरेखा। टक
पडिलें सकळिकां। कृष्ण पारखी गे निका। जोडा नेटका मेळविला

॥ ४९ ॥ गोरेपणें अतिसुंदर । विशाळनयन भाळ थोर । अंगें सर्वांगें सुकुमार । मनोहर उभारा ॥ ५० ॥ कृष्ण साधावया निधान । नेत्रीं सूदलें अंजन । पाहातां भीमकीचें वदन । विकल्प मन करूं नेणे ॥ ५१ ॥ भुवया सुरेख सरळ नासिक । गंडस्थळीं तेज अधिक । नाकींचें मोतीं जडितमाणिक । तेणें श्रीमुख शोभतसे ॥ ५२ ॥ सरळ बाहू सुपोष । कोंपर मनगटें गळस । पांचां आंगोळियां विन्यास । सकळा न्यासमुद्रिका ॥ ५३ ॥ सुरंग तळवे आणि तळहात । अधरबिंब अतिआरक्त । बोलीं मधुरता तळपत । तेणें झळकत दंतपंक्ती ॥ ५४ ॥ कटिप्रदेशें शोभत जघन । माज अतिशयेंसीं सान । घोंटी कळावया सुलक्षण । बरवेपण पाउला ॥ ५५ ॥ माथां मोतिलग जाळी । झळके फरातळीं हांसळी । मिरवे भांगटिळा कपाळीं । तेज झळाळी तानवडां ॥ ५६ ॥ नेसली क्षीरोदक

पाटोळा । त्यावरी रत्नांची मेखळा । सुनीळ कांचोळी वेल्हाळा । लेइली आंगीं मोतिलग ॥ ५७ ॥ गंगातीरींचीं चक्रवाकें । तेवीं कुचद्वय सुरेखें । हृदयीं घननीळ झळके । शोभा पदकें दाविजे ॥ ५८ ॥ नाकींचें झळकत सुपाणी । तेणें शोभतसे रुक्मिणी । शोभा आली बाहुभूषणीं । रत्नकंकणीं कळाविया ॥ ५९ ॥ चरणीं गर्जती नूपुरा । भुलोन मदन आला उदरा । तोही भुलवी शार्ङ्गधरा । कृष्ण नवरा वराया ॥ ६० ॥ नाहीं लग्नासी व्यवधान । वेगीं करा फळार्पण । उठोन वसुदेव आपण । करी पूजन भीमकीचें ॥ ६१ ॥ पहिलें करावें गणेशपूजन । तंव गणेश वंदी कृष्णचरण । कृष्णदर्शनें समाधान । गजवदन तुष्टला ॥ ६२ ॥ कृष्णपुरोहित निष्काम । न करिती कलशपूजेचा काम । नवरीचे उपाध्ये सकाम । पुरुषार्थ परम दिधला ॥ ६३ ॥ वस्त्रें अर्पूनि सुंदरी । वेगीं नेली अभ्यंतरीं । मायावसनें

त्याग करी। अंगीकारी श्रीकृष्णवास ॥ ६४ ॥ फेडून मायेचीं वसनें। लेइली कृष्णमय लेणें। भीमकी शोभली तेणें। लिंबलोण जिवेंभावें ॥ ६५ ॥ सर्वेंचि आणिली बाहेरी। डोळां न पाहे सुंदरी। दृष्टी जातां हे चाचरी। आधार धरी धैर्याचा ॥ ६६ ॥ कृष्णीं विनटली वाडेंकोडें। ते कवणाचे दृष्टी न पडे। भाग्य वसुदेवाचें गाढें। तयापुढें बैसविली ॥ ६७ ॥ कृष्णें पाठविलें फळ। निःशेष आणिलें सकळ। मस्तकीं धरी भीमकबाळ। जन्म सफळ येणें फळां ॥ ६८ ॥ फळ वाढिलें प्रबळ। झाले वऱ्हाडी सफळ। हाता आलें कृष्णफळ। खूण प्रेमळ जाणती ॥ ६९ ॥ भीमकासी ह्मणे पुरोहित। वरासी मूळ निघा त्वरित। यादव परतले समस्त। गुण वर्णीत भीमकीचे ॥ ७० ॥ वऱ्हाडी सांगती गोष्टी। सगुणगुणाची गोमटी। भीमकीऐसी नाहीं

सृष्टीं । कृष्ण जगजेठी पारखी ॥ ७१ ॥ यासी माया ह्मणे वेडा । परी हा देखणा चोखडा । कैसा मेळविला जोडा । निज परिपाडा समत्वें ॥ ७२ ॥ आद्य कुमारी येउनी जाण । कृष्णासी तेल लावी आपण । बांधोनी दृश्याचें कंकण । जीवें जीव ह्मणतसे ॥ ७३ ॥ तिची करावया बोळवण । कृष्ण आंगीं आंगवण । येरा न कळे महिमान । जुनाट जाण वृत्ती तिची ॥ ७४ ॥ लग्न साधावया चक्रपाणी । भीमक हांकी वऱ्हाडिणी । शुद्धमतीसहित सुवासिनी । चाले निशाणी गर्जत ॥ ७५ ॥ नाना वाजंत्र्यांच्या ध्वनी । नाद न माये गगनीं । मधुरशब्दाचिया किंकिणी । गोडपणें गर्जती ॥ ७६ ॥ घेऊनी पूजेचे संभार । टाकिलें विवाहमंडपद्वार । भीमकें केला आदर । वेगीं वर आणावा ॥ ७७ ॥ सहजें नेटुग दांडगा । फेडी वेढी नाहीं श्रीरंगा । सभे बैस-

विला समचौरंगा । नयनभृंगा आल्हादू ॥ ७८ ॥ दृष्टी जडली कृष्ण-
रूपासी । परतोनि नये दृश्यापाशीं । पारणें होतसे डोळ्यांशीं । कृष्ण-
सुखासी भोगिती ॥ ७९ ॥ कृष्ण देखोनि धाले नेत्र । देताति तृप्तीचे ढें-
कर । तरी भुकेले अपार । वारंवार हरि पाहती ॥ ८० ॥ शुद्धमतीनें
आपण । कृष्णासी आणिलें तेलवण । सुखसेवयांचे लाडू जाण । तें गोडपण
हरि जाणे ॥ ८१ ॥ सोलींव विवेकाचें तिळवें । स्थूळ ना सूक्ष्म अति
बरवें । बांधा बांधिलें अतिस्वभावें । निजभावें विस्तारीं ॥ ८२ ॥ सो-
डोनि चार्वाकचारें । निजबीज काढिलें बाहेरें । चारोळियांचे लाडू सा-
जिरे । श्रद्धासाखरें वळिले ॥ ८३ ॥ आणोनि सडली खसखस ।
धुवोन सांडिली घसघस । लाडू वळिले सावकाश । अतिसुरस श्रीरंगा
॥ ८४ ॥ अष्टदळ कमळाचें बीज । फोडून सोलून काढिलें निज । लाडू

वळिले सहज । दाखवी वोज शुद्धमती ॥ ८५ ॥ वरिवरी वैराग्याचे कांटे । भीतरीं अमृताचे सांठे । फणस फोडूनी चोखटे । काढी गोमटें निजबीज ॥ ८६ ॥ त्याची अवीटतेची गोडी । लाडू वळिले आवडी । शुद्धमती दावी परवडी । प्रीति गाढी हरिचरणीं ॥ ८७ ॥ वरिवरी दिसती साजिरे । आंत पाहतां आंबट बोरें । त्यांच्या आठोळिया फोडूनि निर्धारें । काढिलें साजिरें निजबीज ॥ ८८ ॥ घालून सत्तेचा गूळ गोडू । त्या बीजाचे वळले लाडू । कृष्ण करूं जाणे निवाडू । पडिपाडू स्वादाचा ॥ ८९ ॥ कृष्णालागीं तेलवणें । आणिलीं कडकडीत कडकणें । फुटलें तुटलें द्वंद्वपणें । रजोगुणें तळियेलें ॥ ९० ॥ वांकुडे कानवले तेलवणें । कृष्णासी आणिलें कवणे गुणें । मुरडी मुरडिले अनुसंधानें । गोडपणें अंतरीं ॥ ९१ ॥ शुद्धमतीनें आपण । कृष्णासी वाहिलें तेलवण ।

वस्त्रें अलंकार संपूर्ण । परिपूर्ण स्वानंदें ॥ ९२ ॥ तेलवणाचा विस्तार । किती वाढवावा प्रकार । झाला लग्नासी उशीर । वर सत्वर चालोंद्या ॥ ९३ ॥ शुद्धसत्वाचा श्वेत वारू । त्यावरी चढिन्नला कृष्ण वरू । झाला वाद्यांचा गजरू । मंत्रोच्चारू द्विजांचा ॥ ९४ ॥ आठही भाव होउनी गाढे । वारू धरिला दोहींकडे ॥ छंदें चालती कृष्णापुढें । आणिकेकडे न चालती ॥ ९५ ॥ निजबोधाचें आतपत्र । शिरीं तन्मयाचें छत्र। पाहावया कृष्णवक्त्र । येती सत्वर नरनारी ॥ ९६ ॥ मर्दें गर्जती अतिगंभीर । अनुभव स्वानंदाचे थोर । दोहीं बाहीं कुंजर । सालंकार पताकी ॥ ९७ ॥ कृष्णचरण अतिसाजिरे । तैशीं अतिशुभ्र चामरें । रत्नदंडीं सहजाकारें । मनोहरें ढळताती ॥ ९८ ॥ कृष्णें सोडिल्या त्याग देउनी । अष्ट महासिद्धी नाचणी । नाचताती चपळपणीं । देखोनि जनीं भुलीजे

॥ ९९ ॥ सिद्धि नाचतां देखती जेथें । जन मीनले त्याभोंवते । पाहोनि विसरले कृष्णातें । नाचणीं ते भुलले ॥ १०० ॥ चैतन्य बुका घाली वनमाळी । ज्यासी लागे परिमळी । देत खुणेच्या अंजली । पसे दान याचकां ॥ १ ॥ कृष्णरंगें सुरंग विडे । वांटिताती वाडेंकोडें । जो राही मागिलेकडे । त्यासी न चढे तो रंग ॥ २ ॥ ऋग्वेदादि सामगायन । गर्जती वेद बंदीजन । त्या शब्दाची निजखूण । सत्य श्रीकृष्ण जाणत ॥ ३ ॥ सत्वें सात्विक जगजेठी । घेऊन विवेकाची वेताटी । दृश्य गलबला मागें लोटी । कृष्ण दृष्टी पाहावया ॥ ४ ॥ कृष्ण आवडे अतिप्रीती । तैं वैष्णव रंगीं नाचती । सांडूनि अहं सोहंवृत्ति । नृत्य करिती निजबोधें ॥ ५ ॥ कृष्णासवें स्वामिनी । शांति क्षमा दया उन्मनी । आल्या सुखासनीं बैसोनी । वरासनीं सुभद्रा ॥ ६ ॥

निर्धारूनियां तत्त्वतां । निजबोधाच्या अक्षता । घालिताती कृष्णमाथां । लक्ष सर्वथा न चुकती ॥ ७ ॥ उग्रसेन वसुदेवो । वाहनीं चढले यादवो । अवघ्यांपुढें बळिदेवो । महोत्साहो करीतसे ॥ ८ ॥ सोयरे कृष्णाचे निजभावीं । भक्त योगी ज्ञानी अनुभवी । तयांसी वाहनें बरवीं । कृष्णदेवें दिधलीं ॥ ९ ॥ एका सलोकतेचा वारू । एकासी समीपता रहंवरू । एकासी स्वरूपता कुंजरू । महा थोर भद्रजाती ॥ ११० ॥ एकासी दिधलें अमोल । सायुज्यता चवरडोल । त्याचा अनुभव सखोल । निजात्मबोल हरि जाणे ॥ ११ ॥ तयासी सर्वथा श्रीहरी । आपणावेगळें क्षणभरी । कोठें जाऊं नेदी दूरीं । सरोवरीं निजभावें ॥ १२ ॥ वऱ्हाड राखावया निगुती । गुणावतार गुणमूर्ति । करणें मारणें धरणें स्थिति । तिघां हातीं

भरभारू ॥ १३ ॥ तया तिघांमागितले कडां । कृष्ण पुरुष अतिगाढा । दोहीं पक्षीं देखणा फुडा । भार वऱ्हाडा त्या माथीं ॥ १४ ॥ वऱ्हाडाची घडमोडी । कृष्णा आंगीं नलगे वोढी । अवघे परबाहिरे दवडी । ऐसी परवडी रचियेली ॥ १५ ॥ विचारितां निज निवाडी । कृष्णावीण अर्ध घडी । इकडील तिकडे नव्हे काडी । वृथा वेडीं वलाती ॥ १६ ॥ भरूनी रजतमाचें औषध । करूनी अग्नियंत्र सन्नद्ध । कृष्णापुढें अति विनोद । एक प्रबुद्ध दाविती ॥ १७ ॥ अग्नि लावून ठायीं ठायीं । मताता जाळिती हवयीं । गगना उसळली पाहीं । धूपोन ठायीं निमाली ॥ १८ ॥ महायंत्रीं सुमनमाळा । अग्निपुष्पें भासती डोळां । फुलें ह्मणती अबला । पाहतां डोळां ते राख ॥ १९ ॥ अतिलोभाची चिचुंदरी । अग्नि लावून टाकिली दूरीं । पेटल्या पडती जनावरी । उरीं शिरीं जा-

ळिती ॥ १२० ॥ देऊनि उपशम अनळा । जाळिती क्रोधाचा भुइनळा । भडभडां निघती ज्वाळा । तोही निमाला तत्काळ ॥ २१ ॥ हातीं धरून कृष्णलीला । जाळिती कामाचा हातनळा । धरूं नेणे त्या बरळा । जीवीं जिव्हाळा पोळित ॥ २२ ॥ पाहतां अत्यंत कठिण । तन्मात्र अग्नि देऊनी जाण । सांडिती अहंकाराचा बाण । पळे जीव दचकोनी ॥ २३ ॥ मदमत्सरधूम्रमेळें । एकाचे झांकले जी डोळे । देहबुद्धी भेडें सकळ । विषयबळें पळालीं ॥ २४ ॥ स्वानुभवाचे महाथोर । उठावले जी कुंजर । रगडून अहंकाराचे धूर । निरंतर डुळती ॥ २५ ॥ सर्वेचि निजतेज चंद्रज्योती । उजळली जी अवचितीं । प्रकटली परम दीप्ती । तेही स्थिती परियेसा ॥ २६ ॥ निःशेष आंधार नाहीं जेथ । कृष्ण चांदणी याहून अतीत । तेज प्रगटलें अद्भुत । संतोषत श्रीकृष्ण

॥ २७ ॥ पदोपदीं नाना त्याग । करित चालले श्रीरंग । वोवाळण्या अनेक । दोहीं भागीं पडताती ॥ २८ ॥ कौतुक दावावया श्रीपति । कपट महामोहाचा हस्ती । आणूनि पुढें उभा करिती । भद्रजाती मातला ॥ २९ ॥ नेणती त्याची लटकी कळा । देखोनि भय उपजलें सकळां । कोण पुरे याच्या बळा । चळचळां कांपती ॥ १३० ॥ महामदें झाला मस्त । अहंकारें अतिगर्जत । अवासवा जी धांवत । लोकांआंत निजबळें ॥ ३१ ॥ भ्याडापाठीं अधीक लागे । ते तंव सरती मागें मागें । अंधकूपा पडती वेगें । मागुते निघों नेदी तो ॥ ३२ ॥ भेडे लटकींच रगडी । तेणें चडफडतीच बापुडीं । एकीं ह्या भेणें झोंपडी । जिवें भावें धरियेली ॥ ३३ ॥ ऐसा जनांसी लाविला धाक । तंव कृष्णें खुणाविला सेवक । लाता हाणोनियां देख । कपटवेष मोडिला ॥ ३४ ॥ धारणा-

धायें कपट झोंडीं । भवगज हे गोष्टी कुडी । ऐसी देखणी दृष्टी ज्याची चोखडी । भवभयवोढी त्या नाहीं ॥ ३५ ॥ चतुर्विध प्रसिद्ध दासी । शकुनालागीं हृषीकेशी । उभ्या परिपूर्ण कलशेंसीं । महाद्वारासी तिष्ठत ॥ ३६ ॥ कृष्णभांडार ते अनंत । श्रीकृष्णासवें चालत । पाहोनियां शुद्ध भावार्थ । उचित पदार्थ हरी देतसे ॥ ३७ ॥ श्रद्धा शांति विरक्ती । याही दासी अंतीं तिष्ठती । श्रीकृष्णवासांतें वांछिती । जाणे श्रीपती मनोगम ॥ ३८ ॥ जें जें कांहीं त्या मागत । तें तें कृष्णनाथ देत । याहूनि अधिक दे समर्थ । महाद्वारांत प्रवेशला ॥ ३९ ॥ अंतरीं प्रवेशला कृष्णवरू । सकळां स्वानंद झाला थोरू । अवघे करिती जयजयकारू । बैसकारू झाले तदां ॥ १४० ॥ सिद्धसामग्री मधुपर्कासी । विष्टर दिधला हृषीकेशी । साम्यतेचिया चौरंगासी । श्रीकृष्णासी बैस-

विलें ॥ ४१ ॥ सांडूनि फळाशा समस्त । अर्घ्य अर्पिलें सफळित । सुर-
नर कौतुक पाहात । सिद्ध समस्त तेथें आले ॥ ४२ ॥ पाद्यालागीं आ-
णिती तीर्थे । त्रिगुण त्रिवेणी अतीत । चैतन्यप्रभा हे शोभत । यथोचित
मनकर्णिका ॥ ४३ ॥ उदक घाली शुद्धमती । चरण प्रक्षाळी नृपती ।
जेथोनि तीर्थाची उत्पत्ती । ते पूजिती श्रीचरण ॥ ४४ ॥ चरणप्रक्षा-
लना ठेविलें अंबु । तंव पातला तीर्थकदंबू । आह्मांसी लाभ द्यावा एक
थेंबू । चरणांबू श्रीहरीचा ॥ ४५ ॥ मूळमाधवीं जाऊनि पाहें । कदंबतीर्थ
अद्यापि आहे । भाग्यवंत तेथें नोहे । कृष्णापायीं तें तीर्थ ॥ ४६ ॥ शु-
द्धमतीनें आपण । कृष्णासीं दिधलें आचमन । तीन वेळां न करी जाण ।
सर्वापोशन एकवेळा ॥ ४७ ॥ ब्रह्मपदींचा अधिष्ठात्रा । त्यासी देती
ब्रह्मसूत्रा । मान देतो वेदशास्त्रां । श्रुतिव्यवहारा तो रक्षी ॥ ४८ ॥

चंदन पुष्पें टिळे माळा । भावें पूजिला घनसांवळा । आनंद भीमकभूपाळा । परब्रह्म डोळां देखतां ॥ ४९ ॥ हस्तमात्रा कर्णमात्रा । कृष्णासी वोपिल्या विचित्रा । बाहुभूषणें जडित मुद्रा । पीतांबरा अर्पिलें ॥१९०॥ दधि मधु एकत्रता । करीं घातलें अच्युता । मेहुणे ह्मणती कृष्णनाथा । लाज सर्वथा न धरावी ॥ ९१ ॥ गोकुळीं चोरूनि दधि खातां । तुह्मांसी लाज नाहीं सर्वथा । आह्मीं निजभावें अर्पितां । कां लाजतां निजचोरा ॥ ९२ ॥ सलज्ज हांसे शुद्धमती । वऱ्हाडी वऱ्हाडिणी हांसती । निष्कर्मासी कर्मप्राप्ती । जन वदती विपरीत ॥ ९३ ॥ भीमक ह्मणे प्रतिगृह्यतां । प्रतिगृण्हामि ह्मणे अच्युता । ठक पडिलें नृपनाथा । मग तत्त्वतां विचारी ॥ ९४ ॥ खूण बोलले कृष्णस्वामी । दान देतों एक आह्मी । हाही भाव सांडूनि तुह्मी । मग प्रतिगृण्हामि सर्वची ॥ ९५ ॥ संकल्प

सोडितां तात्काळ । दधि मधु सेवी गोपाळ । भीमकाचें जन्म सफळ । सकळ कुळ उद्धरिलें ॥ ९६ ॥ देऊनि कृष्णासी आचमन । सर्वेंचि केलें करक्षालन । गुरू ह्मणती सावधान । नाहीं व्यवधान लग्नासी ॥ ९७ ॥ कृष्णचरण जेथें पडे । घातले तेथें पूर्ण पायघडे । कृष्णा चालविला पुढें । वाडेकोडे लग्नासी ॥ ९८ ॥ भीमकी भावार्थें आइती । पर्णावया निजपती । गौरीहरा निजस्थिती । उपचार प्रीति पूजीतसे ॥ ९९ ॥ कृष्णासी अंत्रपाट पुढें । बोलतां बोलणें हें कुडें । श्रोते ह्मणती न शुची झाडें । लग्न निवाडें लागोंद्या ॥ १६० ॥ आधींच कृष्णकथा सखोल । त्यावरी तुझे रसाळ बोल । जाणती सप्रेमाची बोल । येताति डोल सुखाचे ॥ ६१ ॥ ऐकोन श्रोतयांचें वचन । आनंदला जनार्दन । मनेंकरूनी लोटांगण । वंदिले चरण निजभावें ॥ ६२ ॥ येरीकडे घटिका पूर्ण । ह्मणती सावधान

सावधान । नाहीं उरलें व्यवधान । हरिचिंतन करावें ॥ १६३ ॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कंधे हरिवंशसंहितासंमते रुक्मिणीस्वयंवरे लग्नअतिकालसमयो नाम पंचदशः प्रसंगः ॥ १५ ॥

रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ १६ ॥

प्रसंग १६ वा.

श्रीगणेशाय नमः ॥ अंतरपट आहे ज्यासी । वेगें सावध करा त्यासी । पळ अक्षर निमिषोनिमिषीं । हरिचरणासी चिंतावें ॥ १ ॥ सद्गुरु ह्मणती सावधान । घटिका होऊं आली पूर्ण । वचनीं द्यावें प्रतिवचन । सावधान परिसावें ॥ २ ॥ सांडा चौघींची कळकळ । महा मौन्येसीं रहा निश्चळ । लग्नघटिका भरे चपळ । अतिसबळ वेगेंसी ॥ ३ ॥ अंगीं धरूनी जाणपण । वचना न देती प्रतिवचन । तेणेंचि वचनें त्यांसी दूषण । सावधानपण त्या नाहीं ॥ ४ ॥ अतिसमयो वर्ते लग्न । दोहीं पक्षींचें सावधान । अच्युतचिंतनीं राखा मन । सावधान निजबोधें ॥ ५ ॥ ओं पुण्याह पडली मिठी । द्वैतभावाची सुटली गांठी । सुटला अंतःपट दृष्टी । उठाउठी हरीवरी ॥ ६ ॥ भीमकीमाथां एकाएक । कृष्ण अक्षता घाली देख । तेचि मस्तकीं हस्तक । परम सुख पावली ॥ ७ ॥ भीमकी

कृष्णाचिया माथां । घालूं जाय जंव अक्षता । कृष्णचि देखे सभोंवता । सबाह्यता परिपूर्ण ॥ ८ ॥ कृष्ण देखे जिकडे तिकडे । अक्षता घाली चहूंकडे । पुरोहित ह्मणती लागलें वेडें । कृष्णनिवाडें नोळखसी ॥ ९ ॥ कृष्णालागीं परम पिसी । माळ घालुनी रथीं होतीसी । शेखीं कृष्णातें नोळखसी । केवीं नांदसी संसारीं ॥ १० ॥ ऐसें हें झालें पाणिग्रहण । कृष्णें प्रतीति पाहिली जाण । मग बांधावया कंकण । शुद्ध सुतें सुतविती ॥ ११ ॥ पहिलें सूक्ष्म अति अत्यंत । तेंचि अष्टधा वाढत । स्थूलमानें दृश्य होत । मग तोडित तडतडां ॥ १२ ॥ पहिलें दुखंड केलें जाण । त्रिगुणगुणें घाली वळण । अर्ध स्त्रीनाम कंकण । अर्ध जाण कृष्णपुरुषा ॥ १३ ॥ एकचि तंतू द्वैत झाला । स्त्रीनामें बाणला । अर्ध पुरुषत्व पावला । करीं बांधलें कृष्णाचे ॥ १४ ॥ फेडिलें मायेचें वधूवस्त्र । अष्टपुत्री

पीतांबर। नेसली कृष्णमय विचित्र । तेणें सुंदर शोभली॥ १५ ॥ मलीनवास सांडी प्रकृती। सांडिलें दोन्ही पक्षीं न घेती। सलोभ उपाध्ये तें नेती। मग भांडती परस्परें ॥ १६ ॥ भीमकीनें वरिलें नारायणा। झळकत दृश्य करीं कंकणा। सौभाग्यद्रव्यें देतसे राणा। अहेवपणें श्रीकृष्णें॥ १७ ॥ दिव्यशोभा शोभे कृष्ण । तेथींची शोभा वर्णी कोण । जाणवी अनुभवी सुजाण । सुख संपूर्ण तेथींचें ॥ १८ ॥ जीवीं जीवा पडली मिठी । बाहेर पालवा बांधिल्या गांठी । भीमकी कृष्णा पाहे दृष्टी । हरुष पोटीं न समाये ॥ १९ ॥ विवाहहोमालागीं श्रीहरी । वेगें चला बहुल्यावरी । कडे घ्यावी जी नोवरी । लहानथोरीं वेढिला ॥ २० ॥ नोवरी धरितांचि हातीं । नारी मिनल्या नेणों किती । प्रकृतीं वेढिला श्रीपती । अडकलेती गोविंदा ॥ २१ ॥ बाईल हातीं धरिल्यासाठीं । कृष्ण गोविला

जगजेठी । येरां जीवांची कायसी गोष्टी । बैसतां पाठीं गोड लागे ॥२२॥ कृष्ण विचारी निजवृत्ती । मज चावरी माझी प्रकृती । माझेनि गमन इशीं निश्चितीं । लाजूं किती लटिकाची ॥ २३ ॥ हे बैसली माझिये कडिये । जीवें भावें मज हे पडिये । प्रपंचाचे आंतुलेकडिये । नामरूप इचेनीं ॥ २४ ॥ मजवीण हे नोवरी । पुढें न चले पाऊलभरी । लटकी लाज सोडूनी दूरी । वचन करी वडिलांचें ॥ २५ ॥ आंगा नाळतां श्रीहरी । हात न लावितां नोवरी । उचलोनि आणिली बहुल्यावरी । नरनारी हांसती ॥ २६ ॥ विवाहहोम झाला संपूर्ण । सप्तपदी पाणिग्रहण । भीमकें दिधली वरदक्षिणा । भूरिदान वांटिलें ॥ २७ ॥ कानपिळूं मेहुणे किती । होईल रुक्मियाची गती । रूप विडंबील श्रीपती । याची ख्याती तिहीं लोकीं ॥ २८ ॥ त्यांचा जाणोनियां भावो । कृष्णें फेडिला

संदेहो । मेहुणे गौरविले पाहा हो । दिव्यांबरीं भूषणीं ॥ २९ ॥ भीमक कृष्णासी विनंती करी । चतुर्थ होम आमुचे घरीं । करावा जी कृपें-करी । सहपरिवारीं सुहृदेंशीं ॥ ३० ॥ पाहावया सुनमुखासी । मूळ पाठवा वरमायेसी । भवऱ्या कळस आहे तिजपाशीं । निघे वेगेंसीं शुद्धमती ॥ ३१ ॥ कृष्ण वदे जिच्या हृदयासी । धन्य धन्य तिचे कुशी । शुद्धमती लागे पायांसी । देवकीसीं प्रार्थित्ये ॥ ३२ ॥ बसविली सुखासनीं । लागल्या वाजंत्र्यांच्या ध्वनी । विंजणे घालिती दोघीजणी । पैरावणीं दोहीं पदीं ॥ ३३ शुद्धमती देतसे विडिया । पीक धरावया सुवर्ण घडिया । श्रीगिरिवरी डोलती गुडिया । पायघडिया पदोपदीं ॥ ३४ ॥ चांदवे मोतिलग विस्तारें । दोहीं बाहीं ढळती चवरें । देवकी समारंभें थोरें । आणली गजरें मांडवा ॥ ३५ ॥ कृष्णरुक्मिणी अति-

गोमटीं । साजिरीं वधूवरें देखिलीं दृष्टीं । ऐसा जोडा नाहीं सृष्टी । माझी दृष्टीं झणीं लागे ॥ ३६ ॥ देवकी येउनी आपण । दोघां उतरी निंबलोण । कृष्ण निंबलोणासीं हुताशन । मुख पसरोनी धांविन्नला ॥ ३७ ॥ कृष्ण निंबलोण पडतां मुखीं । तेणें मुख सरतें झालें तिहीं लोकीं । हें जाणोनी याज्ञिकीं । अतिसाक्षेपीं सादर ॥ ३८ ॥ कृष्ण निंबलोण अतिसाक्षेप । करितां हरले त्रिविधताप । जाऊन देहसंताप । सुखरूप तो झाला ॥ ३९ ॥ सून बैसवून मांडीवरी । कृष्ण श्रवण जडित भवरी । कानीं घातलीं निर्धारीं । कळस वरी धैर्याचा ॥ ४० ॥ मुक्त मोतिलग गंभीर । श्रवणीं बाणल्या साचार । तेणें शोभली सुंदर । मनोहर सकळिकां ॥ ४१ ॥ लग्न लागलिया येरे दिवशीं । सोहळा मांडिला वधूवरांसीं । मूळ पाठविलें हळदीसीं । यादवांसीं भीमकें ॥ ४२ ॥ मूळ पाठविलें सकळां । दोहीं

बाहीं बारा सोळा। करवली सुभद्रा वेल्हाळा। चाले सुढाळा उन्मनी ॥ ४३ ॥ अत्यंत शाहाण्या सुवासिनी। आणीक आल्या नवजणी। कृष्णाची खुतखावणी। त्या जाणोनी वर्तती ॥४४॥ वडिलपणें अतिश्रेष्ठ। सकळांमाजी वरिष्ठ। शांति चालिली चोखट। अतिलोभिष्ठ श्रीकृष्ण ॥ ४५ ॥ सभा बैसली निजबोधें। ढवळे गाती स्वानंदें। हळदी आरंभिली विनोदें। झाला सावध अधिकारी ॥ ४६ ॥ पाहों जाणती कृष्णकौतुक। तेही सावध झाले लोक। अनधिकारियां लगबग देख। पाहाती मुख वनितांचें ॥ ४७ ॥ वधूवरें पाहातां निवे मन। दोहीं पक्षीं सावधान। कोणी न बोलती वचन। पडिलें मौन सकळिकां ॥ ४८ ॥ चौघीजणी अतिचपळा। कुजबुजती वेळोवेळां। कैशा झाल्याती तोंडाळा। शब्दचाळा न सांडिती ॥ ४९ ॥ शांति ह्मणे परत्या सरा। सांगेन तें तुह्मीं करा। कुरवंडी

श्रीकृष्ण वरा । लेण उतरा सर्वस्वें ॥ ९० ॥ स्नेहें उजळूनियां वाती । भीमकी सन्मुख दाविती । येरी नातळे जी हातीं । स्नेहवृत्ती नावडे ॥९१॥ कुरवंडी न धरितां हातीं । माय धाय शंकल्या चित्तीं । मग बोलली निजशांती । नव्हे श्रीपती हें योग्य ॥ ९२ ॥ जया दीपाचिये मेळीं । न निघे स्नेहधूम्रकाजळी । तैसा दीप उजळी । मग वोंवाळी श्रीकृष्णा ॥ ९३ ॥ ऐकोनि भीमकी झाली सुखी । खूण बाणली नेटकी । जीवीं जीवाचिये वोळखी । परम पारखी तो जाणे ॥ ९४ ॥ निर्धूम अग्नीच्या निजमेळीं । कृष्णदीपें दीप उजळी । आकाश लोपलें प्रभेतळीं । भावें वोंवाळी श्रीकृष्ण ॥ ९५ ॥ न कळे भीमकीचें लाघव । सकळही ह्मणती धन्य भाव । आतां घेऊनियां नांव । पाय मागें कृष्णाचे ॥ ९६ ॥ ऐकोनि जनांचिये गोष्टी । भीमकी दचकली पोटीं । काय आतां बोलों

गोष्टी । न दिसे सृष्टि नामरूप ॥ ९७ ॥ याच्या नामरूपभेदा । व्यक्ति नाणवेचि वेदा । पुढारीं वाढ न चले शब्दा । नेति अनुवादा परतल्या ॥ ९८ ॥ पाहातां रूपाचा दुष्काळ । घाली साकारतेचा आळ । लावितां नामाचा विटाळ । तेणें गोपाळ शोभला ॥ ९९ ॥ सर्वेचि ह्मणे कळलें चित्ता । गोइंद्रियां हा नियंता । यासी गोंवळा ह्मणतां । दोष सर्वथा मज नाहीं ॥ ६० ॥ ऐसें विचारूनि वेल्हाळा । लक्ष लाविलें चरणकमळा । वेगीं पाय द्या गोपाळा । भीमकबाळा बोलिली ॥ ६१ ॥ तव पिटिली टाळिया टाळी । ऐकोनि हांसिन्नला वनमाळी । भीमकीये भली केली रांडोळी । खूण वनमाळी जाणत ॥ ६२ ॥ ऐकोन भीमकीच्या बोला । कृष्णदेवो मानवला । वर्तत खुणा जाणत आपुला । देत पाउला स्वानंदें ॥ ६३ ॥ अबला सांगती वडिलां । येणें अभिमान सांडिला ।

कृष्ण बाइलेआधीन झाला । तिच्या बोलामाजी वर्ते ॥ ६४ ॥ कृष्ण देखोनि बहुकाळा । हळदी लावी वेळोवेळां । उठोनियां घनसांवळा । अति सोज्वळा करूं पाहे ॥ ६५ ॥ जें जें कृष्णाआंगीं लागे । तें तें कांहीं केलिया न निघे । भीमकी उठी लागवेगें । मळी न निघे सर्वथा ॥ ६६ ॥ अत्यंतनिर्मळ वनमाळी । निज निर्मळ न निघे मळी । चोकटली भीमकबाळी । न देखे तळीं मळवट्ट ॥ ६७ ॥ पाहातां कृष्णचरणरेखा । चरणीं देखे तिहीं लोकां । भीमकी लग्नीं सुलग्न देखा । उटणें हरिखा होतसे ॥ ६८ ॥ कृष्णचरणीं निजस्वरूप । देखतां आला स्वेदकंप । नेत्रीं दाटलें जी बाष्प । विकळस्वरूप मूर्छित ॥ ६९ ॥ सद्गुरू ह्मणती सावधान । कृष्णचरणीं दृढ मन । धैर्य राखोनि जाण । विकळपण येऊं नेदी ॥ ७० ॥ मोहें धांविन्नली धाय । ह्मणे तुज झालें काय । ह्मणीं

दृष्टी लागेल माय । उचलोनि कडिये घेतली ॥ ७१ ॥ कृष्णचरणीं जें अनुभविलें । तें तंव न बोलवे बोलें । भीमकी ये शाहाणपण केलें । खुणे वारिलें मायेसी ॥ ७२ ॥ पाळी आली कृष्णाकडे । एकेचि हातीं फेडी बिरडें । न फिटे तरी रोकडें । दंडवत घडे भीमकीसी ॥ ७३ ॥ मेहुणेपणाचे परी पोटीं । विषयतृष्णेचिये दृष्टीं । बिरड्या पडल्या सुबुद्धगांठी । केवीं जगजेठी सोडील ॥ ७४ ॥ मेहुणे ह्मणती हा जगजेठी । जाणे बिरड्यांची हातवटी । अभ्यास केला यमुनेतटीं । दाटोदाटीं गौळणींसी ॥ ७५ ॥ वर्मकर्म बोलती खुणा । यादव ह्मणती श्रीकृष्णा । बिरड्या पाहातो कैसे ना । तूं देखतां निजदृष्टीं ॥ ७६ ॥ महावीरांचें बिरडें पडलें । तें तुवां एकलेनें फेडिलें । मेहुणे न लाजती बोलतां बोलें । रुक्मिया दिधलें तें दीजे ॥ ७७ ॥ सासुसासऱ्यांची आवडी । देवकीव-

सुदेवांचिये गोडी । ह्मणती कृष्णा बिरडें फेडीं । वचन न मोडीं वडिलांचें ॥ ७८ ॥ कृष्ण अवलोकी कृपादृष्टीं । बिरड्यांच्या सुटल्या गांठी । द्वैत कांचोळी समदृष्टी । फेडी जगजेठी तात्काळ ॥ ७९ ॥ पहा येणें नवल केलें । दृष्टीमात्रेंचि उकलिलें । न सोडितां तोडिलें । बिरडें काढिलें निजदृष्टीं ॥ ८० ॥ पाहतां कृष्णदृष्टीकडे । फिटे संसारबिरडें । त्यासी हें दुर्घट केवढें । फेडितां बिरडें नोवरीचें ॥ ८१ ॥ नानाव्रतें तपें दानें । योगयागादि साधनें । करितां शिणले योगीजन । तरी कृष्णचरण न पावती ॥ ८२ ॥ भीमकी दैवाची पैं चांग । परमभाग्यें अतिसभाग्य । पावली कृष्णाचें अर्धांग । भावें श्रीरंग भोगित ॥ ८३ ॥ श्रीकृष्णासन्मुख भीमकी । बैसविली जी कौतुकीं । लाजें जाली अधोमुखी । कृष्णाकडे न पाहे ॥ ८४ ॥ तंव तळवटीं एकाएक । देखती

झाली कृष्णमुख । पाठमोरी पाहतां देख । देखे सन्मुख श्रीकृष्ण ॥ ८५ ॥ वामसव्य दोहीं कडे । देखे कृष्णाचें रूपडें । आतां मी रिघों कोणी-कडे । चहूंकडे हरि दिसे ॥ ८६ ॥ ऐशापरी अतिसंकटीं । लाजतां कृष्ण देखे दृष्टीं । लाज सोडूनि गोरटी । उघडी दृष्टी हरिरूपीं ॥ ८७ ॥ भीमकी सकुमार गोमटी । कृष्णा इयेसीं हळूच उठी । कठिण हस्तें तूं जगजेठी । मल्लमुष्टी मार्दिले ॥ ८८ ॥ तुझा लागतांची हात । देहबुद्धीचा करी घात । याचलागीं जीव भीत । तुझी मात न करवे ॥ ८९ ॥ रेवती ह्मणे जी यादवा । आधीं ध्यावें इच्या नांवा । मग हळदी इसी लावा । देवाधिदेवा श्रीकृष्णा ॥ ९० ॥ कृष्ण ह्मणे हळदीमिसें । मजची लावूं आल्या पिसें । नांवरूप मज न दिसे । काय म्यां कैसें ह्मणावें ॥ ९१ ॥ नामरूपाची व्यवस्था । रुक्मिणीच जाणे तत्वतां । माझ्या आंगीं नाहीं

सर्वथा । नामघेता मी नव्हे ॥ ९२ ॥ आग्रह न करावा गोपाळा । नामरूपा तूंचि जिव्हाळा । व्यर्थ चाळविशी अबळा । सुखसोहळा तुझेनी ॥ ९३ ॥ कृष्ण खूण सांगे जीवींची । नामरूपें अतिरूपाची । सगुणगुणें हे गुणांची । प्रिया आमुची जनदृष्टीं ॥ ९४ ॥ कृष्ण ह्मणे रुक्मिणी देवी । नामरूपा तूंचि अघवी । मजपरिस तूंची बरवी । हांसिजे सर्वीं ऐकोनी ॥ ९५ ॥ हळदी घेऊनी श्रीरंगें । उटिलीं भीमकीचीं अष्टांगें । येरी निवतसे सर्वांगें । जाणती आंगें अनुभवी ॥ ९६ ॥ चरणीं उद्धरली शिळा । ते कर भोगी भीमकबाळा ॥ मृदुपणाचा जिव्हाळा । जाणती कळा निजभक्त ॥ ९७ ॥ हा तंव ब्रह्मादिकांचा ईश । हळदीमिसें हृषीकेश । झाला भीमकीचा दास । जगन्निवास जगदात्मा ॥ ९८ ॥ दासांचेंही दास्य करणें । हें तंव श्रीकृष्णचि जाणे । उच्छिष्ट भक्तांचें

काढणें । स्वामीपणें नेणे फुगों ॥ ९९ ॥ कृष्ण साचार देवाधिदेवो । फेडी भक्तांचा संदेहो । जैसा जैसा भक्तभावो । तैसा देवो होतसे । ॥ १०० ॥ भक्तभावाच्या आवडीं । धूत रणांगणीं घोडीं । भक्तभावाची निजगोडी । जाणे धडफुडी श्रीकृष्ण ॥ १ ॥ कृष्णचरणीं सत्य समता । सुरंग भावार्थ अक्षता । भीमकीये चरणीं ठेविला माथा । लाज सर्वथा न धरीच ॥ २ ॥ ऐकोनि हरिखली वेल्हाळा । धन्य दशा आली कपाळा । चरण वंदून गोपाळा । भीमकबाळा उल्हासली ॥ ३ ॥ हरिखें नमूं पाहे गोरटी । पूर्वील सख्या वक्रदृष्टी । देखतां लाजली पोटीं । भेद उठे शंकेचा ॥ ४ ॥ तेणें चुकविले समचरण । वृथा गेलें जी नमन । माये संकट हांसती जन । येरीं अभिमान धरियेला ॥५॥ थोर अभिमानली बाळी । धरी अंगुष्ठ करतळीं । नमन चुकों नेदीच ये वेळीं । तंव वनमाळी

हांसत ॥ ६ ॥ येरी मस्तक जंव लोटी । तंव समचरणा पडली मिठी । अभिमानें केली हिंपुटी । पाय ललाटीं न लगती ॥ ७ ॥ नमस्कारालागीं गेली । येरी मागुती आंगें लविली । तंव समसाम्य पाउलीं । कांहीं केल्या नातुडती ॥ ८ ॥ जितुकें अभिमानाचें बळ । तितुकें निजदृष्टीपडळ । तेणें चुकविलें चरणकमळ । वेगें वेल्हाळ गजबजली ॥ ९ ॥ वियोग न साहवे पोटीं । ऊर्ध्वश्वासें स्फुंदे गोरटी । चरण न लागती लल्लाटीं । कपाळ पिटी निजकरीं ॥ ११० ॥ दुःखें ह्मणतसे कटकटा । मरमर दुष्टा अदृष्टा । कृष्ण पावलिया गोष्टी फुकटा । चरण लल्लाटीं न लागती ॥ ११ ॥ लोक ह्मणती सकळ । धन्य भीमकीचें कपाळ । तें हें आजि झालें निष्फळ । चरणीं कपाळ नातळत ॥ १२ ॥ मनीं होती ऐशी आस । करूनि उटणियांचें मिस । कृष्ण नमी सावकाश । हेंही

उदास भाग्य माझें ॥ १३ ॥ चरण न पावेची कपाळ । जीवीं लागली तळमळ । गात्रें झालीं विकळ । परम विव्हळ होतसे ॥ १४ ॥ चंडवातें जैसी कर्दळी । उलथूं पाहे भूमंडळीं । त्याहून अधिक भीमकबाळी । गात्रें सकळी कांपती ॥ १५ ॥ नेत्रीं अश्रूंचिया धारा । अंग कांपे थरथरां । चरणवियोगें सुंदरा । शरीरभारा उबगली ॥ १६ ॥ गळती अव्यवस्थ भूषणें । करमुद्रिका आणि कंकणें । पडली अवशेषित प्राणें । सत्वगुणें मूर्च्छित ॥ १७ ॥ जीवनावेगळी मासोळी । तेवीं तळमळी भीमकबाळी । उद्धव तळमला तये वेळीं । आनंदजळीं वर्षत ॥ १८ ॥ उद्धव ह्मणे कृष्णनाथा । तुझी अवस्था शोधितां चित्ता । विनोद करिसी भक्तहिता । चरणीं माथा ठेवूं दे ॥ १९ ॥ मग धांवोनियां लवलाहें । धरून भीमकीची बाहे । ह्मणे उठीं उठीं वो माये । वंदीं पाय कृष्णाचे ॥ २० ॥ सांडीं सांडीं लाज अभिमान । निर्विं-

कल्प राखीं मन । वृत्ती करूनी सावधान । हरिचरण वंदावे ॥ २१ ॥ उद्धवाचिया वचनीं । दृढ विश्वासली रुक्मिणी । लाज सांडिली निवटूनी । हरिचरणीं निर्लज्जा ॥ २२ ॥ समचरणांचिया भेटी । सुटल्या अहंसोहं गांठी । उठूं विसरली गोरटी । घाली मिठी हरिचरणीं ॥ २३ ॥ वृत्तीसी झालें समाधान । खुंटला शब्द तुटलें मौन । भोगिताहे चैतन्यघन । समचरण वंदित ॥ २४ ॥ उपरमली विषयदृष्टी । निजानंदें कोंदली सृष्टी । तेथें हरपली त्रिपुटी । उठाउठी निजलाभ ॥ २५ ॥ कृष्णचरणीं जडली कैशी । देह विदेह नाठवे निशी । विसरली विवाहसोहळयासी । कृष्णसाम्यासीं समसाम्य ॥ २६ ॥ नोवरा नोवरी नाठवे हेतू । आण वाहून गेला दृष्टांतु । अर्थस्वार्थ आणीक परमार्थू । झाला अनंतु अनंतीं ॥ २७ ॥ हरि ह्मणे वेल्हाळा । दिसे देहभावीं विकळा । माय

धाय करिती कोल्हाळा । सोयरियां सकळ मिळोनी ॥ २८ ॥ ऐशा करिती कथा गोष्टी । पायां लागली यासाठीं । जीवभावासी पडली तुटी । वर जगजेठी वरूं नये ॥ २९ ॥ लौकिक परमार्थासी केवळ । दोहीं पक्षीं पडेल विकळ । मजवरी रचिती लटका आळ । नानाशब्द-जाळ तर्कांचे ॥ १३० ॥ ऐशी उफराटी विकडी । पडली देवांसी सांकडीं । सावधान हे धडफडी । केवीं तांतडी हा येईल ॥ ३१ ॥ भीमकी निज-सुखाअंतरीं । वेगें प्रवेशला श्रीहरी । तोही विसरला सुंदरी । साव-धान करी वांयां ॥ ३२ ॥ देवो देवी झाली एक । भेद फिरला निः-शंक । यालागीं निजमुख टकमक । चेतवी देख कोण कोणा ॥ ३३ ॥ सहजीं सहज मेळीं । निजबोधें वनमाळी । स्वभावें भीमकबाळी । सावध केली सवेग ॥ ३४ ॥ निजीं निजसुखावेगळी । न निवडे कवणे काळीं ।

करूनी अहंकाराची होळी। होय वेल्हाळी सावध ॥ ३५ ॥ तिसीं देहा जरी येणें। तरी देह ऐसें न ह्मणे। अवघें आंगेंची आंगवणें। पूर्णपणें रचियेलें ॥ ३६ ॥ चराचर जें जें दिसे। तें तें अवघें मीच असें। जीव शिव झाले मंदसे। रितें न दिसे मजविणें ॥ ३७ ॥ यापरी कृष्ण रुक्मिणी। सावध झाली ऐक्यपणीं। माया गेली निंबलोण करूनी। वोंवाळूनी सर्वस्वें ॥ ३८ ॥ ऐक्याचिया बहुल्यावरी। दोन्ही वधूवरें साजिरीं। बैसलीं अभिनव प्रीतीकरीं। निज निर्धारीं स्वलीला ॥ ३९ ॥ भरली नमस्काराची वारी। तंव कृष्णें केली चोरी। लिंगदेहाचे गांठी-भीतरीं। डाव श्रीहरी चोरिला ॥ १४० ॥ पालव्या पालवी दिधल्या गांठी। चहूं वेदांच्या सोडिल्या गुंठी। पायां लागतां गोरटी। नेदी महाहटी हटवादी ॥ ४१ ॥ चैतन्य चोर हा निजदृष्टी। सोडितसे

अभ्यंतरींच्या गांठी । घेतलें देऊं नेणे जगजेठी । व्यर्थ चावटी कां क-
रितां ॥ ४२ ॥ आंबा शिंपावया गोरटी । कडे घेऊनियां कृष्ण उठी ।
आइती केलीसे गोमटी । कुंकुमें वांटी परिपूर्ण ॥ ४३ ॥ ओंकार बीज
दृढमूळ । सहज वृक्ष तो सुनीळ । वाढिन्नलासे कोमळ । अर्धमात्रापरि-
यंत ॥ ४४ ॥ आगमनिगम तेचि पानें । वैराग्यमोहराचीं सुमनें । मो-
हरला कवणे मानें । श्रद्धाजीवनें सपोष ॥ ४९ ॥ परिमळा लाधलें सा-
चार । रुंजी करिती मुमुक्षु भ्रमर । आमोदरस भाव सादर । झणत्कार
सांडूनी ॥ ४६ ॥ स्वानंदवसंताचें रिघवणें । वृक्ष नित्य नवा तेणें गुणें ।
संतकोकिळांचीं सुटलीं मौनें । टाहो करिती निजबोधें ॥ ४७ ॥ स-
कळ फळें फळल्या पाठीं । आम्रवृक्ष फळे शेवटीं । रस स्वादाचिया
खोटी । पोटींची आंठी सांडिली ॥ ४८ ॥ निजरसें जो मुराला । तोचि

सज्जनीं सेविला । बहु काय बोलों बोला । आंबा शिंपों गेला श्रीकृष्ण ॥ ४९ ॥ तेथें केली नवलकुसरी । सन्मुख पाहतां नोवरा श्रीहरी । विन्मुख पाहतां तेचि नोवरी । मांडीवरी बैसविली ॥१५०॥ शेंड्याहूनी समूळीं । अखंड एक धार लागली । आंबा शिंपी भीमकबाळी । चौघी वेल्हाळी तेथें गाती ॥ ५१ ॥ प्रकृती पुरुष दोघेंजणें । आंबा शिंपिती एकपणें । चूततरू विस्तारला तेणें । अच्युतपणें जगासी ॥ ५२ ॥ आंबा शिंपोनि गोरटी । कृष्णसहित वेगें उठी । हातींची रिती नव्हे वाटी । कृष्ण पूर्णदृष्टीं पाहातसे ॥ ५३ ॥ त्रिगुण गुणातीत जाण । तिसरे दिवशीं तेलवण । करूनी नोवरीसी अर्पण । वाण पालटलें चतुर्थी ॥ ५४ ॥ श्रीकृष्णासी वाणपालटण । नामरूपाचे वास पूर्ण । स्थितिकाळासी देऊनि मान । लीला श्रीकृष्ण नेसला ॥ ५५ ॥ वाणपालटणें नोवरीस ।

अक्षराचे संपूर्ण वास । नेसोनियां सावकाश । निजसुखेसीं वर्तती ॥९६॥
वधूवरें बैसवोनि कोडें । समसाम्य वाहूनि सांडें । ऐरणी विस्तारावया
पुढें । शुद्धमती सावध ॥ ९७ ॥ व्याही गौरवितां कौतुक । कृष्णासमान
मानी भीमक । सकळिकां देऊनि सुख । एक एक गौरविले ॥ ९८ ॥
भीमकें मांडिलें विंदान । भव ऐरणीसंपादन । कृष्णासी वंशपात्रदान ।
विधिविधान वेदोक्त ॥ ९९ ॥ वंशविस्तारितां सुरेख । सोळा कळांचे
सोळा अर्क । प्रकृतिस्वभाव सुपल्या देख । ज्ञानदीपें सोज्वळ ॥ १६० ॥
शुद्धमतीनें तत्त्वतां । एक जनार्दन पाहतां । वंश ठेविला कृष्णमाथां ।
जुनाट कथा परियेसा ॥ ६१ ॥ पूर्वीं पितामहाचा पिता । तयांसी प्रसन्न
सुभानु होता । तेणें भानुदासा वंश सरतां । केला तत्त्वता हरिचरणीं॥६२॥
प्रल्हादाचे कृपेसाठीं । बळीचें द्वार राखी जगजेठी । तसीच हेही आहे

गोष्टी । कृपादृष्टी कृष्णाची ॥ ६३ ॥ सांगतां वंशपात्रदान । लागलें निजवंशाचें अनुसंधान । आमुचे वंशीं वरदान । परम भक्त हरीचे ॥६४॥ मी जन्मलों धन्य वंशीं । ह्मणोनी हरिभक्ती अह्मासीं । संत सोइरे निजसुखासी । वंश कृष्णासी निरविला ॥ ६५ ॥ जें जें जयासी निरविलें । तेणें तें पाहिजे सांभाळिलें । आमुचें चाळकपण कृष्णासी आलें । कांसे लाविलें जनार्दनें ॥ ६६ ॥ कथेसी झाली आडकथा । ह्मणोनि न कोपावें श्रोतां । धेंडा नाचविला कृष्णनाथा । रसाळ कथा पुढें आहे ॥१६७॥

॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कंधे हरिवंशसंहितासंमते रुक्मिणीस्वयंवरे विवाहसंभ्रमोनाम षोडशः प्रसंगः ॥१६॥ ॥

॥ रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ १७ ॥

प्रसंग १७ वा.

श्रीगणेशाय नमः ॥ थोर ह्मणती नवल । ऐकतां याचे बोल । रसाळ अति सखोल । येताती डोल प्रेमाचे ॥ १ ॥ मग ह्मणती कविपोषका । थोर मिळविलें सुखा । पार नाहीं आजिचिया हरिखा । कथा सांग का निःशंक ॥ २ ॥ महा प्रसाद जी आतां । ह्मणोनि चरणीं ठेविला माथा । कोणें नाचविलें कृष्णनाथा । नोवरी नाचविता कोण झाला ॥ ३ ॥ दोहीं पक्षींच्या दोघां जणां । कांस घालोनि आले रणांगणा । सभा देखोनी दाविती खुणा । कळा नाना दाविती ॥ ४ ॥ बोधें कृष्ण घे-ऊनी खांदीं । नाचती ऐक्य ताल तिहीं छंदीं । चुकों नेदी समानबुद्धी । नाना छंदें नाचती ॥ ५ ॥ देहाभिमानें घेतली नोवरी । दावित नाना-छंद कुसरी । द्वंद्वतालातें सांवरी । देतसे भवरी भवस्वर्गीं ॥ ६ ॥ बोध नाचत घेऊनि कृष्ण । नोवरी घेऊनि देहाभिमान । आपुलाले पक्षीं

जाण । दोघेजण नाचती ॥ ७ ॥ वोंवाळूनी श्रीकृष्णासी । अनंत मुद्रा याचकांसी । देऊनि अमर केलें त्यांसी । मागों आणिकांसी विसरले ॥ ८ ॥ वोंवाळणी हातीं चढे । तो न पाहे आणिकांकडे । वाणितां श्रीकृष्णाचे पवाडे । मागणें पुढें त्या खुंटलें ॥ ९ ॥ श्वेतरक्त त्रिगुण-वास । वोंवाळूनियां सावकाश ॥ त्याग करिती कृष्णदास । अतिउ-ल्हास सोहळ्याचा ॥ १० ॥ वोंवाळणी नोवरीकडे । अमित विषय सुखा पडे । घेतां अधिक तृष्णा वाढे । चहूंकडे ते माग ॥ ११ ॥ न सुटती अभिलाषाच्या गांठी । सांडूनी देतां कांपती मुष्टी । मागुती लोलं-गतां दृष्टी । कवडीसाठीं झोंबती ॥ १२ ॥ त्यागितां जीर्ण देहाचे वास । दाते होती कासाविस । न सरे मागें त्यांची आस । त्यांतें बहु वसनें देती ॥ १३ ॥ पाहतां अत्यंत जर्जर झाले । दिसे नवां ठायीं त-

डकलें । पाहिजे अविमुक्तीं त्यागिलें । वांयां गेलें दोदिवसां ॥ १४ ॥ ऐ-
कोन त्यागाची मात । अधोमुख होत गृहस्थ । लोभ न सांडिती पोटांत।
क्रोधें निंदित शिकवी त्या ॥ १५ ॥ तुह्मीं कैसेनी त्याग केला । शिकवूं
आलेती पुढिलांला । आह्मीं नायकूं तुमच्या बोला । ह्मणोन रुसलां
त्यागासी ॥ १६ ॥ त्याग नोहे नोवरीपक्षीं । देखोनि हांसिजे मुमुक्षीं ।
कृष्णवऱ्हाडी अतिदक्षीं । त्यागाविषयीं उद्भट ॥ १७ ॥ कृष्ण घेऊनी
नाचवितां । बोध शिणला जी तत्वतां । हळूच उतरी कृष्णनाथा । होय
निघता लाजोनी ॥ १८ ॥ अभिमान पैं नोवरी । कांहीं केल्या न उ-
तरी । बळें उडे पळे दूरी । लाज न धरी सभेची ॥ १९ ॥ धरूनि
धाविन्नले पैं एक । नोवरी घेऊनी पळे देख । कोंडूं जातां अधिकाधिक।
ठकवूनि लोक तो पळे ॥ २० ॥ त्यासी संतीं केला विधी । हळूच आ-

णिला सोहंबुद्धी । तेही सांडून त्रिशुद्धी । नोवरी संदिशी उतरली ॥ २१ ॥ तेथें झाली जी नवलपरी । भक्तीं प्रार्थिला मुरारी । नोवरी घेऊनी खांद्यावरी । रंगीं श्रीहरी नाचावें ॥ २२ ॥ भक्तिभावा भुलला देवो । वचन नुल्लंघीच पाहा हो । नोवरी घेऊनि देवाधिदेवो । दावी निर्वाहो नृत्याचा ॥ २३ ॥ निजीं निजरूपावरी । समसाम्य निजनोवरी । घेऊनियां खांद्यावरी । नृत्य करी स्वानंदें ॥ २४ ॥ पहिले ताले जी तत्वतां । अकार हाणोनियां लाता । उकार मकाराचिया माथां । पाय पिटिता होय कृष्ण ॥ २५ ॥ उल्हाळे देत कवणे परी । वैकुंठ कैलासाहूनि वरी । शून्य सोडूनियां दूरी । चिदंबरीं नाचत ॥ २६ ॥ नोवरी वाढे आपणापरी । आपण वाढे नोवरीवरी । क्षणा तळीं क्षणा वरी । नानापरी नाचवी ॥ २७ ॥ पहातां पहातां पडलें ठक । नोवरा नोवरी

झालीं एक । जीव शीव हे सरली भाक । निजसुख स्वानंदें ॥ २८ ॥ कृष्णासी आठवलें देख । आह्मी दोघें होऊनि एक । नाचतां जीव सकळिक । जीवपणा मुकतील ॥ २९ ॥ यालागीं काळाचिये स्थिती । नोवरी उतरी श्रीपती । जयजयकार कीजे भक्तीं । वोंवाळिती सर्वस्वें ॥ ३० ॥ धेंडा नाचविला यापरी । तंव तळी आणिली बाहेरी । फळीं पुष्पीं जी साजिरी । ज्ञानदीपें सोज्वळ ॥ ३१ ॥ दिधली अनुभवाच्या हातां । वंदूनि झाला तो बोलता । वेगीं सांगा कुळदेवता । नाचविता मी होईन ॥ ३२ ॥ आधीं सांगा नोवरीकडे । नांवें ऐकों द्या निवाडें । मग नाचवीन वाडेंकोडें । वराकडे मग पुसों ॥ ३३ ॥ नोवरीकडील कुळदेवता। माया आणि ममता । कल्पना कामाक्षी सर्वथा । माजघरीं खेळत॥ ३४ ॥ वासना देवी सकळी । बाळा बगळा मुंगी मेळी । मारको मेसको मै-

राळी । उच्छिष्ट चांडाळी भाणाची ॥ ३५ ॥ आशा तृष्णा दोघीजणी ।
आमुच्या कुळीं मुळींहूनी । निंदादेवी महादारुणी । ऐकोनि सज्जनीं कोपिजे ॥ ३६ ॥ मोह ममता आमुचे कुळीं । लोभ वेताळ त्याजवळी ।
क्रोध झोटिंग महाबळी । अधिकारलीं शुभकार्या ॥ ३७ ॥ जें जें दैवत
सांगे पैं गा । तें तें नातळत आणी रंगा । न ये त्या वाटे लावी वेगा ।
नाचवूनि उगा तो राहे ॥ ३८ ॥ कृष्णपक्षीं अलोलिक । अवघें कुळदैवत एक । नाचतां अनुभवाचें कौतुक । पडलें टक सकळिकां ॥ ३९ ॥
कृष्ण कुळदेवता एक । दुजें नाहीं नाहीं देख । एका जनार्दनीं सुख ।
अति संतोष नाचतां ॥ ४० ॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कंधे हरिवंशसंहितासंमते रुक्मिणीस्वयंवरे धेंडानृत्यं नाम
सप्तदशः प्रसंगः ॥ १७ ॥

रुक्मिणीस्वयंवर प्रसंग ॥ १८ ॥

प्रसंग १८ वा.

श्रीगणेशाय नमः ॥ हातीं दुधातुपाची वाटी । देवकी बैसवूनि पाटीं । पुढें दीधली भीमक गोरटी । उदर शिंपी शुद्धमती ॥ १ ॥ धन्य धन्य तुमची कुशी । जेथें जन्मले हृषीकेशी । ह्मणोनि लागली चरणासी । रुक्मिणीसी निरवित ॥ २ ॥ चौघां पुत्रांहून आगळी । वाढविली हे वेल्हाळी । आतां दिधली तुह्मांजवळी । पुत्रस्नेहें पाळावी ॥ ३ ॥ दोघीजणीं मातापितरीं । हातीं धरूनि नोवरी । यादवांचे मांडीवरी । यथानुक्रमें बैसविली ॥ ४ ॥ गहिंवर न धरवे भीमकासी । प्रेम लोटलें तयासी । मिठी घालोनि कृष्णचरणासी । उकसांबुकसीं स्फुंदत ॥ ५ ॥ लाज सांडोनि शुद्धमती ॥ पायां लागली श्रीपति । भीमकी देऊनियां हातीं । वैकुंठपती जोडिला ॥ ६ ॥ पाहाती नरनारी सकळा । आसुवें आलीं त्यांचिया डोळां । खंती न करीं वो भीमकबाळा । मायेकडे न पाहावें ॥ ७ ॥

कृष्णीं लागलिया प्रीति । माया माहेरींची खंती । सर्वथा न करीं चित्तीं । निजवृत्ती हरिचरणीं ॥ ८ ॥ वरमायेसी कळवळा । पायां लागे वेळोवेळां । आसुवें पूर्ण आलीं डोळां । ह्मणे प्रतिपाळा भीमकीसी ॥ ९ ॥ शुद्धमती ह्मणे रायासी । मज आंदण द्यावें भीमकीसी । होईन कृष्णाची निजदासी । चरणसेवेसी निरंतर ॥ १० ॥ राजा ह्मणे शुद्धमती । जीवप्राण आणि संपत्ती । सर्वस्व अर्पिलें श्रीपती ॥ विकल्प चित्तीं न धरावा ॥ ११ ॥ भाव विश्वास दोघे जण । दिधले भीमकीसी आंदण । कृष्णसेवेलागीं जाण । अहिर्निशीं सादर ॥ १२ ॥ द्विपदा आणि चतुष्पदा । नानाधातु रत्नें अष्टधा । भीमकें आंदण गोविंदा । बहु संपदा दिधली ॥ १३ ॥ वसुदेवादी उग्रसेन । भीमकासी करिती आमंत्रण । भोजनाचा आग्रह जाण । केला सन्मान सर्वांचा ॥ १४ ॥ भीमक बोले कृष्णासी ।

विनंति आहे पायांपाशीं । पुत्र झालिया भीमकीसी । निजपंक्तीसी शेष दीजे ॥ १५ ॥ चतुर्विधा सूत्रधारी । तुझी आज्ञा आमुचे शिरीं । भोजनाचा आग्रह न करीं । वचन श्रीहरी मानलें ॥ १६ ॥ वरात निघाली वेगेंसीं । गृहप्रवेश द्वारकेसी । आज्ञा दिधली भीमकासी । निजनगरासी तो निघे ॥ १७ ॥ दोघें वधूवरें गजस्कंधीं । भोंवतीं यादवांची मांदी । गीत नृत्य अतिविनोदीं । द्वारकेमध्यें उत्सवो ॥ १८ ॥ मृगमद गंधाचे पैं सडे । कुंकुमकस्तूरी चहूंकडे । मखरें शृंगारलीं पुढें । वाडेंकोडें झळकती ॥ १९ ॥ नगर शृंगारिलें कुसरीं । गुढिया तोरणें घरोघरीं । कर्दळीस्तंभ रोंविले द्वारीं । फळें माझारीं शोभती ॥ २० ॥ पूर्णकुंभ दारोदारीं । प्रदीप्त दीप ठेविले वरी । दधि अक्षता दूर्वांकुरीं । सुमनहारी सुगंधा ॥ २१ ॥ वधूवरें पाहावया कौतुक । नगर नागरिक लोक । मंडपघसणी

होतसे देख । एकाएकीं धांविन्नले ॥ २२ ॥ चढलीं माडिया गोपुरीं । पुष्पांजळी देती नरनारी । देव वर्षती अंबरीं । जयजयकारीं प्रवर्तले ॥ २३ ॥ पाहतां कृष्णस्वरूपासी । आराम नाहीं डोळयांसी । यालागीं नांदे हृश्यापाशीं । कृष्णसुखासी फडकले ॥ २४ ॥ पदोपदीं दीपावळी । वोंवाळिती नर वनमाळी । बाप दैवाची नव्हाळी । भीमकबाळी अर्धांगीं ॥ २५ ॥ वेश्या आणि संन्यासी । मंडपघसणी होतसे कैसी । कोप आला श्रीपादासी । दंडें वेश्येसी ठोकिती ॥ २६ ॥ येरी विसरली देहासी । वृत्ती लाधली कृष्णस्वरूपासी । रागें लाता हाणोनि तिसी । विटाळ आह्मांसी कां केला ॥ २७ ॥ येरी हांसोनि कपाळ पिटी । अजुन क्रोध न सांडी पोटीं । विटंबिली दंड कांसोटी । आत्मदृष्टी तुह्मां नाहीं ॥ २८ ॥ मी उत्तम पैल हीन । विषमभेदाचें अज्ञान । सर्वांभूतीं समसमान ।

निजात्मज्ञान तुह्मां नाहीं ॥ २९ ॥ नाहीं निजशांती रोकडी । तंव कां केली तडातोडी । भगवीं नाशिलीं लुगडीं । उपाधि गाढी श्रीपादा ॥३०॥ शेंडी सांडिली उपडोनी । वासना वाढविली चौगुणीं । श्रीकृष्ण देखिलिया नयनीं । विटाळ मानी तो निजांध ॥ ३१ ॥ ऐसा करितां वाग्वाद । तंव दूरी अंतरला गोविंद । आडवा दाटला जनसंबंध । न दिसे मुकुंद सर्वथा ॥३२॥ वधूवरें आलीं महाद्वारा । लोण उतरिती सुंदरा । मुद वोंवाळी सुभद्रा । कृष्ण पुढारां चालिला ॥ ३३ ॥ पूर्ण कलशेंसीं आल्या दासी । अनंत वाणें वरी वस्त्रेंसीं । उत्तम मेचूचे देऊनि त्यासी । नवविधेसीं अलंकार ॥३४॥ शोभा आली भाणवसासी । कृत्रिम लक्ष्मी शोभली कैसी । साच मानलें जनांसी । तिणें सकळांसी भुलविलें ॥ ३५ ॥ येतां देखोनि कृष्णनाथा । लक्ष्मी लाजवी तत्त्वतां । सांडूनियां कृत्रिमता । निजरूपता प्रगटली

॥३६॥ भीमकीनें देखिलें लक्ष्मीसी । विस्मय वाटला तियेसी । विचारितां निजमानसीं । दोहीं रूपेंसीं आपणचि ॥ ३७ ॥ विधि गृहप्रवेशासी । वधूवरें बैसविलीं भाणवसासी । करविती लक्ष्मीपूजनासी । वधूवरेंसीं द्विजवर ॥ ३८ ॥ परमामृतें भरूनि वाटी । देवकी लावी सुनेच्या वोंठी । पुसे वृद्धाचार गोष्टी । सुने धालीसी निजमाये ॥ ३९ ॥ येरी ह्मणे परमानंदें धाल्यें । कृष्णसुखें नित्य निवाल्यें । तुमचे सेवेसी पावल्यें । प्राप्त झाल्यें हरिचरणीं ॥ ४० ॥ रेवती येऊनी भीमकीपाशीं । वेगीं निरवी भाणवसासी । हातीं धरूनी नोवरीसी । काय तियेसी सांगतसे ॥ ४१ ॥ वरूनि आलीसी कृष्णनाथा । तरी हें सर्व तुझे माथां । देणें घेणें कार्य उचिता । कर्तव्यता तुज आली ॥ ४२ ॥ येथींची ऐसी आहे रीती । सुचित्त राखावी चित्तवृत्ती । सकळिकें मानावी कृष्णस्थिती ।

जेणें श्रीपती संतोषे ॥ ४३ ॥ जें कां खरकटलें मळकटलें । अत्यंत गोंगाणीं गोंगाइलें । तें भाणवसाबाहेर पाहिजे केलें । नेऊन घालावें वोंवळ्यांत ॥ ४४ ॥ जें कां उदंड गडबडी । आश्रमाला ठेवी रोकडी । अत्यंत झणत्कारे बडबडी । वेळणी तोडी विधीची ॥ ४५ ॥ जे कां कां-ठमोरा उरले । देखसी ज्यांचें बुड खंडलें । तें न पाहिजे हालविलें । असो संचरलें निजआळां ॥ ४६ ॥ तपें तापलीं तुपाचीं । स्वर्गशिंकीं बैसका त्यांची । सामोग्री वेंचिल्या तेर्थींची । मग उलंडोनी सांडिती ॥ ४७ ॥ कामक्रोधाचे उंदीर । कोरूनि ढोलर करिती अपार । त्याच्या मुखीं घालावी पाथर । येतें द्वार बुजवावें ॥ ४८ ॥ लाविल्या लवण न-लगे ज्यासी ॥ लवण लक्षण त्या काय पहासी । ते तंव नाणावें पंक्तीसी । चवी त्यांसी पैं नाहीं ॥ ४९ ॥ सगळें शिजवितां अवघड । कां कडे

करिती कडकड । समभावें भरडी दृढ । होतील गोड परिपाकें ॥ ९० ॥ कणिक चाळावी सगट । पाखडून सांडावें कसपट । होईल परिपाक चोखट । पूर्णपोळ्या सिद्धलाडू ॥ ९१ ॥ कृष्ण भाणवसा त्रिशुद्धी । अष्टमहासिद्धी नवनिधी । तेथें तुवां गावें अतिबुद्धी । जीव उपाधी सांडूनी ॥९२॥ सासु सासरे भावे दीर । आदिकरून लहान थोर । होऊन अवघ्यांसी सादर । अति तत्पर सेवेसी ॥ ९३ ॥ वडील जाऊ आपण । भीमकी करीं कंकण । घालून करीं निरवण । पाणिग्रहण भाणवसा ॥ ९४ ॥ धाकटे जावेसी प्रीतीकर । नवविध रत्नांचा हार । कंठीं घातला मनोहर । येरीं नमस्कार तियेसी केला ॥ ९५ ॥ बाई जें जें तुह्मीं शिकविलें । तें तें मज हितासी आलें । रेवती हरिखें येणें बोलें । आलिंगिलें भीमकीसी ॥ ९६ ॥ एवं द्वारकेमाझारीं । परमानंद घरोघरीं ।

देव वर्षती कुसुमें अंबरीं । जयजयकार प्रवर्तला ॥५७॥ यापरी गृहप्रवेश । करूनियां हृषीकेश । रमायुक्त जगन्निवास । द्वारकावास करीतसे ॥५८॥ शुक ह्मणे परीक्षिती । गृहस्थ झाला श्रीपती । भीमकीहरणाची ख्याती । तुजप्रती सांगितली ॥ ५९ ॥ एवं झालें पाणिग्रहण । तुज केलें गा श्रवण । जिचेनि श्रवणें जाण । दोष दारुण नासती ॥ ६० ॥ ग्रंथपीठिका संपूर्ण । कथेसी श्रीकृष्ण कारण । कळसा आलें निरूपण । प्रेमळ सज्जन जाणती ॥ ६१ ॥ रुक्मिणीहरणपूर्णता । जुनाट होय सर्वथा । पाणिग्रहणव्यवस्था ॥ तीच नवी कथा जीवित्वाची ॥ ६२ ॥ ऐसा विकल्प न मानावा मनीं । जें बोलिले व्यासमुनी । तोचि अर्थ विस्तारूनी । प्रकट केला प्राकृतें ॥ ६३ ॥ यथाविधि पाणिग्रहण । मुळीं आहे व्यासवचन । तें सूताप्रती निरूपण । श्लोकार्थ जाण बोलिलों ॥ ६४ ॥ साच

न मानी ज्याचें चित्त । तेणें पाहावें भागवत । तेथींचे श्लोकींचा श्लोकार्थ । ऐसाचि आहे सर्वथा ॥ ६५ ॥ राजे जिंकोनी दारुण ॥ भीमकी आणोनि आपण । कृष्णें केलें पाणिग्रहण । हें निरूपण मुळींचें ॥ ६६ ॥ येणेंचि पदें पदविस्तारी । कथा चालिली पुढारी । खोडी न ठेवावी चतुरीं । ग्रंथ निर्धारीं न पाहतां ॥ ६७ ॥ जैसें वटबीज अल्पप्राय । परी विस्तारें गगना जाय । तैसीच हे कथा होय । थोडें न बहू विस्तारें ॥ ६८ ॥ मूळ सांडून सर्वथा । नाहीं वाढविलें ग्रंथा । पाहातां मूळींच्या पदार्था । अर्थ कथा चालिली ॥ ६९ ॥ नाहीं ग्रंथारंभसंकल्प । नव्हता श्रोतयांचा आक्षेप । ग्रंथीं उजळला कृष्णदीप ॥ सुरूपरूप हरिकथा ॥७०॥ जेणें हा ग्रंथ करविला । तो आरंभींच उपरमला । पुढें ग्रंथ कैसा चालिला । बोलतां बोला न बोलवे ॥७१॥ नेणों कां कृष्णनाथा । हे आ-

॥ इति रुक्मिणीस्वयंवर समाप्त ॥

[OrderDescription]
,CREATED=21.01.20 16:17
,TRANSFERRED=2020/01/21 at 16:36:16
,PAGES=201
,TYPE=STD
,NAME=S0002591
,Book Name=M-2410-RUKMINI SAVAMBAR
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF

FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF

FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF

FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF

FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF

FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF

FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF

FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF

FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF

FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF

FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF

FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF

FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF

FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF

FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF

FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF

FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,